

Innst. O. nr. 68

(2007–2008)

Innstilling til Odelstinget
fra arbeids- og sosialkomiteen

Ot.prp. nr. 44 (2007–2008)

**Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om lov om forbud mot
diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne
(diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)**

Innhold

	Side		Side
1. Sammen drag	5	3.15 § 15 Organisasjoners adgang til å opptre som fullmektig mv.	36
1.1 Innledning	5	3.16 § 16 Håndheving	37
1.2 Proposisjonens innhold	5	3.17 § 17 Oppreisning og erstatning	37
1.3 Bakgrunn for lovforslaget	14	3.18 § 18 Ikrafttredelse	37
1.3.1 NOU 2005:8 Likeverd og tilgjengelighet	14	3.19 § 19 Endringer i andre lover	38
1.3.2 Utredning om tidsfrister for krav til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) og transport	15	4. Komiteens behandling	38
1.3.3 Utredning om innføring av aktivitets- og rapporteringsplikt i ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov og i diskrimineringsloven	16	5. Forslag fra mindretall	38
1.4 Komiteens generelle merknader	16	6. Komiteens tilråding	40
2. Internasjonale forpliktelser. FN, Europarådet mv.	21	Vedlegg	
2.1 Sammen drag	21	1 Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 29. april 2008	45
2.1.1 FN	21	2 Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 5. mai 2008	45
2.1.2 Europarådet	24	3 Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til Venstres stortingsgruppe, datert 9. mai 2008	46
2.2 Komiteens merknader	25	4 Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 13. mai 2008	52
3. Komiteens merknader til de enkelte bestemmelsene i forslag til ny lov	25	5 Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 21. mai 2008	53
3.1 § 1 Formål	25	6 Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen v/Fremskrittspartiets medlemmer, datert 23. mai 2008.	55
3.2 § 2 Virkeområde	26		
3.3 § 3 Aktivitets- og rapporteringsplikt	26		
3.4 § 4 Forbud mot diskriminering	27		
3.5 § 5 Positiv særbehandling	27		
3.6 § 6 Forbud mot trakassering	28		
3.7 § 7 Forbud mot instruks	28		
3.8 § 8 Forbud mot gjengjeldelse	28		
3.9 § 9 Plikt til generell tilrettelegging (universell utforming)	28		
3.10 § 10 Universell utforming av bygninger, anlegg mv.	30		
3.11 § 11 Plikt til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)	33		
3.12 § 12 Plikt til individuell tilrettelegging .	34		
3.13 § 13 Bevisbyrde	36		
3.14 § 14 Arbeidsgivers opplysningsplikt i ansettelsessaker	36		

Innst. O. nr. 68

(2007–2008)

Innstilling til Odelstinget fra arbeids- og sosialkomiteen

Ot.prp. nr. 44 (2007–2008)

Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)

Til Odelstinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Innledning

I proposisjonen fremmes forslag til lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven). Formålet er å styrke det rettslige vernet mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Diskrimineringsvernet for personer med nedsatt funksjonsevne fremhever spesielt betydningen av tilgjengelighet.

Et bedre lovverk er kun ett av flere virkemidler for å bekjempe diskriminering. Holdnings- og påvirkningsarbeid er viktig for å gi økt kunnskap om personer med nedsatt funksjonsevne. Universell utforming er viktig for å bygge ned fysiske barrierer og manglende tilgjengelighet.

Loven er todelt, en diskrimineringsdel og en tilgjengelighetsdel som er nært knyttet sammen.

Lovens formål er å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter, og å hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapte funksjonshemmende barrierer, og hindre at nye skapes. Loven skal gjelde på alle samfunnsområder, også for arbeidslivet. Direkte og indirekte diskriminering forbys. Loven fastsetter også forbud mot trakassering, og forbud mot å gi instruks om å diskriminere, trakassere eller gjøre bruk av gjengjeldelse, samt forbud mot medvirkning til diskriminering. For

å sikre at den som klager over brudd på lovens forbud ikke blir utsatt for negative reaksjoner, innføres også et forbud mot gjengjeldelse etter loven.

Det innføres en plikt til generell tilrettelegging (universell utforming) og individuell tilrettelegging, og en særskilt plikt til tilrettelegging på noen utvalgte samfunnsområder.

Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig. Plikten omfatter virksomheter rettet mot allmennheten. Universell utforming sikrer derfor ikke bare tilgjengelighet, men tilgjengelighet på likeverdige vilkår. Det er foreslått plikt til individuell tilrettelegging der hvor universell utforming ikke tilgodeser alle, på områdene arbeidsliv, skole og utdanning, barnehage og visse kommunale tilbud.

Reaksjoner ved brudd på lovens forbud er sivilrettslige: oppreisning og erstatning for økonomisk tap. I arbeidslivet foreslås en bestemmelse om oppreisning uavhengig av skyld, mens det ellers må foreligge vanlig erstatningsbetingende uaktsomhet for å få oppreisning. Det foreslås at Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda skal håndheve diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Nemnda kan gi pålegg om stansing og retting mv. samt ilegge tvangsmulkt dersom pålegget ikke blir etterkommet. Tidsfrister for universell utforming av IKT skal håndheves av Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI).

1.2 Proposisjonens innhold

Kapittel 2 Bakgrunn for lovforslaget

Det vises til proposisjonens kapittel 2 samt innstillingsens kapittel 1.3 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 3 Hovedtrekk i gjeldende rett

Her gjennomgås bestemmelsene i gjeldende norsk rett som gir vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Det tas utgangspunkt i Grunnloven § 110 c om plikt til å sikre menneskerettighetene. Det gis videre en beskrivelse av menneskerettsloven av 1999 og betydningen av nedsatt funksjonsevne i strafferettslig forstand.

Det blir gjort rede for hovedtrekkene i det sivilrettslige vernet mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne, jf. de nye likebehandlingsreglene i arbeidsmiljøloven kapittel 13. Diskrimineringsombudsloven blir også gjort rede for. Alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper om krav til lovmessighet og saklighet gir et visst vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Annen lovgivning, for eksempel om helse- og sosialomsorg eller om opplæring, gir ikke noe vern mot diskriminering, men den gir individuelle rettigheter som utløses av nedsatt funksjonsevne.

Det er gitt en oversikt over lovgivning av betydning for tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne for å klargjøre på hvilke områder, på hvilken måte og i hvilken grad tilgjengelighet er ivaretatt i norsk rett. Her gjennomgås relevante bestemmelser i plan- og bygningsloven, når det gjelder samferdsel og elektronisk kommunikasjon, ved politisk deltakelse og valg, samt hensynet til universell utforming ved offentlige anskaffelser. Lov 17. juni 2005 nr. 58 om råd eller anna representasjonsordning i kommunar og fylkeskommunar m.m. omtales også.

Det vises til proposisjonens kapittel 3 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 4 Oversikt over andre lover. Andre diskrimineringsfelt

Det gis her oversikt over andre diskrimineringsfelt. Beskrivelsen tar utgangspunkt i Grunnloven §§ 2 (fri religionsutøvelse), 110 a (plikt for statens myndigheter å tilrettelegge for utvikling av samisk språk, kultur og samfunnsniv), 110 c (plikt for statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene), 100 (ytringsfrihet). Det gis også en kort beskrivelse av menneskerettsloven av 1999.

Det blir gjort rede for hovedtrekkene i det sivilrettslige vernet mot diskriminering på grunn av kjønn, etnisitet, religion mv. Det gis en oversikt over likestillingsloven, diskrimineringsloven, arbeidsmiljøloven og boliglovgivningen. Til slutt gjøres det rede for straffelovens bestemmelser når det gjelder diskriminering på annet grunnlag enn nedsatt funksjonsevne.

Det vises til proposisjonens kapittel 4 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 5 Internasjonale forpliktelser. FN, Europarådet mv.

Det vises til proposisjonens kapittel 5 for mer detaljert redegjørelse samt innstillingens kapittel 2 med komiteens merknader på samme tema.

Kapittel 6 Vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne i EU

Her behandles både diskrimineringsvernet etter EU-retten og EU-rettslige regler av betydning for tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne.

Selv om Norge ikke er medlem av EU, har EUs regelverk betydelig innflytelse på norsk rett. Store deler av EU-retten er bindende for Norge gjennom EØS-avtalen. Et sentralt direktiv er EUs rådsdirektiv 2000/78/EF om gjennomføring av prinsippet om likebehandling i arbeidslivet som pålegger statene å etablere vern mot diskriminering på arbeidslivets område på en rekke grunnlag, blant annet "disability". EUs rådsdirektiv 2000/78/EF er ikke innlemmet i EØS-avtalen. Norge er derfor ikke rettslig forpliktet til å følge direktivet. Norge har likevel valgt å lovfeste kravene i direktivet i arbeidsmiljøloven kapittel 13.

Det vises til proposisjonens kapittel 6 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 7 Rettsstilstand i nordiske land

Her beskrives hovedtrekkene i rettsstilstanden når det gjelder vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne i Danmark, Finland og Sverige. Både sivilrettslig og strafferettslig lovgivning omtales, og i den grad det foreligger et grunnlovsvern, blir dette omtalt. Også håndhevingsapparatet nevnes. Det blir videre redegjort for pågående relevant lovarbeid.

Det vises til proposisjonens kapittel 7 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 8 Rettslig vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Valg av lovgivningsmodell

Her omhandles behov for rettslig vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne og valg av lovgivningsmodell. Det tas utgangspunkt i rapporter om situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne, blant annet Manneråkutvalgets utredning NOU 2001:22 Fra bruker til borger og rapporten Full deltakelse for alle, Utviklingstrekk 2001–2006, utarbeidet av Sosial- og helsedirektoratet og Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne.

Det blir gjort rede for valg av lovgivningstype der det skisseres tre mulige former for lovforankring; Grunnloven, et strafferettslig vern, eller et sivilretts-

lig vern. Det gjøres rede for svakheter i dagens lovverk, og det går i likhet med utvalget inn for en sivilrettslig diskriminerings- og tilgjengelighetslov. Det understrekes at diskrimineringslovgivning ikke utelukker behov for andre tiltak. Det går inn for at loven bør gjelde på alle samfunnsområder. Etter departementets vurdering må en plikt til tilrettlegging inngå som en del av lovens vern mot diskriminering. Det oppleves som diskriminerende at deltakelsesmulighetene begrenses ved manglende tilgjengelighet.

Det gjøres rede for igangsettingen av arbeidet med en samlet diskrimineringslov. Et lovutvalg, oppnevnt 1. juni 2007, skal utrede en samlet, generell diskrimineringslov for flere diskrimineringsgrunnlag og samfunnsområder. Utvalget skal også utrede spørsmålet om ratifikasjon av tilleggsprotokoll 12 til Den europeiske menneskerettskonvensjon, samt spørsmålet om en grunnlovsbestemmelse om vern mot diskriminering. (Med mindre en grunnlovskommisjon oppnevnt av Stortinget får i oppdrag å utrede dette.)

Det vises til proposisjonens kapittel 8 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 9 Forbud mot diskriminering

Det foreslås at lovens formål bør være å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle uavhengig av funksjonsevne, og å hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Loven skal bidra til nedbygging av samfunnsskapte funksjonshemmende barrierer, og hindre at nye skapes.

Det foreslås at loven i utgangspunktet skal komme til anvendelse på alle samfunnsområder hvor diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne kan forekomme. Familieliv og personlige forhold unntas særskilt.

Det er behov for å skille mellom lovens diskrimineringsforbud og lovens tilretteleggingsbestemmelser når det gjelder anvendelsen på Svalbard, Jan Mayen, den norske kontinentalsokkelen og på norske skip i utenriksfart og norske luftfartøyer i internasjonal trafikk.

Tilretteleggingsreglene i forslaget til diskriminerings- og tilgjengelighetslov og aktivitetsplikten står i en særstilling, og det bør vurderes nærmere om denne delen av loven bør gjelde for disse områdene. Det foreslås derfor at Kongen ved forskrift gis kompetanse til å bestemme om tilgjengelighetsreglene og aktivitetsplikten får anvendelse på Svalbard og Jan Mayen. Spørsmålet om tilgjengelighetsbestemmelsene bør gjelde for den norske kontinentalsokkelen og for norske skip og luftfartøyer uansett hvor de befinner seg, bør også avgjøres ved forskrift. Det foreslås også at det i virkeområdebestemmelsen gis adgang til å

fastsette ved forskrift om loven skal gjelde for utsendte arbeidstakere.

Et forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne foreslås.

Forståelsen av begrepene funksjonshemning og nedsatt funksjonsevne blir drøftet. Loven gir et vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne, men ikke mot andre former for diskriminering. Det avgjørende er om nedsatt funksjonsevne brukes som grunnlag for å behandle mennesker dårligere enn andre. Vernet omfatter i tillegg til diskriminering på grunn av eksisterende nedsatt funksjonsevne, også diskriminering på grunn av funksjonsevne som har vært nedsatt, vil kunne bli nedsatt eller antas å være nedsatt. I tillegg omfattes diskriminering på grunn av forhold til annen person med nedsatt funksjonsevne.

Det legges til grunn at all forskjellsbehandling som er ulovlig, anses som diskriminering i lovens forstand. Det foreslås et forbud mot direkte diskriminering. Dette forekommer når en handling eller unnlatelse har som formål eller virkning at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon. Loven fastsetter også et forbud mot indirekte diskriminering. Dette omfatter tilfeller hvor en tilsynelatende nøytral handling, bestemmelse, praksis e.l. fører til at personer med nedsatt funksjonsevne faktisk blir behandlet dårligere enn andre.

Det foreslås et særskilt forbud mot trakassering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Selv om enkelte former for trakassering av personer med nedsatt funksjonsevne vil kunne fanges opp av annet lovverk, eventuelt av lovens generelle forbud, utgjør trakassering en særlig form for diskriminering som bør forbys på generell basis. Forbudet mot trakassering er absolutt.

Det er også foreslått et særskilt forbud mot instruks om å diskriminere, trakassere eller gjøre bruk av gjengjeldelse. Selv om diskriminerende eller trakasserende handlinger eller gjengjeldeshandlinger med utgangspunkt i en instruks vil rammes av forbudene mot diskriminering, trakassering eller gjengjeldelse, vil et forbud som nevnt kunne ramme instruksene i seg selv, uavhengig av om den har resultert i en konkret diskriminerende, trakasserende eller gjengjeldende handling eller ikke. I slike situasjoner vil handlingen være fullbyrdet fra instruksgeberens side i og med instruksene.

Det foreslås også et forbud mot gjengjeldelse. Vernet mot gjengjeldelse gjelder for en person som har fremmet klage eller har gitt uttrykk for at klage over brudd på loven kan bli fremmet. Vitner i en klagesak foreslås også vernet etter bestemmelsen.

Videre er det foreslått et forbud mot å medvirke til diskriminering. Ved et slikt forbud sikres det at de samme sivilrettslige reaksjonene som kan ramme den eller dem som overtrer diskrimineringsforbudet mv., også kan ramme personer som medvirker til diskrimineringen.

Det foreslås at loven åpner for adgang til positiv særbehandling som bidrar til å fremme lovens formål. Særbehandlingen skal opphøre når formålet med den er oppnådd. Omfanget av slik særbehandling drøftes også.

Det vises til proposisjonens kapittel 9 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 10 Plikt til tilrettelegging

Det foreslås en plikt til generell tilrettelegging (universell utforming) som skal være en rettslig standard og et minstekrav. Plikten innebærer at offentlig og privat virksomhet rettet mot allmennheten skal sikre universell utforming av virksomhetenes alminnelige funksjon så langt det ikke medfører en uforholdsmessig byrde. Ved vurderingen av uforholdsmessig byrde skal det legges særlig vekt på nødvendige kostnader ved tilretteleggingen, virksomhetens ressurser, tilretteleggingens effekt på å nedbygge funksjonshemmende barrierer, om virksomhetens alminnelige funksjon er av offentlig art, sikkerhetsmessige hensyn og vernehensyn. Det foreslås også en plikt til å arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming innen virksomheten.

Brudd på plikten til universell utforming regnes som diskriminering. For å skape klarhet og forutberegnelighet er det forutsatt at det utarbeides mer konkrete funksjonskrav, og at nødvendige presiserende forskrifter hjemles i sektorlovgivning. I tillegg er det innarbeidet en hjemmel i lovforslaget som åpner for at Kongen kan fastsette forskrift om forståelsen av plikten til universell utforming. Slik forskrift vil kunne innføres på områder som ikke omfattes av sektormyndighetenes ansvar, eller der det mangler lovverk for forankring av kravet.

Det vil igangsettes en utredning om rettskrav på tilgang til varer og tjenester, med sikte på at slike lovbestemmelser eventuelt vil kunne inngå i en samlet diskrimineringslov i fremtiden.

Flertallets forslag om å innføre tidsfrister for krav om universell utforming av nye bygninger og eksisterende bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten mv. blir omtalt. Tidsfristen var i utvalgets forslag satt til 1. januar 2009 for nye bygninger, mens utvalget foreslo at tidsfristen for eksisterende bygninger skulle være 1. januar 2019. Regjeringen går inn for at krav om universell utforming av bygninger mv. innarbeides i plan- og bygningsloven. Krav om universell utforming av bygninger mv. vil bli inntatt i plan- og bygningslovens byggesaksdel,

og gjennom skjerpede krav i teknisk forskrift. Regjeringen går inn for en gradvis og prioritert tilnærming til oppgradering av eksisterende bygninger. Utvalgets forslag om tidsfrist 1. januar 2019 for universell utforming av eksisterende bygninger mv. rettet mot allmennheten innføres ikke i plan- og bygningsloven, men det blir foreslått en hjemmel for forskrifter om tidsfrister for oppgradering av eksisterende bygninger innenfor nærmere angitte bygningskategorier. Stasjoner og trafikkterminaler mv. for samferdselsformål inngår i det som kan omfattes av en slik forskrift.

Et mindretall av utvalget foreslo at tilsvarende tidsfrister som for bygninger innføres for samferdsel og IKT. Mindretallsforslaget er senere utredet. For nye transportmidler til bruk for allmennheten vil det bli innført krav om universell utforming i regelverket. På grunn av høye kostnader vil det ikke bli stilt krav i transportlovgivningen om universell utforming av eksisterende transportmidler. Det tas sikte på at kravene skal gjelde for materiell som anskaffes etter 1. januar 2009, samt større oppgradering av jernbanemateriell som planlegges igangsatt etter denne dato.

Når det gjelder tidsfrister for krav om universell utforming av IKT, vil plikten gjelde fra 1. juli 2011 for ny IKT og fra 1. januar 2021 for eksisterende IKT, og omfatter områder hvor det er etablert standarder/retningslinjer med en 12 måneders overgangsfrist fra etableringstidspunktet.

Det er IKT-løsninger med brukergrensesnitt rettet mot allmennheten som reguleres. Det er videre et krav at løsningen skal være en hovedløsning i virksomhetens alminnelige funksjon. § 11 omfatter ikke utformingen av IKT-løsninger som reguleres i annet lovverk. Loven er også avgrenset fra IKT-løsninger som omhandler tilgjengelighet til transportmidler. Dette spørsmålet utredes av Samferdselsdepartementet med tanke på regulering i særlovgivningen.

Det vil bli lagt opp til at Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) skal håndheve tidsfrister for krav om universell utforming av IKT. Hovedansvaret for veiledning vil også ligge her.

DIFI kan pålegge retting der plikten om universell utforming ikke er oppfylt, treffe vedtak om tvangsmulkt der pålegg ikke blir fulgt opp, men ikke pålegge stansing. Det kan gis dispensasjon fra plikten ved særlig tungtveiende grunner. Både offentlige og private vil ha en opplysningsplikt overfor DIFI med mindre taushetsplikt er til hinder for det.

Domstolene kan prøve rettsanvendelsen i tråd med den alminnelige ordningen for forvaltningsvedtak.

Som en presisering av diskrimineringsvernet foreslås det en plikt til individuell tilrettelegging avgrenset til områdene arbeidsliv, skole og utdanning,

barnehage og visse andre kommunale tilbud. Forslaget skal utfylle plikten til generell tilrettelegging, og er ment å dekke opp der hvor generell tilrettelegging ikke er tilstrekkelig for å sikre likebehandling.

Virksomheten har et særlig ansvar for individet med tilretteleggingsbehov. Plikten gjelder "rimelig" tilrettelegging og gjelder ikke såfremt det medfører en uforholdsmessig byrde. Brudd på plikten til individuell tilrettelegging skal anses som diskriminering.

Det vises til proposisjonens kapittel 10 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 11 Bevisbyrde. Arbeidsgivers opplysningsplikt i ansettelsessaker

Det foreslås at det skal gjelde en regel om delt bevisbyrde for sivile saker etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som vil omfatte saksbehandling i likestillings- og diskrimineringsapparatet og sivile saker for domstolene. Hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har funnet sted diskriminering, skal diskriminering anses å ha funnet sted med mindre den som er ansvarlig for handlingen, sannsynliggjør at dette ikke er tilfellet. Denne bestemmelsen vil medvirke til at loven gir et mer effektivt vern mot diskriminering og vil kunne få stor betydning for å sikre at loven virker i samsvar med intensjonene. Det foreslås at delt bevisbyrde skal gjelde med hensyn til trakassering, instruks om å diskriminere eller trakassere samt med hensyn til gjengjeldelse og medvirkning. For å sikre et effektivt vern når det gjelder manglende tilrettelegging, foreslår departementet at delt bevisbyrde også skal gjelde ved brudd på plikten til generell og individuell tilrettelegging.

Det foreslås at regelen i arbeidsmiljøloven om opplysningsplikt for arbeidsgiver overfor arbeidssøker som mener seg forbigått ved tilsetning, blir videreført i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Det vises til proposisjonens kapittel 11 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 12 Organisasjoner som fullmektig og prosessfullmektig i diskrimineringsaker

Her omhandles spørsmål om en organisasjon som helt eller delvis har til formål å motarbeide diskriminering, kan ha stilling som part eller skal kunne brukes som fullmektig for en part i saker etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Fremstillingen omfatter både saker for forvaltningen og søksmål og partsstilling i sivile saker for domstolene. Det vises til hvilken mulighet det åpnes for etter gjeldende rett, og det pekes på svakheter i dagens regelverk. Det foreslås en særskilt bestemmelse i loven som utvider adgangen til å bruke organisasjoner som fullmektig i forvaltningssaker og som prosessfullmektig i saker for domstolene. Organisasjonens formål tillegges av-

gjørende vekt framfor medlemskravet i forvaltningsloven.

Det vises til proposisjonens kapittel 12 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 13 Aktivitets- og rapporteringsplikt

Det foreslås at det innføres en aktivitets- og rapporteringsplikt i diskrimineringsloven og i ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov. Et forbud alene er ikke tilstrekkelig for å oppnå formålet med de to lovene. I tillegg er det behov for målrettede, aktive tiltak for å hindre diskriminering og sikre like muligheter. Forslaget er utformet etter mønster av aktivitets- og rapporteringsplikten i likestillingsloven, og går lenger enn Syse-utvalget foreslo ved at en rapporteringsplikt skal inn i flere lovverk.

Aktivitetsplikten som foreslås, pålegger offentlige myndigheter, offentlige og private arbeidsgivere og arbeidslivets organisasjoner å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovenes formål. For at det ikke skal settes for omfattende krav til små bedrifter, foreslås det at private bedrifter som jevnlig sysselsetter under 50 ansatte, unntas fra aktivitets- og rapporteringsplikten. Et slikt unntak finnes ikke i likestillingsloven. Syse-utvalget foreslo en mindre omfattende aktivitetsplikt for arbeidsgivere i privat og offentlig sektor, men ikke noe unntak for små bedrifter.

Rapporteringsplikten som foreslås, innebærer et krav om å rapportere om gjennomførte og planlagte tiltak i årsberetning eller årsbudsjett. Det foreslås ikke krav om å registrere arbeidstyrkens sammensetning når det gjelder etnisk/religiøs bakgrunn og funksjonsevne. I tillegg foreslås det at rapporteringsplikten hjemles i regnskapsloven og kommuneloven, på tilsvarende måte som for kjønnslikestilling.

Det vises til proposisjonens kapittel 13 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 14 Håndhevingen av loven

Det foreslås at loven skal håndheves av Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Dette innebærer at ombudet vil få en pådriverrolle overfor loven, og at nemnda skal kunne treffe vedtak med pålegg om stansing eller retting mv. i tråd med diskrimineringsombudsloven. Det foreslås også at ombudet skal ha samme rolle for diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som ombudet har når det gjelder likestillingsloven (kjønn) og diskrimineringsloven (etnisitet, religion mv.). Dette innebærer at ombudet på den nye lovens område både vil ha en lovhandhever- og pådriverrolle og en kompetanserolle med ansvar for kunnskapsutvikling og dokumentasjon. For å legge til rette for et solid fagmiljø på dette området foreslår departementet at Nasjonalt dokumentasjonssenter for

personer med nedsatt funksjonsevne blir innlemmet i ombudet. I tillegg får ombudet en forumsfunksjon i form av et møtested for organisasjoner og myndigheter som arbeider med likestilling og diskriminering knyttet til nedsatt funksjonsevne.

Det vises til proposisjonens kapittel 14 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 15 Sivilrettslige reaksjoner ved brudd på loven

Det går inn for at reaksjonene ved brudd på diskriminerings- og tilgjengelighetsloven skal være sivilrettslige. Det foreslås derfor ingen straffebestemmelser. Den ene typen reaksjoner som vil være aktuelle er forvaltningsvedtak, som kan være pålegg om tiltak som stansing, retting mv. samt adgang til å ilegge tvangsmulkt dersom et pålegg ikke blir etterfulgt. Disse reaksjonene har allerede Likestillings- og diskrimineringsnemnda etter gjeldende rett i diskrimineringsombudsloven. Den andre typen reaksjon som foreslås, er oppreisning (erstatning for ikke-økonomisk tap). Det legges blant annet vekt på at oppreisning vil være en effektiv reaksjon, og at det ikke synes å foreligge noen alternativ sivilrettslig reaksjon som kan sikre en effektiv håndheving av diskrimineringsforbudet.

I arbeidslivet foreslås det at oppreisning skal kunne kreves uten hensyn til arbeidsgivers skyld, dvs. at det foreligger et objektivt oppreisningsansvar ved diskriminering i arbeidslivet. Bestemmelsen innebærer kun en videreføring av gjeldende rett på arbeidslivets område, jf. arbeidsmiljøloven § 13-9. Utenfor arbeidslivet foreslås det at det må foreligge vanlig erstatningsbetingende uaktsomhet (simpel uaktsomhet) for å kunne pålegge gjerningspersonen å betale oppreisning. Utmåling av oppreisningen skal skje etter en rimelighetsvurdering, som i høy grad vil være skjønnspreget. Dette gjør ordningen til en fleksibel reaksjon, som vil ivareta både hensynet til en rimelig oppreisning for fornærmede og hensynet til gjerningspersonens økonomiske forhold.

Ved brudd på diskrimineringsforbudet eller forbudet mot gjengjeldelse vil det kunne gis erstatning for økonomisk tap etter vanlige regler.

Saker om oppreisning og erstatning behandles av domstolene.

Det vises til proposisjonens kapittel 15 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 16 Andre lovendringer

Her omtales forslag til endringer i arbeidsmiljøloven, boliglovene og diskrimineringsombudsloven. Videre omtales utvalgets forslag til endring i sosialtjenesteloven, plan- og bygningsloven og straffeloven; endringer som det vil bli tatt stilling til, eller som allerede er fulgt opp i andre lovproposisjoner.

Det foreslås at selve diskrimineringsforbudet på grunn av funksjonshemning tas ut av arbeidsmiljøloven. Ved diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet henvises det i arbeidsmiljøloven til diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Dette er i samsvar med løsningen som er valgt ved diskriminering på grunn av kjønn og diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv.

Selv om lovforslaget skal gjelde på alle samsfunnsområder, foreslås det at forbudet mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne tas inn i boliglovene.

I diskrimineringsombudsloven foreslås det at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven tas med i oppregningen av lover Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda skal håndheve.

Det blir gjort rede for oppfølgingen av forslaget om at "dagaktivitet" skal inngå blant de tjenestene som kommunene etter sosialtjenesteloven § 4-2 er pålagt å tilby. Forslaget blir vurdert i forbindelse med Helse- og omsorgsdepartementets arbeid med oppfølgingen av NOU 2004:8.

Videre omtales utvalgets forslag om å innta universell utforming i formålsbestemmelsen i plan- og bygningsloven. Dette forslaget er nå innarbeidet i Ot.prp. nr. 32 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (plandelen).

I tillegg blir det gjort rede for oppfølgingene av forslag fra et mindretall i utvalget om å ta nedsatt funksjonsevne inn i bestemmelsen om straff for diskriminering i forslaget til ny straffelov (tidligere straffelov § 349 a). Dette forslaget er nå ivaretatt i ny straffelov. Nedsatt funksjonsevne er nå tatt inn i bestemmelsen om vern mot hatefulle ytringer i en ny straffelov (tidligere straffelov § 135 a).

Det vises til proposisjonens kapittel 16 for mer detaljert redegjørelse.

Kapittel 17 Økonomiske og administrative konsekvenser

Departementet presiserer i proposisjonen at det er usikkerhet knyttet til de økonomiske og administrative konsekvensene og beregningene som er foretatt.

Utvalgets forslag om krav om universell utforming av nye og eksisterende bygninger og anlegg vil bli vurdert videre og innarbeidet i plan- og bygningsloven og forskrifter. Kostnadene knyttet til universell utforming av eksisterende bygninger vil bli gjenstand for nærmere vurdering knyttet til de enkelte tidsfristene/bygningskategoriene. De økonomiske konsekvensene av en skjerping av kravene til nye bygninger mv. vil også bli redegjort for i forskriftsarbeidet.

Kartlegging viser at tallet på publikumsbygg som oppfyller kravene til universell utforming, sannsynligvis er tilnærmet lik null. Det anslås at universell utforming i eksisterende publikumsbygg vil ha en kostnadsramme på 14,3 til 23,4 mrd. kroner. I tillegg kommer kostnader ved arealtap, som anslås til 1,3 mrd. kroner. Videre anslås det at det vil koste fra 19,6 til 61,6 mrd. kroner å oppgradere busstopp, gang- og sykkelveger, jernbane- og t-banestasjoner til universell utforming, avhengig av hvor man fastsetter standarden for universell utforming.

Med Syse-utvalgets forslag fulgte også en økonomisk konsekvensanalyse (på usikkert grunnlag) som beregnet de årlige kostnadene ved innføring av plikt til universell utforming av eksisterende bygninger til 0,8–4,0 mrd. kroner årlig over en tjueårsperiode. Analysen omfatter kostnader knyttet til både nye og eksisterende bygninger, anlegg mv. I utredningen legges det til grunn at arealene som anslås tapt ved oppgradering til universell utforming i eksisterende bygninger utgjør 4 pst. Det er ikke gjort greie for kostnader knyttet til universell utforming av uteområder. Departementet legger til grunn at det er usikkerhet knyttet til beregningene som er foretatt.

Når det gjelder å utrede merkostnader som følge av å gi krav om universell utforming av nye bygninger mv. innebærer dette en merkostnad på gjennomsnittlig 1 pst. Sammenlignet med fordeler slike krav bærer med seg både for samfunnet og den enkelte, er dette etter departementets mening ikke en urovekende kostnadsøkning.

For anlegg er kostnadene estimert noe høyere, med en økning i snitt på 2–7 pst., og med størst økning for jernbaneanlegg. Det reises her spørsmål om økningen skyldes krav om universell utforming eller bare en presisering av kravene som gjelder i dag. Opplysninger som Samferdselsdepartementet har innhentet fra Jernbaneverket, viser at krav om universell utforming av nyanlegg av jernbanestasjoner ikke medfører vesentlige merkostnader om kravet er gitt før prosjektering av tiltaket er gjennomført. For vegsektoren er det allerede lagt til grunn i krav og retningslinjer at gang- og sykkelveier, holdeplasser mv. skal være basert på prinsippet om universell utforming.

Utredningene for økonomiske konsekvenser ved universell utforming av nye bygg som ble foretatt for Syse-utvalget, la inn en merkostnad på gjennomsnittlig 4 pst. til grunn for nye bygg.

Samferdselsdepartementet anslår at oppgradering av eksisterende jernbanemateriell som har en lengre levetid enn til 2012 vil koste om lag 300 mill. kroner, og et oppgraderingsprogram er allerede iverksatt. Kostnader ved ombygging av eksisterende busser er ikke beregnet på grunn av høye kostnader ved oppgradering og tilfredsstillende utskiftnings-

takt. Når det gjelder nye transportmidler, anslår Samferdselsdepartementet at det ikke vil påløpe merkostnader av vesentlig omfang ved at man innfører et krav om universell utforming for nye tiltak, forutsatt at en legger Syse-utvalgets definisjon av universell utforming som rettslig minimumsstandard til grunn. I og med at mange av kravene allerede følger av EUDirektiver Norge er forpliktet av (unntatt busser klasse II og III i rute), er det ikke forutsatt vesentlig høyere kostnader til nyanskaffelser av transportmidler. I arbeidet med regelverksendringer knyttet til buss, bane, skip mv. vil de økonomiske konsekvensene bli vurdert nærmere.

KOSTNADER VED TIDSRISTER FOR KRAV OM UNIVERSELL UTFORMING AV IKT

For generell programvare er kostnadsøkningen estimert til 0,4–1 pst. For spesialutviklet programvare anslås økningen til 1–5 pst. For annet større IKT-utstyr anslås det en kostnadsøkning på 5–20 pst.

Med hensyn til maskinvare er kostnadene for universelt utformede publikumsterminaler små basert på lovens innretning slik den foreslås i proposisjonen. For spesialbygde automater som minibanker vil utviklingen gjøres av leverandører som i stor grad opererer internasjonalt.

Det vises til proposisjonen for en nærmere redegjøresle av de ulike typer automater og anslaget for merkostnader.

Kostnader ved spesialtilpasning av web-teknologi er vurdert til 1–5 pst. Ekstrakostnader til vedlikehold og drift av nettsteder anses som små.

Det vises til at det ikke er meningen at plikten skal pålegge virksomhetene urimelige kostnader og at brukergrupper, tjenesteleverandører og standardiseringsorganer vil bli trukket inn i arbeidet med standarder/retningslinjer.

PLIKT TIL INDIVIDUELL TILRETTELEGGING (LOVFORSLAGET § 12)

Plikten til individuell tilrettelegging omfatter arbeidsliv, skole- og utdanningsinstitusjoner, barnehager og tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven.

Bestemmelsen plikt til individuell tilrettelegging i arbeidslivet er i all hovedsak en videreføring av gjeldende rett og medfører ikke økt ressursbruk.

Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

KOSTNADER – LIKESTILLINGS- OG DISKRIMINERINGSAPPARATET

Likestillings- og diskrimineringsombudet får flere nye håndhevings- og pådriveroppgaver knyttet til diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Likestil-

lings- og diskrimineringsnemnda får klagebehandling etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som ny oppgave.

Som følge av de nye oppgavene knyttet til oppfølging av den foreslåtte diskriminering- og tilgjengelighetsloven, vil budsjetttrammene til Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda bli vurdert styrket i forbindelse med de årlige budsjettfremleggene.

KOSTNADER VED HÅNDHEVING AV NYE KRAV OM UNIVERSELL UTFORMING AV IKT – DIREKTORATET FOR FORVALTNING OG IKT

Det er foreslått at Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) skal håndheve bestemmelsen om tidsfrister for universell utforming av IKT. I perioden fram til 2011, når lovkravene trer i funksjon, er kostnadene knyttet til blant annet utvikling av funksjonelle krav, standarder og forskrifter, indikatorer, veiledning og kompetanseutvikling. Fra 2011 anslås det kostnader til løpende håndheving av bestemmelsene på samme nivå, men anslagene er noe usikre, avhengig av omfanget av regelverket og sakstilfanget. Det vil også påløpe utgifter til å behandle klager over vedtak truffet av DIFI etter de nye lovreglene.

ANDRE KOSTNADER FOR OFFENTLIG SEKTOR

Plikten til saklig behandling i offentlig sektor

For offentlig forvaltning gjelder det i dag et ulovfestet saklighetsprinsipp. Ingen skal usaklig forskjellsbehandles på grunn av nedsatt funksjonsevne. De materielle forpliktelsene knyttet til diskrimineringsdelen av loven eksisterer derfor i all hovedsak fra før.

Lovens tilretteleggingsbestemmelse – plikt til universell utforming i § 9

Det anslås at kostnadene knyttet til plikten til universell utforming vil være begrensede på grunn av den uforholdsmessighetsbegrensingen som er inntatt i bestemmelsen.

Av publikumsbyggene hører 56 pst. til privat sektor, og 44 pst. er offentlig eide. Av de offentlige byggene eier kommunene en vesentlig del. Kostnadene knyttet til nye tiltak vil avhenge av hvor strenge kravene i plan- og bygningslovgivningen vil bli. Det vil også avhenge av hvor langt de tekniske kravene blir gjeldende for samferdselstiltak. Kommunal- og regionaldepartementet vil vurdere kostnadene knyttet til krav til både nye og eksisterende bygninger mv. i forbindelse med forskriftsutarbeidelsen til plan- og bygningsloven, herunder merkostnader for kommunene.

Kostnader – tidsfrister for krav om universell utforming av IKT

Statlig virksomhet hadde i 2005 (ifølge SSB) samlede IKT-utgifter (inkludert leie) på ca. 4,9 mrd. kroner (2,8 mrd. kroner til datautstyr, 1,1 mrd. kroner til programvare, 450 mill. kroner til egenutvikling av programvare og 550 mill. kroner til leie av datautstyr).

Det er investeringer der bruken retter seg mot allmennheten som er interessant her. Statlige investeringer i programvare er anslått til 2 mrd. kroner per år hvor hoveddelen retter seg mot større, tunge fagsystemer og bare en mindre del er knyttet til de publikums- eller brukerrettede delene av systemene. Anslag for merkostnader på programvaresiden er 0,4–1,0 pst. for generell programvare og 1–5 pst. for spesialutviklet programvare. Dersom en anslår at inntil 10 pst. av kostnadene i større IKT-prosjekter er knyttet opp til publikumsdelen av systemene, vil merkostnaden for tilpasning av programvare dreie seg om kostnader på inntil 10 mill. kroner per år. For kommuner/fylkeskommuner vil kostnadene være i samme størrelsesorden. Det finnes ikke fullverdige investeringsoversikter knyttet til maskinvare i offentlig sektor slik som for programvaresiden.

Med hensyn til maskinvare viser en utredning at kostnadene er begrenset. For minibanker vil kostnadsøkningen være anslagsvis 1 pst. totalkostnaden, altså 2–3 000 kroner. For billettautomater er bildet noe mer usikkert. For køautomater vil tilleggskostnaden være ca. 5 000 til 15 000 kroner per automat. Ved en kostnadsøkning på 15 000 kroner per automat er det utregnet årlige utskiftningskostnader til maksimalt 1,3 mill. kroner.

Økningen i utgifter for den enkelte virksomhet vil være liten, og vil måtte dekkes innenfor de gjeldende budsjetttrammene.

Virksomhetenes kostnader til tilpasning av utstyr har vært gjenstand for en vurdering i konsekvensanalysen, som dannet utgangspunktet for høringsforslaget. Kostnadsøkningen forventes å være liten, og vil ligge på om lag 1–5 pst. totalt. Her vil utgifter til de forbedringer av brukergrensesnitt som virksomhetene uansett ville ha gjennomført, måtte trekkes fra. Hva gjelder det offentlige, er det i lov om offentlige anskaffelser allerede innført krav om at det skal tas hensyn til universell utforming.

Kostnader – Aktivitets- og rapporteringsplikt i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og i diskrimineringsloven

De løpende årlige administrative kostnadene for en aktivitets- og rapporteringsplikt etter mønster av likestillingsloven for personer med nedsatt funksjonsevne i statlig sektor er beregnet til 2 mill. kroner

fra år to og framover. De løpende årlige administrative kostnadene fra år to og framover for helseforetakene er beregnet til 0,5 mill. kroner. Kostnadene det første året vil være en del høyere.

Administrative kostnader første år for hvert av grunnlagene er beregnet å ligge på 8–10 mill. kroner for kommunal sektor. Administrative kostnader første år for helseforetakene er beregnet til ca. 1 mill. kroner per diskrimineringsgrunnlag. De administrative kostnadene for innføring av en slik aktivitets- og rapporteringsplikt for personer med nedsatt funksjonsevne er for staten det første året beregnet til ca. 3 mill. kroner. I tillegg til dette kommer administrative engangskostnader det første året knyttet til å sette seg inn i nye regler, definere begreper, etablere datagrunnlag og justere eksisterende systemer og rutiner. Dette er ikke tallfestet.

En ny aktivitetsplikt innebærer at det gjennomføres tiltak som ellers ikke ville blitt gjennomført. Det er imidlertid opp til den enkelte virksomhet å bestemme hvilke tiltak som skal gjennomføres, og det er således vanskelig å anslå hvor mye mer ressurser som trengs. Det er derfor ikke beregnet samlede tiltaks-kostnader som følge av aktivitetsplikten. Ulike tiltak kan være aktuelle.

I tillegg til aktivitets- og rapporteringsplikt for arbeidsgivere er det en plikt for offentlige myndigheter som myndighetsutøvere til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme formålet i diskrimineringsloven. En tilsvarende aktivitetsplikt er foreslått i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Denne aktivitetsplikten vil kunne føre til noe økt innsats fra myndighetenes side i form av flere konkrete tiltak. Aktivitetsplikt for offentlige myndigheter innebærer også at hensynet til likestilling integreres i offentlig virksomhet, og at regelverk og forvaltningsvedtak er i samsvar med formålet i diskrimineringsloven og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Ekstrakostnader forbundet med aktivitetsplikten for offentlige myndigheter er ikke utredet nærmere. For offentlige myndigheter gjelder det uansett fra før en plikt til å fremme likestilling og sikre like muligheter og rettigheter på grunn av etnisitet, religion mv.

Når det gjelder grunnlaget nedsatt funksjonsevne, vil en aktivitetsplikt for offentlige myndigheter føre til en større merinnsats enn hva tilfellet er i forhold til grunnlaget etnisitet, religion mv., noe som vil kunne innebære en økt ressursbruk på noen områder. Det er vanskelig å anslå kostnadene da det ikke er angitt på hvilken måte aktivitetsplikten skal følges opp. Offentlige myndigheter vil ha stor grad av frihet til å vurdere hvilke tiltak som skal iverksettes. Det legges imidlertid til grunn at innsatsen vil kunne bidra til en bedre samlet utnyttelse av ressursene i samfunnet for alle.

Konsekvenser for rettsapparatet

Det kan ikke ses bort fra at flere saker vil fremmes for domstolene som følge av at oppreisning innføres som hovedreaksjon ved brudd på diskrimineringsloven, i og med at håndhevingsapparatet ikke vil ha kompetanse til å ilegge oppreisning. Erfaringer tilsier at svært få velger å ta sine saker inn for rettsapparatet. Det antas imidlertid at dette ikke vil medføre en merbelastning på domstolene av et slikt omfang at det vil nødvendiggjøre økte ressurser, men dekkes innenfor vedtatte rammer.

KONSEKVENSER FOR PRIVAT SEKTOR MV.

For næringslivet vil hovedtyngden av diskrimineringsdelen av lovforslaget klargjøre og utdype plikten til å likebehandle.

Kostnader knyttet til forslaget om å innføre tidsfrister for krav om universell utforming av IKT gjelder blant annet nettbaserte tjenester, programvare og maskinvare/utstyr rettet mot allmennheten. For nettbaserte tjenester og programvare er kostnadene små, for maskinvare/utstyr er usikkerheten noe større. Det finnes ikke internasjonale analyser/vurderinger tilgjengelig. I forbindelse med dette lovarbeidet har en gått igjennom noen eksempler knyttet til for eksempel bankautomater, billettautomater og kølappsystemer.

Det foreslås at private bedrifter med under 50 ansatte bør unntas fra aktivitets- og rapporteringsplikten. De løpende årlige administrative kostnadene vil fra år to og framover per grunnlag etter ECONs beregninger reduseres fra ca. 53 mill. kroner til ca. 18 mill. kroner. ECON antar at kostnaden ved en aktivitets- og rapporteringsplikt som omfatter begge målgruppene vil bli lavere enn om man legger sammen anslagene for hver av de to lovene.

ECON har beregnet at administrative kostnader første år for hvert av grunnlagene vil ligge på 58–72 mill. kroner for virksomhetene i privat sektor (forutsatt at alle bedrifter omfattes uavhengig av størrelse). I tillegg til dette kommer administrative engangskostnader det første året knyttet til å sette seg inn i nye regler, definere begreper, etablere datagrunnlag og justere eksisterende systemer og rutiner, som ECON ikke har tallfestet.

ECON har ikke gjennomført beregninger av tiltakskostnader, men antar at jo strengere kravene er til rapportering, desto flere tiltak forventes det at arbeidsgiverne vil overveie.

For arbeidslivets organisasjoner mener ECON at en (større) organisasjon kan tenkes å ville anvende 0,25 årsverk og 100 000 kroner til forskjellige tiltak for å lette virksomhetenes eller medlemmenes arbeid med å følge reglene.

Kapittel 18 Merknader til de enkelte lovbestemmelsene

Kapittelet inneholder særmerknader til de enkelte bestemmelsene i forslaget til lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) samt en ny bestemmelse om aktivitets- og rapporteringsplikt i diskrimineringsloven. Videre er det inntatt særmerknader til foreslåtte endringer i andre lover.

Det vises til proposisjonens kapittel 18 for mer detaljert redegjørelse.

1.3 Bakgrunn for lovforslaget

Et lovutvalg, ledet av professor dr.juris Aslak Syse (Syse-utvalget) la i mai 2005 frem utredningen NOU 2005:8 Likeverd og tilgjengelighet med forslag til lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven). Utredningen ble sendt ut på høring høsten 2005. Ansvaret for å følge opp utredningen ble våren 2006 overført fra Justis- og politidepartementet til Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Som en konsekvens av at det i utredningen ble foreslått plikt til universell utforming av bygg og anlegg mv., ble arbeidet med oppfølgingen sett i sammenheng med forslag til ny bygnings- og gjennomføringsdel av plan- og bygningsloven, jf. forslag i NOU 2005:12 Mer effektiv bygningslovgivning II. Kommunal- og regionaldepartementet skal følge opp forslaget om universell utforming i arbeidet med ny bygnings- og gjennomføringsdel av plan- og bygningsloven.

Under arbeidet ble det avdekket behov for å utrede krav til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) og transport. Fornyings- og administrasjonsdepartementet igangsatte i desember 2006 en utredning av konsekvensene ved innføring av tidsfrister for krav om universell utforming av ny og eksisterende IKT.

Det kom også innspill om at det burde være en rapporteringsplikt i tilknytning til den foreslåtte aktivitetsplikten i lovforslaget § 3. Et forslag om aktivitets- og rapporteringsplikt i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og i diskrimineringsloven ble sendt på høring, jf. proposisjonens kapittel 2.4.

1.3.1 NOU 2005:8 Likeverd og tilgjengelighet

Utvalget har i utredningen lagt fram forslag om en sivilrettslig lov om forbud mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven). Som begrunnelse for forslaget viser utvalget til Manneråkutvalgets beskrivelser av situasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne i NOU 2001:22 Fra bruker til borger, som anbefalte at det ble utformet en ikke-diskrimineringslov.

Gjeldende rett og vernet mot diskriminering på andre grunnlag enn nedsatt funksjonsevne beskrives. Arbeidsmiljøloven er det eneste eksemplet på sivilrettslig lovgivning som uttrykkelig gir vern mot diskriminering på grunn av "funksjonshemming". Vernet er begrenset til arbeidslivets område. Skiftet i perspektiv ved tilnærmingen til mennesker med nedsatt funksjonsevne, fra veldedighets- og omsorgstenkning til rettighetstenkning, er beskrevet.

Det redegjøres for vernet mot slik diskriminering etter internasjonal rett og vises til relevant EU-rett og andre lands vern på området. Det gis en oversikt, samt en kort komparativ oppsummering av sentrale og visse globale trekk i dette diskrimineringsvernet.

Utvalget mener at det er behov for diskrimineringslovgivning for å styrke likeverdet til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Utvalget redegjør for dens verdigrunnlag og for forståelsen av visse sentrale begreper. Likeverd for mennesker med nedsatt funksjonsevne er den overordnede målsettingen for utvalgets arbeid. Det primære vernet mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne bør være forankret i sivilrettslig lovgivning fremfor i Grunnloven eller straffeloven.

Det foreslås at loven skal inneholde forbud mot direkte og indirekte diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Videre foreslås det at loven skal ha et forbud mot trakassering, et forbud mot å gi instruks om å diskriminere eller trakassere, et forbud mot gjengjeldelse og mot medvirkning til diskriminering.

Det foreslås en plikt til generell tilrettelegging/universell utforming, samt en plikt til individuell tilrettelegging på områdene arbeid, skole og utdanning, i egne bestemmelser i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne skal være forbudt, og manglende tilrettelegging skal anses som diskriminering når en person med nedsatt funksjonsevne rammes av den mangelfulle tilretteleggingen. Det skal ikke anses som diskriminering dersom virksomheten oppfyller nærmere bestemmelser i lov og forskrift om innholdet i plikten til universell utforming.

Flertallet foreslår også en plikt til universell utforming av eksisterende og nye bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten. For eksisterende bygninger foreslår utvalget tidsfrist til 1. januar 2019 og for nye bygninger mv. til 1. januar 2009. Manglende tilgjengelighet er et problem og må anses som diskriminering. Et mindretall foreslår å innføre tidsfrister på universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi, samt for samferdsel.

Det foreslås at delt bevisbyrde skal gjelde i diskrimineringsaker og særlige regler om erstatning for ikke-økonomisk tap (oppreisning).

Norge har hittil ikke ratifisert tilleggsprotokoll nr. 12 til Den europeiske menneskerettskonvensjon, som inneholder et generelt forbud mot diskriminering. Det foreslås at det nedsettes et eget lovutvalg for å vurdere å samle de ulike diskrimineringsgrunnlagene i en felles lov. Et slikt utvalg vil også kunne vurdere om en ratifisering er hensiktsmessig i et bredere perspektiv. I spørsmål som er felles for flere diskrimineringsgrunnlag, legger utvalget betydelig vekt på hensynet til harmoni med gjeldende diskrimineringsvern.

Flertallet går inn for at Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda skal håndheve diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, noe som innebærer at ombudet skal ha en lovhåndheverrolle og en pådriverrolle og at nemnda vil få kompetanse til å pålegge stansing, retting mv. ved brudd på loven. Det foreslås også endringer i andre lover, herunder en lovfesting i sosialtjenesteloven om rett til personlig assistanse og rett til meningsfull dagaktivitet, at universell utforming inntas i plan- og bygningslovens formålsbestemmelse og at det inntas et forbud mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne i boliglovene.

HØRING

180 høringsuttalelser innkam, hvorav 173 var realitetsuttalelser. De aller fleste høringsinstansene støtter forslaget om en egen sivilrettslig lov om forbud mot diskriminering av personer med nedsatt funksjonsevne. Det blir fremhevet at forslaget ville bidra til et styrket vern mot diskriminering av personer med nedsatt funksjonsevne.

Forslag om generell tilrettelegging/universell utforming fikk bred støtte.

Det er delte meninger blant høringsinstansene om innføring av tidsfrister for krav om universell utforming av eksisterende bygninger.

Et flertall av høringsinstansene støtter mindretallets forslag om at det bør innføres tidsfrister for krav om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) og for samferdselsområdet.

Utvalgets forslag om at det bør nedsettes et lovutvalg for å utrede en samlet lov om forbud mot diskriminering på tvers av de ulike diskrimineringsgrunnlagene, støttes av en rekke høringsinstanser.

Flere av høringsinstansene støtter også forslaget om at Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda skal håndheve diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

1.3.2 *Utredning om tidsfrister for krav til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) og transport*

Mindretallsforslaget om innføring av tidsfrister for krav om universell utforming av IKT og samferdselstiltak ble ikke utredet av utvalget. Administrative og økonomiske konsekvenser av å innføre en slik plikt ble derfor ikke utredet.

Rapporten Full deltakelse for alle, utviklings-trekk 2001–2006, en evaluering av status for politikken for funksjonshemmede fem år etter at NOU 2001:22 Fra bruker til borger ble lagt frem, har påpekt manglende måloppnåelse og målekriterier på IKT-området. Rapporten avdekker også at det ikke er samsvar mellom mål og virkelighet når det gjelder tilgjengelighet i transportsektoren.

Høringen ga bred støtte til mindretallsforslaget om tidsfrister for universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

I St.meld. nr. 17 (2006-2007) Eit informasjons-samfunn for alle, går Regjeringen inn for å lovfeste tidsfrister for universell utforming av IKT.

NTNU Samfunnsforskning utredet på oppdrag fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet tidsfrister for krav om universell utforming av IKT. Rapporten ble levert i mars 2007.

HØRING

81 høringsuttalelser kom inn, hvorav 14 instanser ikke hadde merknad. Et flertall av høringsinstansene støtter at det skal innføres en plikt til universell utforming av IKT med tidsfrister.

Forslaget om lovforankring i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har bred støtte blant høringsinstansene.

I høringen er det merknader til forslaget til definisjon av IKT.

En rekke høringsinstanser har kommentert forslag til virkeområdet, og flertallet er uenige i forslaget. Blant annet fremkommer det at arbeid og utdanning må inkluderes i virkeområdet.

Høringsinstansene er delt i synet på de tidsfristene som ble foreslått i høringsutkastet (1. januar 2011 for ny IKT og 1. januar 2021 for eksisterende IKT).

At håndhevingen legges til det nye direktoratet for forvaltning og IKT har støtte av et flertall av høringsinstansene. De andre høringsinstansene går inn for at håndhevingen legges til LDO.

Et flertall av høringsinstansene støtter forslaget om dispensasjonsadgang.

Samferdselsdepartementet utredet våren 2007 økonomiske og administrative konsekvenser av å innføre tidsfrister for universell utforming av transportmidler og transportinfrastruktur. Regjeringen har besluttet å innføre krav om at nye transportmidler til

bruk for allmennheten skal være universelt utformet. Det tas sikte på at kravene kan tre i kraft samtidig med at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven trer i kraft. Disse bestemmelsene skal forankres i sektorlovgivningen.

1.3.3 Utredning om innføring av aktivitets- og rapporteringsplikt i ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov og i diskrimineringsloven

Det foreslås en aktivitetsplikt for offentlige myndigheter, offentlige og private arbeidsgivere og arbeidslivets organisasjoner i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. For offentlige myndigheter og arbeidslivets organisasjoner foreslås en plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig innenfor sine virkefelt for å fremme lovens formål. For arbeidsgivere i offentlig og privat sektor foreslås en plikt til å arbeide aktivt for å fremme lovens formål innenfor sin virksomhet.

Utvalget som utredet lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. foreslo innføring av en aktivitets- og rapporteringsplikt i NOU 2002:12 Rettslig vern mot etnisk diskriminering. Forslaget ble ikke fulgt opp av daværende regjering i Ot.prp. nr. 33 (2004–2005) Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven).

Arbeids- og inkluderingsdepartementet ga ECON i oppdrag å utrede samfunnsøkonomisk nytte og kostnader ved innføring av aktivitets- og rapporteringsplikt i diskrimineringsloven og i den nye diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, jf. Rapport 2007-027 Aktivitetsplikt mot diskriminering.

HØRING

67 høringsuttalelser kom inn, hvorav 21 instanser ikke hadde merknad.

Et stort flertall av høringsinstansene støtter forslaget om innføring av aktivitets- og rapporteringsplikt i de to lovene. Det vises blant annet til at et lovforbud mot diskriminering ikke er tilstrekkelig for å sikre lovens formål og behovet for å harmonisere regelverket for ulike diskrimineringsgrunnlag. Blant dem som støtter forslaget, er det også bred enighet om at en aktivitetsplikt uten rapporteringsplikt vil ha liten effekt. De som går imot forslaget, viser til at virksomhetene pålegges mer byråkrati og mer kostnader uten at ECONs rapport sannsynliggjør at dette vil ha den ønskede effekt, jf. Rapport 2007-027 Aktivitetsplikt mot diskriminering.

I høringen er det delte syn på forslaget om at private bedrifter med under 50 ansatte skal unntas fra aktivitets- og rapporteringsplikten. En rekke høringsinstanser mener at alle bedrifter, uansett størrelse, som i likestillingsloven, bør omfattes. Det vises også

til at ulik grense vil skape problemer når diskrimineringsvernet skal samles i en lov.

Forslaget om at det skal rapporteres om gjennomførte og planlagte tiltak i årsberetning eller årsbudsjett, og ikke på arbeidsstyrkens sammensetning, får bred støtte. Både hensynet til personvern og problemer med praktisk gjennomføring vektlegges av høringsinstansene.

Støtte gis også til at rapporteringsplikten skal hjemles i regnskapsloven og kommuneloven. De som støttet forslaget, vektlegger hensynet til oversiktighet, brukervennlighet og etterlevelse for dem som skal utarbeide årsberetninger etter disse regelsettene. De som er kritiske til forslaget, viser blant annet til at rapporteringskravene ikke naturlig hører hjemme i årsberetninger eller årsbudsjett som er ment for andre formål.

1.4 Komiteens generelle merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Lise Christoffersen, Eva Kristin Hansen, Per Rune Henriksen og Sverre Myrli, fra Fremskrittspartiet, Robert Eriksson, Kari Kjønnaas Kjos og Kenneth Svendsen, fra Høyre, Martin Engeset, fra Sosialistisk Venstreparti, lederen Karin Andersen, fra Kristelig Folkeparti, Åse Gunhild Woie Due-sund, fra Senterpartiet, Dagfinn Sundsbø og fra Venstre, André N. Skjelstad, ser framlegget til lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne som en milepæl i arbeidet for likestilling i samfunnet. Det er uakseptabelt at noen mennesker får begrenset sine muligheter og rettigheter i det norske samfunnet fordi de utsettes for diskriminering på grunn av manglende tilgjengelighet. Inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne på alle samfunnsarenaer er et viktig verdistandpunkt og av stor betydning for den enkelte. Komiteen vil understreke at inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne også er av stor betydning for samfunnet, fordi det frigjør viktige menneskelige ressurser til arbeidsliv, utdanning, frivillighet, kultur og øvrig samfunnsnivå. Verdiskapingen vil øke i takt med samfunnets tilrettelegging av den enkeltes mulighet til å bidra med sin arbeidskraft.

Komiteen viser til at lovforslaget fra Regjeringen bygger på forslagene fra et lovutvalg under ledelse av Aslak Syse som ble oppnevnt i november 2002, og som i mai 2005 la fram utredningen NOU 2005:8 Likeverd og tilgjengelighet med tilhørende lovforslag. Regjeringens framlegg til diskriminerings- og tilgjengelighetslov legges fram etter en bred høring og følger i hovedsak forslagene fra NOU 2005:8.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, er tilfreds med at Regjeringen på en del områder har fulgt innspill fra høringsrunden gjennom en skjerping av lovbestemmelsene i forhold til forslaget. Forbudet mot indirekte diskriminering i lovforslaget tydeliggjøres, i bestemmelsene om plikt til universell utforming er det tydeliggjort at det ikke kreves at en konkret person blir rammet av tilretteleggingen. Videre innføres det rapporteringsplikt knyttet til bestemmelsene om aktivitetsplikt i arbeidslivet.

Komiteen viser til at Regjeringen også har fulgt opp et mindretallsforslag fra utvalget om tidsfrister for innføring av krav om universell utforming av ny og eksisterende informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at et flertall i Syse-utvalget foreslo å innføre tidsfrister for både nye og eksisterende bygninger, anlegg og uteområder. Regjeringen foreslår forskriftshjemmel til gradvis og prioritert gjennomføring av oppgradering av eksisterende bygg og anlegg.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til egne forslag til tidsfrister for eksisterende bygg, anlegg og uteområder, jf. kapittel 3.9 § 9.

Komiteen ser det som svært viktig at Norge gjennom diskriminerings- og tilgjengelighetsloven får et samlet og utvidet forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Selv om en rekke lover har bestemmelser som forbyr diskriminering og krever tilrettelegging for denne gruppen, har vi til nå hatt en fragmentert tilnærming til og begrensede reaksjonsmuligheter mot diskriminering av funksjonshemmede.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at det derfor er et viktig lovverk som nå kommer på plass og flertallet registrerer med tilfredshet den brede støtte som loven får fra hele rekken av organisasjoner som representerer interessene til personer med nedsatt funksjonsevne.

Under komiteens åpne høring i forbindelse med behandlingen av Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) fremkom det sterk støtte til lovens formål og virkemidler, selv om det fra flere ble uttrykt utålmodighet på områder hvor det ikke er angitt frister for gjennomføring.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at lovbestemmelsene om plikt til tilrettelegging og universell utforming også er tatt inn i Regjeringens framlegg til ny plan- og bygningslov. Regjeringen går inn for en gradvis og prioritert tilnærming til oppgradering av eksisterende bygg og anlegg. Dette flertallet støtter denne tilnærmingen. Kostnadene ved oppgraderinger av bygg og anlegg blir svært store. Det er derfor hensiktsmessig å foreta en prioritering av tiltakene og gjennomføre oppgraderingen på en slik måte at det viktigste tas først. Dette flertallet understreker imidlertid at dette ikke må gi rom for et redusert fokus på og utsettelse av oppgraderingen. Dette flertallet viser til at Regjeringen vil at diskriminerings- og tilgjengelighetslovens bestemmelser om prioritert tilnærming til oppgradering av eksisterende bygninger, skal følges opp gjennom fastsettelse av tidsfrister i forskrift til plan- og bygningsloven. Regjeringen vil dessuten legge fram en handlingsplan for økt tilgjengelighet og universell utforming som skal støtte opp om iverksetting av loven.

Dette flertallet viser til kommunenes sentrale rolle i håndheving og gjennomføring av bestemmelsene i plan- og bygningsloven. Regjeringen bes vurdere hvordan en kan få til et samarbeid med kommunene om utvikling av lokale handlingsplaner for universell utforming. Det vil gi mer fleksibel og målrettet gjennomføring, tilpasset lokale forhold. Utarbeidelse av lokale handlingsplaner eventuelt med lokale, differensierte tidsfrister for kommunale tiltak vil dessuten sikre mulighetene for en god medvirkning fra brukerorganisasjonenes side. Den lokale kunnskapen om barrierer mot deltakelse som lokale og regionale organisasjonsledd sitter inne med, vil være av uvurderlig betydning for å oppnå raske og gode resultater over hele landet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener innføringen av et lovforbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne vil få stor betydning for likestillingsarbeidet i samfunnet.

Komiteen viser til at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven er en lov som vil få betydning for svært mange. Universell utforming av bygninger, anlegg og transportmidler har stor betydning for så vel eldre, småbarnsforeldre med barnevogn som personer med nedsatt funksjonsevne. Visuell og hørbar varsling av stoppesteder på tog, buss eller ferje er avgjørende for henholdsvis hørselshemmede og synshemmede, men bedrer brukervennligheten betraktelig for alle. Komiteen understreker at vedtak av loven må følges opp gjennom et omfattende arbeid for

å få loven respektert og brukt. Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda vil bli tillagt ansvar for håndheving av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Komiteen ser dette som en god løsning, men understreker behovet for at ombudet tilføres nødvendige ressurser for å kunne gi et godt og likeverdig tilbud til brukere over hele landet.

Komiteen viser til at Regjeringen har oppnevnt et lovutvalg som skal utrede en samlet lov mot diskriminering. Komiteen deler vurderingen av at en samlet, generell diskrimineringslov er viktig for å gi borgerne et alminnelig og gjennomgående vern mot diskriminering, både når årsaken er knyttet til nedsatt funksjonsevne og ved andre forhold. Komiteen viser til at Regjeringen med denne lovutredningen følger opp en anmodning fra et flertall på Stortinget i forbindelse med behandlingen av Ot.prp. nr. 33 (2004-2005) Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven), jf. Innst. O. nr. 69 (2004-2005).

Komiteen viser til at plikten til universell utforming og individuell tilrettelegging avgrenses mot tiltak som medfører uforholdsmessig byrde. Komiteen viser til departementets understreking av at det skal foretas en avveining mellom kostnadene ved tiltaket og den effekten det vil ha for personen(e) med nedsatt funksjonsevne. Komiteen mener at et fokus på den enkelte virksomhetens økonomiske bærekraft alene vil kunne få uheldige følger, og deler vurderingene fra flere høringsinstanser om at det har betydning hvilke krav som stilles til gjennomføring av en uforholdsmessighetsvurdering. Det vises i denne sammenheng til at anvendelsen av uforholdsmessighetsvurderingen fra enkelte andre land som legger til grunn at vurderingen skjer i en totrinnsanalyse hvor både positive og negative faktorer kommer fram. Dette oppnås ved at vurderingen først skal redegjøre for om tilretteleggingen er effektiv og egnet til å nedbygge funksjonshemmedes barrierer. I neste trinn skal de øvrige momenter som inngår i vurderingen klargjøres og avveies, herunder hvorvidt virksomhetens alminnelige funksjon er av offentlig art, kostnadene ved tilretteleggingen, virksomhetens ressurser, sikkerhetsmessige hensyn og vernehensyn. Det vises til forslag til tillegg i utforming av lovens § 9 og § 12 under komiteens merknader til disse paragrafene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre mener at forslaget til ny antidiskrimineringslov er en viktig lov som på en bedre måte enn dagens lovverk vil fremme likeverd, sikre like muligheter og rettigheter, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Disse medlemmer støtter i hovedsak lovens intensjoner.

Spesielt vil disse medlemmer fremheve og stille seg bak lovens overordnede mål som er at alle borgere, uansett funksjonshemming, skal gis mulighet til å delta i arbeids- og samfunnsliv på lik linje med funksjonsfriske. Disse medlemmer vil presisere at i tillegg til den enkeltes rett til å delta i de forskjellige former for samfunnsliv, er inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne av stor betydning for samfunnet, fordi det frigjør viktige menneskelige ressurser til arbeidsliv, utdanning, frivillighet, kultur og resten av samfunnslivet. Disse medlemmer påpeker at mange viser til at kostnadene ved innføring av universell utforming er store. Disse medlemmer vil vise til at besparelsene i form av mindre utgifter til uføretrygd, mindre bruk av TT-ordningen og mindre utgifter til spesialtransport også vil være betydelige når samfunnet blir tilgjengelig for alle. Disse medlemmer mener derfor at kravet til universell utforming av alle nye bygg og offentlige kommunikasjonsmidler er positivt og nødvendig, og at det vil være et av de viktigste virkemidlene for inkludering av funksjonshemmede.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre er skuffet over at Regjeringen ikke tar i bruk tidsfrister når det gjelder universell utforming av eksisterende bygg. Uten at slike tidsfrister innføres, vil det ta mange tiår før disse byggene blir tilgjengelig for alle. Disse medlemmer er klar over at tilpasninger av eksisterende bygg vil føre til kostnader for eierne, derfor ønsker disse medlemmer en finansieringsordning hvor kostnadene fordeles mellom eierne og det offentlige. En slik finansieringsordning vil kunne være etablering av et fond, en overslagsbevilgning i statsbudsjettet, eller et spleiselag mellom stat, fylkeskommune og kommune.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Venstre er også fornøyd med at man snakker om nedsatt funksjonsevne som et nøkkelbegrep sett i forhold til funksjonshemming. Med nedsatt funksjonsevne menes tap av eller skade på en kroppsdel eller i en av kroppens funksjoner hvor dette skaper en barriere for deltakelse i arbeidslivet eller samfunnslivet generelt. I en juridisk sammenheng er det nødvendig å vurdere funksjonsnivå opp mot den enkelte situasjon. Disse medlemmer slutter seg derfor til definisjonen av nedsatt funksjonsevne som i denne sammenheng blir definert slik: Funksjonshemmingen oppstår når det er et gap mellom individets forutsetninger og omgivelsenes krav. Den relasjonelle forståelsen går ut på at opplevelsen av å være funksjonshemmet avhenger av funksjonsnedsettelse og krav til funksjonsnivå i den gitte situasjonen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre mener det er viktig og riktig at antidiskrimineringsloven deles opp i to hovedtemaer; tilgjengelighet og diskriminering. Manglende tilgjengelighet bør ikke nødvendigvis relatere seg til diskriminering, men kan ha helt andre naturlige årsaker. Det er derfor sett fra disse medlemmers side viktig at det er en lov om diskriminering og en lov som omfatter tilgjengelighet.

Disse medlemmer viser også til at det blant arbeidstakerorganisasjonene og de funksjonshemmedes organisasjoner er bred enighet om at plikten til generell tilrettelegging/universell utforming må relatere seg til virksomhetens alminnelige funksjon.

Komiteens medlem fra Høyre viser til behandlingen av Dokument nr. 8:66 (2005-2006) – forslag fra stortingsrepresentantene Erna Solberg, André Oktay Dahl og Olemic Thommessen om generell og overordnet lovgivning hva angår diskriminering uavhengig av grunnlag, jf. Innst. S. nr. 54 (2006-2007), hvor et flertall fra Arbeiderpartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti, nok en gang, signaliserte et ønske om en generell og overordnet lovgivning hva angår diskriminering, uavhengig av grunnlag. Årsaken til at diskriminering forekommer er skiftende, og selv om det i enkelte tilfeller er mer systematisk forekomst av diskriminering enn i andre, vil kun en generell lovgivning gi det absolutte vernet mot all diskriminering. Dette medlem ser med spenning på Regjeringens oppfølging av flertallsmerknadene i Innst. S. nr. 54 (2006-2007), og etterlyser tilbakemelding på når Stortinget vil få seg forelagt en generell lovgivning på diskrimineringsområdet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre er tilfreds med at forslag til antidiskriminerings- og tilgjengelighetslov er lagt frem. Disse medlemmer er derimot ikke tilfreds med lovforslagets fravær av tidsfrister for når universell utforming skal iverksettes. Mennesker med nedsatt funksjonsevne har krav på samme grad av vern mot diskriminering som andre. Manglende universell utforming er diskriminering og brudd på menneskerettighetene. Disse medlemmer understreker at manglende tilgjengelighet i praksis er det største hinderet for at mennesker med nedsatt funksjonsevne i dag kan delta i samfunnet på lik linje med andre. Lovforslaget har en uklar bestemmelse om "uforholdsmessig byrde" som i praksis betyr at en utbygger kan få dispensasjon hvis et tiltak er kostbart. Syse-utvalget konkluderte med at det ikke skulle være en bestemmelse om uforholdsmessig byrde et-

ter at fristene trådte i kraft. Lovforslaget er etter disse medlemmers mening uklar på om denne bestemmelsen også skal gjelde nye tiltak, tiltak i offentlig regi og hvor grensen skal gå når det gjelder eksisterende bygg, anlegg og uteområder, IKT og transport. Ved å legge inn begrepet "uforholdsmessig byrde" i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven tror disse medlemmer at det kan bli en rekke tvister og uklarheter knyttet til hva som er en uforholdsmessig byrde. Disse medlemmer påpeker derfor at det kan gå svært mange tiår før Norge blir tilgjengelig for alle, og at mennesker med nedsatt funksjonsevne ikke lenger blir diskriminert.

Resultatet er etter disse medlemmers mening diskriminering, og dermed brudd på menneskerettighetene. Det er fortjenestefullt lagt mye arbeid i antidiskrimineringslovgivningen i flere tiår. Man har fått en rekke lover som forbyr å diskriminere på grunnlag av kjønn, etnisitet, alder og religion. Det er derfor skuffende at lovforslaget reduserer spørsmålet om universell utforming til et teknisk, praktisk og rent økonomisk spørsmål. Disse medlemmer har vanskelig for å se at universell utforming med dette får en sterkere rettslig stilling. Det er derfor helt uvisst når Norge blir universelt utformet og mennesker med nedsatt funksjonsevne er sikret retten til å delta i samfunnet på lik linje med andre.

På denne bakgrunn foreslo Syse-utvalget å styrke den rettslige stillingen til universell utforming og å innføre tidsfrister for både nye og eksisterende bygg, anlegg og uteområder. Et mindretall foreslo at dette også skulle gjelde transport og informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Utvalget foreslo også at selve bestemmelsen skulle være en del av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, for å understreke sammenhengen med diskriminering og brudd på menneskerettighetene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre understreker at universell utforming betyr at hovedløsningen i bygg skal utformes slik at den kan brukes av flest mulig uten spesiell tilpasning. Universell utforming gjør hverdagen enklere for alle. Teksting på kino og TV er bra for alle og nødvendig for dem som hører dårlig. Ingen får et dårligere tilbud av informasjon over høyttalerne på kollektive trafikkmidler, men det er nødvendig for svaksynte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til at universell utforming ikke er noe nytt. Den eksisterende plan- og bygningsloven (PBL) har lenge hatt bestemmelser om tilgjengelighet. Dette har hatt liten effekt, i hovedsak fordi dagens lov

mangler tidsfrister og har vide muligheter for dispensasjon. Med Regjeringens forslag vil det fortsatt være helt uforutsigbart når og hvor en hindring av både lovmessig og fysisk karakter for en bevegelseshemmet vil komme. Disse medlemmer peker på at loven blir lite helhetlig.

Disse medlemmer peker på at dette er i strid med Soria Moria-erklæringen, der løftet var "en lov mot diskriminering av funksjonshemmede og forpliktende tidsplan for tilgjengelighet".

Disse medlemmer viser til at uten tidsfrister for eksisterende bygg og anlegg, private som offentlige, vil funksjonshemmede i praksis kun ha adgang til offentlige bygg.

Komiteens medlem fra Venstre har forståelse for at det er store kostnader knyttet til universell utforming og at det ikke er mulig å få til alt på en gang.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge til rette for en ordning hvor det gis dispensasjon fra vanlige avskrivningsregler og det gis mulighet til å utgiftsføre utgifter for universell utforming direkte over resultatregnskapet samme år opptil en fastsatt beløpsgrense på for eksempel 1 mill. kroner pr. år."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener det er en feiltolkning av lovforslaget når medlemmene fra Framskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre i sine merknader uttaler at "disse medlemmer har vanskelig for å se at universell utforming med dette får en sterkere rettsstilling". Det er også feil når de samme medlemmene mener lovforslaget er i strid med Soria Moria-erklæringen hvor det heter at Regjeringen vil fremme en lov mot diskriminering av funksjonshemmede og forpliktende tidsplan for tilgjengelighet.

Flertallet viser blant annet til høringsuttalelsen fra Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, (FFO), hvor det heter:

"FFO er glad for at personer med nedsatt funksjonsevne endelig får en egen lov som skal gi vern mot og hindre diskriminering. Vi støtter i all hovedsak de forslag som fremkommer i Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) om lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Vi mener imidlertid at lovforslaget ikke gir et tilstrekkelig vern på enkelte områder."

FFO etterlyser spesielt tidsfrister for eksisterende bygg, anlegg og transportmidler. Flertallet viser til at Regjeringen vil følge opp loven gjennom en egen handlingsplan og ved fastsettelse av tidsfrister i

forskrift til den nye plan- og bygningsloven, hvor diskriminerings- og tilgjengelighetslovens krav til universell utforming av bygg og anlegg vil inngå.

Komiteens medlemmer fra Framskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til behandlingen av Representantforslag nr. 8:27 (2006-2007) fra stortingsrepresentantene Borghild Tenden, Øyvind Halleraker, Trond Helleland og Jan Sahl om at nye Lysaker stasjon tilpasses prinsippene om universell utforming, jf. Innst. S. nr. 145 (2006-2007) hvor det fremgikk av samferdselsministerens svarbrev at jernbanestasjoner må utformes slik at de tilpasses det bredeste togmateriellet. Disse medlemmer mener det er svært uheldig at stasjoner med lang levetid tilpasses relativt kortlivet togmaterieell. Dette synliggjør et behov for en standardisering knyttet tilgjengelighet for alle gjennom universell utforming. Disse medlemmer vil vise til behandlingen av St.meld. nr. 40 (2002-2003) Nedbygging av funksjonshemmende barrierer, jf. Innst. S. nr. 162 (2003-2004), hvor de nåværende regjeringspartiene gav uttrykk for nettopp et slikt behov.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen utforme og implementere en standard for universell utforming av jernbanestasjoner som også ivaretar hensynet til andre togoperatører enn NSB AS."

Disse medlemmer viser til behandlingen av St.meld. nr. 18 (2006-2007) Om virksomheten til NSB AS for perioden 2007–2009, jf. Innst. S. nr. 143 (2006-2007), og synes det er positivt at Regjeringen i den nye rammeavtalen med NSB har slått fast at togtilbudet skal utformes slik at flest mulig kan benytte tilbudet på en ordinær og likeverdig måte. Disse medlemmer mener imidlertid at Regjeringen i kjøpsavtale med NSB i tillegg bør stille mer spesifikke krav om tilgjengelighet ved innkjøp av nye tog og ved oppgradering av eksisterende materieell. Disse medlemmer mener at forpliktende krav om å gjøre eksisterende materieell tilgjengelig og konkrete krav om universell utforming i alle nye innkjøp NSB gjør i perioden, bør være en del av en slik kjøpsavtale.

Disse medlemmer vil understreke at både Samferdselsdepartementet og NSB har et ansvar for å gjøre nytt og eksisterende materieell tilgjengelig for funksjonshemmede. Disse medlemmer vil således peke på at det er nettopp i avtaler om offentlig kjøp at konkrete og forpliktende krav om bedre tilgjengelighet for funksjonshemmede kan og bør stilles.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen stille krav om tilgjengelighet for alle gjennom universell utforming ved innkjøp av nye tog og ved oppgradering av eksisterende materiell gjennom statens rammeavtale med NSB og anbud innenfor togtrafikken."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at dette også bør gjelde alle selskaper som skal drive persontransport i Norge.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til artikkel i Aftenposten 16. oktober 2005, hvor det fremgår at Stortingets krav om tilgjengelighet for alle gjennom universell utforming ikke er spesielt tatt hensyn til i så godt som noen av jernbaneanleggene som skal bygges i planperioden for jernbanen frem til 2015. Grunnen er at prosjekter som er ferdig utredet før 2006, ifølge Jernbaneanverket ikke behøver å følge disse kravene. Disse medlemmer mener dette vitner om manglende respekt for Stortingets vedtak, og en motvilje til å omstille seg til moderne krav. Disse medlemmer mener det er svært uheldig at man i dag igangsetter prosjekter som er i strid med de målene man har vedtatt i transportpolitikken.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen ta en gjennomgang av alle prosjektene innenfor jernbanen og sørge for at disse oppfyller kravet om tilgjengelighet for alle gjennom universell utforming."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at Regjeringen har varslet at det vil bli innført krav om universell utforming av nye transportmidler med sikte på at kravene skal gjelde fra 2009.

Flertallet mener merknadene knyttet til NSB og Jernbaneanverkets praksis når det gjelder universell utforming, ikke samsvarer med disse etatenes arbeid med universell utforming av jernbanetjenester. Siden det refererte avisoppslaget fra 2005 har universell utforming fått vesentlig større oppmerksomhet i Samferdselsdepartementet, i dets etater og sektoren generelt. Jernbaneanverket har utarbeidet handlingsplan og håndbok for utforming for stasjoner og holdeplasser, og gjennom statens rammeavtale med NSB stilles det krav om tilgjengelighet for alle gjennom universell utforming ved innkjøp av nye tog og ved oppgradering av eksisterende materiell.

2. INTERNASJONALE FORPLIKTELSER. FN, EUROPARÅDET MV.

2.1 Sammendrag

Norge er bundet av flere internasjonale konvensjoner som forplikter konvensjonspartene til å sikre ikke-diskriminering, blant annet på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Noen av de sentrale konvensjonene er inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven (lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett). Disse konvensjonene gjelder som norsk lov. Det følger av menneskerettsloven § 3 at bestemmelsene i disse konvensjonene ved motstrid skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning.

2.1.1 FN

VERDENSERKLÆRINGEN OM MENNESKERETTIGHETENE AV 1948

Prinsippet om alle menneskers likeverd er utgangspunktet for regelverk som tar sikte på å verne mot diskriminering.

Artikkel 1 første punktum slår fast:

"All human beings are born free and equal in dignity and rights."

I artikkel 2 første punktum står det videre:

"Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status."

Verdenserklæringen er ikke rettslig bindende, men den legger grunnlaget for senere bindende FN-konvensjoner som verner mot diskriminering, blant annet på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Det er vanlig å anse de sentrale menneskerettighetene i Verdenserklæringen som folkerettslig sedvanerett, som alle stater er forpliktet av.

FNS KONVENSJON OM SIVILE OG POLITISKE RETTIGHETER (SP)

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) med to tilleggsprotokoller er inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven, og gjelder dermed som norsk lov med forrang for annen lovgivning i tilfelle motstrid, jf. menneskerettsloven §§ 2 og 3.

SP inneholder flere bestemmelser av betydning for vernet mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Den inneholder imidlertid ingen bestemmelser som spesielt omhandler rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, slik den gjør for kvinner, barn og etniske, religiøse og språklige minoriteter.

SP artikkel 2 nr. 1 inneholder et diskrimineringsforbud med hensyn til rettighetene som følger av konvensjonen. Bestemmelsen lyder (norsk oversettelse):

"Hver konvensjonspart forplikter seg til å respektere de rettigheter som anerkjennes i denne konvensjon, og å sikre dem for alle som befinner seg på dens territorium og er undergitt dens jurisdiksjon, uten forskjellsbehandling av noe slag slik som på grunn av rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller status for øvrig."

Dette innebærer både en forpliktelse til fravær av inngrep og til å iverksette aktive tiltak fra statens side for å forhindre diskriminering. Nedsatt funksjonsevne er ikke uttrykkelig nevnt i den engelske originalteksten, men det er lagt til grunn at forskjellsbehandling på dette grunnlaget omfattes av diskrimineringsforbudet.

Virkeområdet omfatter kun de rettighetene som er anerkjent i konvensjonen eller i tilleggsprotokollene. Det er ikke et krav at det foreligger en krenkelse av den aktuelle rettigheten. Det er tilstrekkelig at situasjonen faller inn under bestemmelsens anvendelsesområde.

Noen av rettighetene i SP er særlig aktuelle for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 6 beskytter retten til liv, som kan være relevant blant annet ved spørsmål om medisinsk behandling av nyfødte med sterke funksjonsnedsettelse.

Artikkel 7 forbyr tortur og annen nedverdiggende eller umenneskelig behandling. Denne rettigheten er spesielt aktuell for mennesker med nedsatt funksjonsevne som bor i institusjon, og fanger med psykiske eller fysiske funksjonsnedsettelse.

Artikkel 14 verner retten til likhet for domstolene, og sikrer blant annet rett til gratis bistand av folk som er relevant for hørselshemmede.

Artikkel 17 beskytter privatlivet. Bestemmelsen er viktig for mennesker med nedsatt funksjonsevne som er avhengige av assistanse, spesielt for dem som bor i institusjon.

Artikkel 25 gir rett til å stemme ved hemmelig valg, bli valgt og ha tilgang til offentlige tjenester, "uten noen form for forskjellsbehandling som nevnt i artikkel 2 og uten urimelige begrensninger".

SPs generelle diskrimineringsforbud står i artikkel 26. I motsetning til artikkel 2 nr. 1 er bestemmelsens virkeområde ikke begrenset til konvensjonens rettigheter. Bestemmelsen omfatter også forhold som ikke er regulert i konvensjonen.

Artikkel 26 lyder (norsk oversettelse):

"Alle er like for loven og har uten noen form for forskjellsbehandling rett til lik beskyttelse av loven. I dette øyemed skal lovgivningen forby enhver form

for forskjellsbehandling og sikre alle likeverdig og effektiv beskyttelse mot forskjellsbehandling på noe slikt grunnlag som rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller stilling for øvrig."

Nedsatt funksjonsevne er heller ikke her spesifisert som diskrimineringsgrunnlag, men det er alminnelig antatt at dette er omfattet av "stilling for øvrig". Også etter denne bestemmelsen er det bare illegitim forskjellsbehandling – diskriminering – som er forbudt.

Etter ordlyden innebærer ikke kravet om lik beskyttelse av loven nødvendigvis mer enn formelt lik behandling. Det kan imidlertid legges til grunn at dette også pålegger statene en forpliktelse til å iverksette visse tiltak for å fremme reell likhet ("affirmative action"). Hvor omfattende denne forpliktelsen er, er ikke klart.

Konvensjonen håndheves av FNs menneskerettighetskomité og skjer ved behandling av periodiske rapporter (utspørring) som partene plikter å utarbeide om hvilke tiltak som er truffet for å gjennomføre konvensjonens rettigheter. Konvensjonspartene er ikke forpliktet til å rapportere særskilt om hvordan rettighetene etter SP er oppfylt når det gjelder mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Menneskerettskomiteen behandler også klager om staters brudd på konvensjonsforpliktelsene. En rekke stater, deriblant Norge, har ratifisert en tilleggsprotokoll som åpner for individklager til Menneskerettighetskomiteen. Generelt blir klager på menneskerettighetsbrudd i europeiske land i mye større grad rettet til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) enn til FN-systemet. Det foreligger lite praksis fra FNs menneskerettighetskomité når det gjelder rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. I tillegg til å behandle statsrapporter og klager, utarbeider komiteen "general comments" med sine tolkninger av konvensjonsforpliktelsene.

FNS KONVENSJON OM ØKONOMISKE, SOSIALE OG KULTURELLE RETTIGHETER (ØSK)

FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) er blant konvensjonene som er inkorporert i norsk lov med forrang gjennom menneskerettsloven.

ØSK artikkel 2 nr. 2 forbyr diskriminering på grunn av "rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller status for øvrig". Nedsatt funksjonsevne faller inn under "status for øvrig". I likhet med SP artikkel 2 nr. 1 gjelder diskrimineringsforbudet i ØSK artikkel 2 nr. 2 bare utøvelsen av konvensjonens rettigheter.

Manglende tilrettelegging for personer med nedsatt funksjonsevne kan innebære brudd på diskrimineringsforbudet.

Mange av rettighetene i ØSK er knyttet til ytelser fra staten. Artikkel 2 nr. 1 sier at gjennomføringen av rettighetene skal skje "med alle egnede midler". Sentrale rettigheter i konvensjonen er retten til helse (artikkel 12), retten til utdanning (artikkel 13 og 14) og retten til arbeid (artikkel 6).

Konvensjonen overvåkes av en egen ekspertkomité, ØSK-komiteen. Statene skal ved rapportering til ØSK-komiteen rapportere særskilt om hvordan rettighetene er oppfylt når det gjelder mennesker med nedsatt funksjonsevne. Etter ØSK er det ingen individklageadgang.

FNS KONVENSJON OM RETTIGHETENE TIL MENNESKER MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne ble vedtatt av FNs hovedforsamling 13. desember 2006. Konvensjonen trer i kraft når den er ratifisert av 20 stater. Norge signerte konvensjonen 30. mars 2007, men har ikke ratifisert den. Per februar 2008 har 123 stater signert og 15 stater ratifisert konvensjonen.

Konvensjonen etablerer en egen overvåkningskomité, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, som vil bestå av eksperter valgt av statene. Statene forplikter seg til å rapportere jevnlig til komiteen om hvordan de oppfyller sine forpliktelser etter konvensjonen. Overvåkningskomiteen etableres på det tidspunktet konvensjonen trer i kraft.

Det er også utarbeidet en tilleggsprotokoll til konvensjonen om individklageadgang som gir individer og grupper adgang til å klage til konvensjonens overvåkningskomité forutsatt at nasjonale rettsmidler er uttømt. Tilleggsprotokollen trer i kraft når 10 stater har ratifisert protokollen. Per desember 2007 har 66 stater signert og 6 stater ratifisert tilleggsprotokollen. Norge har ikke signert tilleggsprotokollen.

Formålet med konvensjonen er å sikre personer med nedsatt funksjonsevne lik mulighet til å realisere sine menneskerettigheter, sikre likeverd, samt å bygge ned hindringer som rammer personer med nedsatt funksjonsevne særskilt. Konvensjonen fastslår i for-talen prinsippet om at en "funksjonshemning" er et forhold eller en situasjon som oppstår i individets møte med samfunnet, og ikke en mangel ved individet som skal avhjelpest. Betydningen av tilgjengelighet i videste forstand, både når det gjelder det fysiske, økonomiske, kulturelle og sosiale miljø fremheves også.

Konvensjonen etablerer som utgangspunkt ikke nye rettigheter, men skal primært sikre respekt for sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne.

Dette kommer klart til uttrykk i konvensjonens rettighetskatalog.

Andre artikler retter seg mer konkret mot å avhjelpe de særskilte problemene en funksjonsnedsettelse kan føre med seg.

Noen av artiklene i konvensjonen er imidlertid av annen karakter og bringer med seg noe nytt med hensyn til de generelle menneskerettighetsinstrumentene SP og ØSK. Her nevnes spesielt:

Artikkel 2 definerer enkelte sentrale begrep i konvensjonen, herunder "discrimination", "reasonable accommodation" og "universal design". Definisjonen av diskriminering opererer ikke med et skille mellom direkte og indirekte diskriminering. Det er allikevel klart at også en tilsynelatende nøytral praksis som har en diskriminerende effekt, omfattes. Videre er det uttrykkelig presisert at å nekte en rimelig tilrettelegging er diskriminering i konvensjonens forstand. Forbudet mot diskriminering og plikten til rimelig tilrettelegging gjelder alle livs- og samfunnsområder. Universell utforming forklares som utformingen av produkter, det fysiske miljø, programvare eller tjenester slik at disse kan benyttes av alle, uten behov for ytterligere tilpasning.

Artikkel 9 fastslår at statene er forpliktet til å iverksette nødvendige tiltak for å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne har tilgang til det fysiske miljøet, transport, informasjon og kommunikasjon, samt andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten. Stater skal vurdere hvilke tiltak som er hensiktsmessige for å sikre personer med nedsatte funksjonsnedsettelse denne tilgjengeligheten, og i det ligger fleksibilitet til å vurdere hva som er rimelig og forholdsmessig.

Artikkel 12 fastslår at personer med nedsatt funksjonsevne har rettslig handleevne, men kan ha behov for varierende grad av støtte ved utøvelse av denne. Artikkelen gir uttrykk for en "støttemodell". Inngripende tiltak fra statens side skal være gjenstand for rettssikkerhetsgarantier.

Artikkel 31 omhandler statistikk og innsamling av personopplysninger. Det slås fast at innsamling og bearbeiding av statistikk og forskningsdata er nødvendig for å gjennomføre konvensjonen og politikkutformingen. Formålet skal være å bidra til å belyse hvorvidt staten oppfyller forpliktelsene etter loven samt å identifisere de barrierene personer med nedsatt funksjonsevne møter.

ANDRE FN-KONVENSJONER

FNs barnekonvensjon, kvinnekonvensjon og rasediskrimineringskonvensjon har til formål å hindre diskriminering av og sikre rettighetene til bestemte grupper. Egne FN-komiteer er etablert for håndheving av konvensjonene.

FNs barnekonvensjon er inkorporert i norsk rett med forrang ved en tilføyelse i menneskerettsloven § 2, jf. § 3. Kvinnekonvensjonen og rasediskrimineringskonvensjonen er inkorporert gjennom henholdsvis likestillingsloven (lov 9. juni 1978 nr. 45 om likestilling mellom kjønnene) og diskrimineringsloven (lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv.). Det finnes ingen forrangsbestemmelse tilsvarende menneskerettsloven § 3 i disse lovene.

Barnekonvensjonen skiller seg fra de andre FN-konvensjonene ved at den spesifikt angir funksjonsnedsettelse ("disability") som diskrimineringsgrunnlag. Konvensjonens artikkel 23 omhandler rettighetene til barn med nedsatt funksjonsevne. Siden barn med funksjonsnedsettelser er beskyttet etter en spesiell bestemmelse, må statene rapportere særskilt om oppfyllelsen av disse forpliktelsene til FNs barnekomité.

2.1.2 *Europarådet*

DEN EUROPEISKE MENNESKERETTSKONVENSJONEN (EMK)

Den europeiske menneskerettskonvensjonen av 1950 (EMK) er inkorporert med forrang i norsk rett gjennom menneskerettsloven.

EMK inneholder mange av de samme rettighetene som FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) og kan ha særlig betydning for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Artikkel 14 er ikke-diskrimineringsbestemmelsen, og lyder: (norsk oversettelse)

"Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjonen skal bli sikret uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status."

Nedsatt funksjonsevne er heller ikke her eksplisitt nevnt, men det er alminnelig oppfatning at dette er omfattet av begrepet "annen status".

Diskrimineringsforbudet i EMK artikkel 14 er avgrenset til rettighetene som dekkes av konvensjonen.

EMK håndheves av Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD). Dommer er juridisk bindende for de statene som har sluttet seg til konvensjonen. Både stater og enkeltpersoner kan klage inn saker for domstolen.

Det foreligger omfattende rettspraksis fra EMD. Også innholdet i diskrimineringsbegrepet er presisert gjennom domstolens praksis. Det finnes lite rettspraksis om diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne, og det er hittil ikke avsagt noen dom

om at manglende tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne er i strid med konvensjonen.

TILLEGGS PROTOKOLL NR. 12 TIL DEN EUROPEISKE MENNESKERETTSKONVENSJONEN (EMK)

EMK mangler et generelt forbud mot diskriminering, som ikke er begrenset til de rettighetene konvensjonen beskytter. Tilleggsprotokoll nr. 12 styrker vernet mot diskriminering slik at det europeiske vernet skal tilsvare vernet i blant annet SP artikkel 26.

Oppregningen av diskrimineringsgrunnlag i tilleggsprotokollens artikkel 1 nr. 1 er den samme som i EMK artikkel 14. Diskrimineringsbegrepet i tilleggsprotokollen har samme innhold som i konvensjonen, og nedsatt funksjonsevne er dermed omfattet av begrepet "annen status". Tilleggsprotokollens fortale klargjør at diskrimineringsforbudet ikke skal være til hinder for positiv særbehandling.

Tilleggsprotokollens artikkel 1 forbyr diskriminering ved utøvelse av "any right set forth by law" og diskriminering fra offentlige myndigheter. Protokollen er rettet mot statens myndigheter, og tar ikke sikte på å regulere statens plikt til å forhindre diskriminering mellom private. Artikkel 1 vil imidlertid gi et visst vern mot diskriminering av privatpersoner i den offentlige sfære, som normalt er lovregulert, selv om det ikke er statlige myndigheter som utøver diskrimineringen.

Tilleggsprotokollen som trådte i kraft 1. april 2005, er per 8. januar 2008 ratifisert av 15 stater. I tillegg har 22 stater undertegnet protokollen, men ikke ratifisert. Norge undertegnet protokollen 15. januar 2003, men har foreløpig ikke ratifisert den.

Regjeringen nedsatte 1. juni 2007 et lovutvalg som skal utrede en samlet lov mot diskriminering, grunnlovsværn av diskriminering og om Norge bør ratifisere tilleggsprotokoll nr. 12 til EMK. Utvalget skal avgi sin innstilling innen 1. juli 2009.

DEN EUROPEISKE SOSIALPAKT

Den europeiske sosialpakt fra 1961 ble revidert i 1996. Konvensjonens innhold tilsvarer langt på vei FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). Artikkel E (revidert utgave) inneholder et diskrimineringsforbud, begrenset til de rettighetene konvensjonen beskytter. Oppregningen av diskrimineringsgrunnlag er også i denne konvensjonen ikke-uttømmende. Nedsatt funksjonsevne er ikke eksplisitt nevnt, men omfattet av "annen status". Artikkel E omfatter vern mot indirekte diskriminering og en viss plikt til tiltak for å skape tilgjengelighet, jf. komiteen som håndhever konvensjonen.

Artikkel 15 gir personer med nedsatt funksjonsevne rett til uavhengighet, sosial integrasjon og deltagelse i samfunnslivet. Komiteens praksis slår fast at det ikke er tilstrekkelig for statene å vedta regelverk,

de er også forpliktet til å iverksette nødvendige praktiske tiltak for å gjennomføre rettighetene i Sosialpakten.

Ratifikasjon av Den europeiske sosialpakt skjer ved at statene godtar en viss andel av "kjernebestemmelsene" og en viss andel av de øvrige bestemmelsene. Norge har ratifisert store deler av den reviderte sosialpakten. The European Committee of Social Rights (ECSR) overvåker statenes oppfyllelse av konvensjonsforpliktelsene. Sosialpakten håndheves gjennom statsrapportering, og for stater som har ratifisert tilleggsprotokoll nr. 3, gjennom kollektiv klageadgang. Norge har ratifisert tilleggsprotokollen. For stater som har akseptert dette, kan også andre nasjonale organisasjoner enn arbeidslivets organisasjoner benytte den kollektive klageretten. Norge har ikke anerkjent klageadgang for andre nasjonale organisasjoner.

ANNET – NORDISK SAMARBEID

Det er et utstrakt og godt samarbeid innenfor Nordisk Ministerråd på området som omhandler politikken for personer med nedsatt funksjonsevne. Det nordiske samarbeidet er viktig for gjensidig læring, normativ utvikling og forskning og utvikling på feltet.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at Norge så langt ikke har ratifisert FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne og tilleggsprotokoll nr. 12 til Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), som omhandler diskriminering. Norge har undertegnet begge avtaler, og har igangsatt arbeidet med ratifikasjon. Komiteen understreker betydningen av at Norge følger opp disse internasjonale avtalene og gjennomfører det arbeidet og de tiltakene som gir grunnlag for ratifikasjon.

Regjeringen viser i Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) til at Syse-utvalget som skal utrede en samlet lov mot diskriminering, også er gitt i mandat å vurdere om Norge bør ratifisere tilleggsprotokoll nr. 12 til EMK. Utvalget skal avgi sin innstilling innen 1. juli 2009.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven vil danne et viktig, men ikke tilstrekkelig grunnlag for å implementere FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at før Norge kan ratifisere konvensjonen, er det brakt på det rene at vergemålsloven må bringes i samsvar med konvensjonen. Flertallet viser til at Barne- og likestillingsdepartementet vil sette i gang en utredning om lovregulering av tilgang til varer og tjenester i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Behovet

for lovendring på dette området vil også bli vurdert i sammenheng med konvensjonen. Flertallet understreker betydningen av at arbeidet prioriteres høyt.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Venstre understreker at Norge bør ratifisere FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne og tilleggsprotokoll nr. 12 til Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), som omhandler diskriminering. Stadig flere land gjør dette, og en norsk ratifikasjon vil føre til et sterkere press på å gjennomføre viktige og nødvendige lovendringer til beste for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at Norge snarest ratifiserer FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, og tilleggsprotokoll nr. 12 til Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) som omhandler diskriminering."

3. KOMITEENS MERKNADER TIL DE ENKELTE BESTEMMELSENE I FORSLAG TIL NY LOV

I det følgende foretas en gjennomgang av hver enkelt lovparagraf i det fremsatte lovforslaget. Først gjengis lovparagrafen, deretter kommer komiteens merknader til den enkelte paragraf.

3.1 § 1 Formål

Lovens formål er å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunns-skapte funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, støtter Regjeringens forslag til styrking av formålsparagrafen når det gjelder Syse-utvalgets forslag.

I samsvar med høringsuttalelsene fra interesseorganisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne, er begrepet likeverd supplert med likestilling, og det er også gjort en tilføyelse til ved at formålet om å sikre like muligheter har fått tilføyselsen "og rettigheter" til samfunnsdeltakelse.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre støtter Syse-utvalget når det gjelder å fremheve begrepet "likeverd" som sentralt og mener at dette er bedre egnet til å beskrive det som er målet med antidiskrimineringsloven for funksjonshemmede enn begrepet "likestilling". Disse medlemmer mener at det å oppnå likeverd for alle grupper når det gjelder tilgjengelighet til samfunnets funksjoner og vern mot diskriminering, er en nødvendig og ønsket målsetting som disse medlemmer støtter opp om.

Disse medlemmer viser til Syse-utvalgets formulering i NOU 2005:8 der det heter:

"Begrepet likestilling er allerede nært knyttet til vernet mot diskriminering på grunnlag av kjønn. Tilgjengelighet er ikke på samme måte en del av diskrimineringsvernet på grunnlag av kjønn. Utvalget frykter derfor at etablerte forestillinger om hva likestilling innebærer, ikke fullt ut vil favne tilgjengelighetsprinsippet. Dessuten er likeverd bedre egnet til også å omfatte de behovene for kompensierende rettigheter og ordninger som nedsatt funksjonsevne kan utløse. Samlet sett mener derfor utvalget derfor at likeverd best beskriver den overordnede målsettingen".

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener på denne bakgrunn at formålsparagrafen bør lyde som følger:

"Lovens formål er å fremme likeverd og sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunns-kapte funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes."

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"§ 1 skal lyde:

Lovens formål er å fremme likeverd og sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunns-kapte funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes."

3.2 § 2 Virkeområde

Loven gjelder på alle samfunnsområder med unntak av familieliv og andre forhold av personlig karakter.

Loven gjelder i riket. Med unntak av §§ 3, 9, 10, 11 og 12 gjelder loven også på Svalbard og Jan Mayen, på installasjoner og fartøy i virksomhet på norsk kontinentalsokkel og på norske skip og luftfartøyer

uansett hvor de befinner seg. Kongen kan gi forskrift om anvendelsen av lovens bestemmelser i §§ 3, 9, 11 og 12 på de områdene som er nevnt i andre punktum.

Kongen gir forskrift om lovens anvendelse for utsendte arbeidstakere, jf. arbeidsmiljøloven § 1-7.

Komiteens merknader

Komiteen viser til at loven skal gjelde i hele riket, men at bestemmelsene om aktivitets- og rapporteringsplikt, plikt til universell utforming, med unntak av bygninger og anlegg og individuell tilrettelegging, ikke skal gjelde på Svalbard og Jan Mayen. Komiteen har forståelse for begrensningene ut fra at disse samfunnene ikke er livsløpssamfunn, men viser til lovens forutsetning om at bestemmelsene også kan gjøres gjeldende for disse områdene gjennom forskrift.

3.3 § 3 Aktivitets- og rapporteringsplikt

Offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål.

Arbeidsgivere i privat sektor som jevnlig sysselsetter mer enn 50 ansatte, og arbeidsgivere i offentlig sektor skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål innenfor sin virksomhet. Aktivitetsplikten omfatter blant annet rekruttering, lønns- og arbeidsvilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter og beskyttelse mot trakassering. Arbeidslivets organisasjoner har tilsvarende aktivitetsplikt innenfor sine virkefelt.

Virksomheter som i lov er pålagt å utarbeide årsberetninger, skal i årsberetningen redegjøre for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme lovens formål.

Offentlige myndigheter og offentlige virksomheter som ikke er pliktige til å utarbeide årsberetning, skal gi tilsvarende redegjørelse i årsbudsjettet.

Ved håndhevingen av tredje og fjerde ledd gjelder reglene i diskrimineringsombudsloven.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, støtter Regjeringens forutsetning om at Syse-utvalgets forslag til aktivitetsplikt skal følges av rapporteringsplikt. Kravet til at det skal rapporteres om gjennomføring av aktivitetsplikten i virksomhetenes årsberetninger eller årsbudsjett, vil bidra til et sterkere søkelys på og gi nødvendig innsyn i om lovens bestemmelser følges opp. Innføring av aktivitets- og rapporteringsplikt gir også et samsvar mellom diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og likestillingsloven.

Flertallet viser til at det i privat sektor foreslås at virksomheter som sysselsetter mindre enn 50 an-

satte, unntas fra bestemmelsene om aktivitetsplikt og rapporteringsplikt. Blant høringsinstansene har det vært ulike oppfatninger av om det bør settes en slik grense, eller om den burde settes lavere eller høyere. Flertallet understreker at grensen settes slik nå for å forhindre at små virksomheter med begrensede ressurser skal pålegges krav som blir for ressurskrevende. Grensen på 50 ansatte eksisterer også i annet lovverk, som arbeidsmiljøloven og regnskapsloven. Flertallet ber Regjeringen følge utviklingen nøye og eventuelt komme tilbake til Stortinget med en ny vurdering dersom det viser seg å være behov for dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre er enig i at alle virksomheter har plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme formålet i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Disse medlemmer er derimot uenig i flertallets innstilling om innføring av aktivitets- og rapporteringsplikt. Disse medlemmer støtter seg til ECONs rapport som viser at virksomhetene pålegges mer byråkrati og flere kostnader uten at det gir noen påviselig effekt. Disse medlemmer er enig i at virksomhetenes tilgjengelighets- og diskrimineringsarbeid er viktig, og at dette arbeidet for at det ikke skal være glemt, beskrives i et eget avsnitt i virksomhetenes årsmeldinger.

Komiteens medlem fra Venstre er kritisk til at Regjeringen legger opp til at bare bedrifter med over 50 ansatte skal omfattes av kravet om aktiviseringsplikt. Svært mange mennesker med funksjonsnedsettelse ønsker å komme seg ut i arbeid, og all den tid størstedelen av norske bedrifter har under 5 ansatte, vil tiltaket etter dette medlems mening omfatte altfor få.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at prinsippet om aktiviseringsplikt speilvendes, og at offentlige og private virksomheter må søke om unntak fra denne hvis kravet skal fravikes."

3.4 § 4 Forbud mot diskriminering

Direkte og indirekte diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt.

Med direkte diskriminering menes at en handling eller unnlattelse har som formål eller virkning at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.

Med indirekte diskriminering menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer

på grunn av nedsatt funksjonsevne stilles dårligere enn andre.

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller dem som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering etter loven her. Forskjellsbehandling i arbeidslivet må i tillegg være nødvendig for utøvelsen av arbeid eller yrke.

Forbudet mot diskriminering i paragrafen her omfatter diskriminering på grunn av funksjonsevne som er nedsatt, antas å være nedsatt, har vært nedsatt eller vil kunne bli nedsatt, samt diskriminering av en person på grunn av dennes forhold til en person med nedsatt funksjonsevne.

Det er forbudt å medvirke til brudd på diskrimineringsforbudet i paragrafen her.

Diskriminering som skyldes mangelfull fysisk tilrettelegging, er uttømmende regulert i §§ 9 og 12.

Komiteens merknader

Komiteen støtter Regjeringens forslag om et styrket vern mot diskriminering i henhold til Syse-utvalgets forslag, ved at forståelsen av indirekte diskriminering skal knyttes til enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne "stilles dårligere enn andre", og ikke stilt "særlig ufordelaktiv" slik utvalget foreslo.

Dette representerer et krav til mer objektivt likestilt behandling av personer som omfattes av loven.

3.5 § 5 Positiv særbehandling

Særbehandling som bidrar til å fremme lovens formål, anses ikke som diskriminering etter loven her. Særbehandlingen skal opphøre når formålet med den er oppnådd.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at positiv særbehandling bare blir tillatt overfor grupper eller enkeltindivider som ville hatt dårligere reelle muligheter enn andre i samfunnet dersom særordninger ikke fantes.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener at "positiv særbehandling" i form av kvotering ikke skal finne sted. Disse medlemmer ser på positiv særbehandling i form av kvotering som en forfordeling av personer som i normal konkurranse om stillinger ikke ville ha nådd opp. Disse medlemmer mener at søkere til en stilling kun skal vurderes etter kvalifikasjoner/skikkethet, og at tilsetting skal skje deretter. Disse medlemmer viser til at det er etablerte ordninger som "Green card-ordningen" hvor det of-

fentlige finansierer tilretteleggelse på arbeidsplassen. Dette er en ordning som etter disse medlemmers syn bør videreføres og styrkes.

Disse medlemmer viser til at dette er ordninger som sørger for at arbeidstakere kan konkurrere likt om arbeidsplasser, og som overflødiggjør kvotering med bakgrunn i et handikap. Disse medlemmer viser for øvrig til forslag om informasjonskampanje overfor næringslivet som er fremmet flere ganger og senest i Budsjett-innst. S. nr. 15 (2007-2008), noe som ville gitt langt flere med en funksjonshemming ordinært arbeid.

3.6 § 6 Forbud mot trakassering

Trakassering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt.

Med trakassering menes handlinger, unnlater eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlig, nedverdiggende eller ydmykende.

Forbudet mot trakassering i paragrafen her omfatter trakassering på grunn av funksjonsevne som er nedsatt, antas å være nedsatt, har vært nedsatt eller vil kunne bli nedsatt, samt trakassering av en person på grunn av dennes forhold til en person med nedsatt funksjonsevne.

Det er forbudt å medvirke til brudd på bestemmelsen i første til tredje ledd.

Arbeidsgiver og ledelsen i organisasjoner og utdanningsinstitusjoner skal innenfor sitt ansvarsområde forebygge og søke å hindre at det skjer trakassering i strid med paragrafen.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen merknader.

3.7 § 7 Forbud mot instruks

Det er forbudt å gi instruks om å diskriminere eller trakassere i strid med §§ 4 og 6. Det er også forbudt å gi instruks om gjengjeldelse i strid med § 8.

Det er forbudt å medvirke til brudd på bestemmelsen i første ledd.

Komiteens merknader

Komiteen viser til at bestemmelsen er en videreføring av gjeldende bestemmelser i arbeidsmiljøloven og likestillingsloven og at diskrimineringsloven har tilsvarende lovforbud.

3.8 § 8 Forbud mot gjengjeldelse

Det er forbudt å gjøre bruk av gjengjeldelse overfor noen som har fremmet klage om brudd på bestemmelsene i §§ 4, 6, 7, 9 eller 12, eller som har gitt uttrykk for at klage kan bli fremmet. Dette gjelder ikke dersom klageren har opptrådt grovt uaktsomt.

Første ledd gjelder tilsvarende for vitner i en klagesak.

Det er forbudt å gjøre bruk av gjengjeldelse overfor noen som har unnlatt å følge en instruks i strid med § 7.

Det er forbudt å medvirke til brudd på forbudet mot gjengjeldelse i paragrafen her.

Komiteens merknader

Komiteen støtter Regjeringens forslag om å innta et forbud mot gjengjeldelse i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Dette er i tråd med gjeldende praksis i straffeloven, likestillingsloven, diskrimineringsloven og arbeidsmiljøloven. Komiteen understreker viktigheten av å harmonisere diskrimineringsvernet i Norge.

Komiteen støtter også at vitner blir del av forbudet mot gjengjeldelse og at det innføres et tilsvarende forbud mot medvirkning. Komiteen registrerer samtidig at norsk lovgivning med dette styrkes og går lenger enn EUs rådsdirektiv 2000/78/EF.

3.9 § 9 Plikt til generell tilrettelegging (universell utforming)

Offentlig virksomhet skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming innenfor virksomheten. Tilsvarende gjelder for privat virksomhet rettet mot allmennheten.

Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig.

Offentlig og privat virksomhet rettet mot allmennheten har plikt til å sikre universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjon så langt det ikke medfører en uforholdsmessig byrde for virksomheten. Ved vurderingen av om utformingen eller tilretteleggingen medfører en uforholdsmessig byrde, skal det særlig legges vekt på de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen, virksomhetens ressurser, tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer, hvorvidt virksomhetens alminnelige funksjon er av offentlig art, sikkerhetsmessige hensyn og vernehensyn.

Brudd på plikten til å sikre universell utforming etter tredje ledd regnes som diskriminering.

Det regnes ikke som diskriminering etter fjerde ledd dersom virksomheten oppfyller nærmere bestemmelser i lov eller forskrift om innholdet i plikten til universell utforming.

Kongen kan gi forskrift om innholdet i plikten til universell utforming på områder som ikke er omfattet av krav i eller i medhold av annet lovverk, jf. femte ledd.

Komiteens merknader

Komiteen ser det som svært viktig, og ser fram til, at det innføres en plikt til generell tilrettelegging. Komiteen støtter Regjeringens målsetting om at flest mulig mennesker på en likeverdig måte skal kunne delta i de deler av samfunnet som er rettet mot allmennheten. Dette betyr at byggverk, produkter, transport, produksjonsmidler og utearealers hovedløsning i utgangspunktet skal være utformet slik at flest mulig kan benytte seg av dem. Tilrettelegging av allerede eksisterende fysiske forhold skal gjøres med samme målsetting. Komiteen støtter Regjeringens påpekning av at alle brukerforutsetningene skal vurderes, men at universell utforming skal ivareta flest mulig.

Komiteen mener også det er positivt at Regjeringen har valgt å inkludere informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i betegnelsen fysiske forhold, i tråd med en rekke av høringsinstansenes syn.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, støtter videre Regjeringens forbehold mot å, på dette tidspunkt, inkludere informasjon rettet mot allmennheten i betegnelsen fysiske forhold, fordi dette ikke er tilstrekkelig konsekvensutredet. Flertallet imøteser derfor utredningen av varer og tjenester, og forutsetter at denne vil bringe klarhet i mulighetene for en slik implementering i norsk lov.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, fremhever at offentlige og private virksomheter i størst mulig grad bør sikre universell utforming. Det finnes for eksempel en rekke eksempler på at universell utforming har latt seg kombinere med vernehensyn på en utmerket måte, for eksempel når det gjelder stortingsbygningen og en rekke kirker rundt om i landet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre mener i likhet med en rekke høringsinstanser at det er helt naturlig å inkludere informasjons- og kommunikasjonstjenester (IKT) i betegnelsen fysiske forhold. Disse medlemmer understreker at tilpasning av forhold som billett- og bankautomater og informasjonstavler også er helt avgjørende. Informasjon rettet mot allmennheten bør derfor inkluderes i loven, slik Syse-utvalget foreslår. Det samme bør IKT i arbeidsliv og utdanning. Disse medlemmer mener i likhet med en rekke høringsinstanser at Regjeringens henvisning til arbeidsmiljøloven og opplæringsloven ikke er tilstrekkelig.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å sikre at informasjon rettet mot allmennheten blir inkludert i betegnelsen fysiske forhold i § 9 Plikt til generell tilrettelegging."

"Stortinget ber Regjeringen om å sikre at informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i arbeidsliv og utdanning blir omfattet av § 9 Plikt til generell tilrettelegging."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil presisere at inkludering av IKT i betegnelsen fysiske forhold, betyr at personer med nedsatt funksjonsevne skal ha mulighet til å benytte en virksomhets alminnelige funksjon der den er underlagt plikt til universell utforming. Det betyr eksempelvis at bestemmelsene om inkludering av IKT i fysiske forhold gjelder billettautomater samt visuell og hørbar varsling tilknyttet kollektivtransport, med mindre dette kommer inn under bestemmelsene om uforholdsmessig byrde.

Komiteen støtter Regjeringens forslag om at kravet til generell tilrettelegging skal omfatte virksomheter rettet mot allmennheten, at pliktsubjektene for det første vil være offentlige virksomheter og at også private virksomheter rettet mot allmennheten pålegges tilretteleggingsplikter.

Komiteen vil understreke at når det gjelder skolebygg, er hele bygningsmassen å regne som rettet mot allmennheten, jf. bestemmelsene i den nye plan- og bygningsloven. Komiteen viser til at bygg ved hovedombygging etter plan- og bygningsloven er å anse som nybygg og dermed underlagt plikt til universell utforming.

Komiteen viser til sine generelle merknader om lovens bestemmelser om uforholdsmessig byrde. For å unngå uklarhet om hvilken fortolkning som skal legges til grunn ved lovanvendelsen, fremmer på denne bakgrunn komiteen følgende forslag til ny utforming av lovparagrafen:

"§ 9 tredje ledd annet punktum skal lyde:

Ved vurderingen av om utformingen eller tilretteleggingen medfører en uforholdsmessig byrde, skal det særlig legges vekt på tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer, hvorvidt virksomhetens alminnelige funksjon er av offentlig art, de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen, virksomhetens ressurser, sikkerhetsmessige hensyn og vernehensyn."

Komiteen støtter videre at arbeidsplasser som sådan ikke er omfattet, og viser til at hensynet til arbeidstakere ivaretas i § 12 om plikt til individuell tilrettelegging i arbeidslivet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter Regjeringens forslag om en særskilt aktivitetsplikt knyttet til universell utforming i § 9.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, viser til statsrådets svarbrev av 5. mai 2008, der det presiseres at vilkåret i Syse-utvalgets lovforslag som forutsatte at en person med nedsatt funksjonsevne måtte rammes av den mangelfulle tilretteleggingen for at det skal foreligge diskriminering, ikke videreføres i departementets utforming av lovforslaget. Det er derfor ikke krav om at en konkret person blir rammet ved å bli utestengt fra virksomhetens alminnelige funksjon.

Reaksjon på diskriminering ved at plikten til universell utforming brytes, vil kunne tas opp direkte av for eksempel interesseorganisasjoner eller tilsynsmyndighet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener Regjeringens forslag om at det knyttes visse rettsvirkninger til fremtidige forskrifter og standarder for universell utforming, sikrer lovens fleksibilitet og fremtidige anvendelighet på en tilfredsstillende og god måte.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, viser til Regjeringens påpeking av at Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda må avpasse sin håndheving av diskriminerings- og tilgjengelighetslovens § 9 mot bygningsmyndighetenes ansvar for universell utforming i plan- og bygningsloven. Flertallet støtter Regjeringens forslag om at reglene om universell utforming skal forankres i plan- og bygningsloven, og håndheves av plan og bygningsmyndighetene. Dette medfører at klager over dispensasjon fra kravene i loven følger plan- og bygningslovens saksbehandling for klager, og vil bli behandlet av Fylkesmannen.

Komiteen mener også at forslaget om at det inntas en bestemmelse i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som viser til kravene om universell utforming i plan- og bygningsloven, bidrar til å synliggjøre viktigheten av lovens innhold og at samfunnet utvikler seg mot å være tilgjengelig for alle.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Venstre mener det er viktig at juridiske bestemmelser for å sikre likestilling og like mulighet til å delta i samfunnet for alle, følges opp av økonomiske incitament og virkemidler.

Komiteens medlem fra Venstre viser til at Regjeringens argument om at tidsfrister kan føre til at ingenting blir gjort før i siste liten, enkelt kan motvirkes ved at det innføres avskrivningsregler som gjør det skattemessig gunstig for en tiltakshaver å gjennomføre tiltaket. Ordningene bør utformes slik at det vil lønne seg å være tidlig ute, mens ordningene blir mindre gunstige når tidsfristene nærmer seg.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til at offentlige myndigheter må ha et bevisst forhold til sin egen markeds- makt, gjennom å stille klare krav om universell utforming ved innkjøp av varer og tjenester.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at krav om universell utforming innarbeides i offentlige anbud."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at Regjeringen allerede i 2007 innførte et generelt krav i prosedyreregulverket om offentlige anskaffelser, som innebærer at offentlige oppdragsgivere skal ta hensyn til universell utforming når de planlegger innkjøp. Nå innføres nye krav og muligheter til å sanksjonere brudd på disse kravene, i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Disse reglene vil selvsagt også gjelde når det offentlige foretar innkjøp. Med dette er pliktene til at det offentlige skal anskaffe universelt utformede løsninger, gjort tydeligere. Det er gjort et grundig arbeid i utformingen av den nye loven når en har valgt hvilke krav og sanksjoner som skal gjelde for offentlig virksomhet og universell utforming. Det anbefales ikke å gjenta diskriminerings- og tilgjengelighetslovgivningens krav i lov om offentlige anskaffelser, da en med dette vil få en kompliserende dobbeltregulering av samme forhold som vil kunne skape unødvendige fortolkningsproblemer.

3.10 § 10 Universell utforming av bygninger, anlegg mv.

For bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten, gjelder kravene til universell utforming i eller i medhold av plan- og bygningsloven.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener Regjeringen har konkludert på et gjennomførbart og helhetlig grunnlag, når den har kommet fram til forslag til tidsfrister for bygg og anlegg. Flertallet

støtter således Regjeringen i at de nye reglene for nybygg skal gjelde fra byggesaksdelen av plan- og bygningsloven og ny forskrift trer i kraft, etter planen 1. juli 2009, og at det gis hjemmel i ny bygningsdel til å gi forskrifter med krav om oppgradering av disse bygningene. Flertallet mener videre den skrittvisse tilnærmingen Regjeringen legger til grunn hva angår eksisterende bygg, er realistisk, og støtter i den sammenheng Regjeringens vektlegging av at bygg der det gis obligatoriske eller grunnleggende offentlige tjenester, må være blant de prioriterte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre støtter at universell utforming av nye bygninger skal gjelde fra 1. juli 2009, og legger til grunn at dette er en eksakt frist.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å sikre at fristen for universell utforming av nye bygninger fra 1. juli 2009 blir å anse som en eksakt frist."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti ønsker at glassflater på bygninger skal merkes innen 1. januar 2011, slik at flatene blir lett synlige for personer med nedsatt syn.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å sikre at glassflater på bygninger blir merket av hensyn til synshemmede innen 1. januar 2011."

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti understreker dessuten, i likhet med Syse-utvalget og en rekke brukerorganisasjoner, at det vil være hensiktsmessig med én, allmenn tidsfrist for universell utforming av eksisterende bygninger lagt til 1. januar 2019. På denne måten får virksomhetene god tid til å planlegge og å sette i verk oppgraderinger, samtidig som brukernes rettigheter tidfestes mer konkret.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å sikre at det innføres én, allmenn tidsfrist for universell utforming av eksisterende bygninger lagt til 1. januar 2019."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, støtter at det innføres krav til universell utforming av nye transportmidler

og at dette skal gjelde for materiell der avtale om anskaffelse inngås etter 1. januar 2009, med de presiseringer som Regjeringen har oppgitt i Ot.prp. nr. 44 (2007-2008). Flertallet støtter Regjeringens vurdering av de kostnadmessige aspektene ved oppgradering av eksisterende materiell til universell utforming, og at tidsfrister derfor ikke lovfestes. Flertallet forutsetter likevel at det ved reparasjoner, vedlikehold eller lignende legges til grunn at kravene i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven skal oppfylles.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre støtter at det innføres krav til universell utforming av nye transportmidler og at dette skal gjelde for materiell der avtale om anskaffelse inngås etter 1. januar 2009.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre støtter Regjeringens innføring av tidsfrister for nybygg, og mener dette er et viktig steg for å oppnå tilgang til bygninger. Dessverre ønsker Regjeringen ikke å innføre tidsfrister for eksisterende bygg og anlegg. Disse medlemmer mener at så lenge det ikke innføres tidsfrister på eksisterende bygg, vil det ta mange tiår før slike bygninger blir tilgjengelig. Disse medlemmer viser til at ombygging av eksisterende bygg og anlegg vil føre til store kostnader for eierne, og viser videre til at Regjeringen løser dette problemet ved å skyve på investeringene og ikke sette tidsfrister. Med et slikt system vil det uansett være eierne som får den hele og fulle regningen når de renoverer bygget eller anlegget, eller på annen måte forandrer det. Disse medlemmer mener en slik gjennomføring både påfører eierne store kostnader, og forsinker gjennomføringen av tilgangen til anleggene. Tidsfrister for gjennomføring av universell utforming var en av suksessfaktorene i USA ved innføring av antidiskrimineringsloven i 1995. Erfaringen i USA var at tidsfrister for tilrettelegging av arbeidsplasser og endring av bygg og anlegg åpnet dørene for mange funksjonshemmede til deltakelse i arbeidslivet. I USA ble dette betraktet som en vinnvinn-situasjon fordi mange funksjonshemmede ble selvforsørgende.

Disse medlemmer mener derfor at en bør gå i samme retning med å innføre tidsfrister, noe som vil gagne både samfunnet og den enkelte bruker.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen utrede alternative finansieringsordninger og nivå for finansiell støtte til

universell utforming av eksisterende bygg/anlegg og uteområder rettet mot allmennheten. Det forutsettes at støtteordningen ikke skal fullfinansiere tiltak og at det ikke skal iverksettes utbetalinger før de aktuelle virksomhetene bruker egne midler på tiltakene. Det forutsettes at støtteordningene ikke skal dekke kostnader til ordinært vedlikehold eller oppussing."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener at eksisterende bygg og anlegg skal være tilgjengelig innen 2025.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme de nødvendige lovforslag slik at fristen for å tilrettelegge eksisterende bygg, anlegg og uteareal m.m. til universell utforming, settes til 2025. "

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, understreker at Regjeringen foreslår en gradvis og prioritert tilnærming til oppgradering av eksisterende bygg og anlegg, og at dette vil bli fulgt opp med en handlingsplan og forskrifter til plan- og bygningsloven med tidsfrister. Det er derfor feil når Fremskrittspartiet i sine merknader hevder at det ikke vil bli satt tidsfrister.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at departementet i sitt svarbrev av 9. mai 2008 på spørsmål fra Venstre opplyser at § 29-3 i forslaget til ny plan- og bygningslov stiller krav om at søknadspliktige tiltak innenfor sin funksjon skal være universelt utformet i samsvar med forskrifter gitt av departementet. I svaret understrekes det at dette kravet ikke er begrenset til bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten. Dette flertallet merker seg at departementet i sitt svar tar sikte på at forskrifter til lovens byggesaksdel skal foreligge når loven trer i kraft, antakelig i løpet av 2009.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Venstre tolker det dit hen at nye tiltak vil ha klare krav om universell utforming i løpet av 2009, og at det vil være en høy terskel for dispensasjon.

Disse medlemmer er meget kritisk til at det ikke settes tidsfrister for når eksisterende bygg, anlegg, uteområder, transport og IKT skal være universelt utformet. Uten tidsfrister er faren stor for at lite blir gjort for å øke tilgjengeligheten til samfunnet for alle, og dermed sikre mennesker med nedsatt funksjonsevne mot diskriminering og brudd på menneskerettighetene. Disse medlemmer viser til at

praksis etter dagens plan- og bygningslov er at ombygginger og oppgraderinger av eksisterende tiltak som er såpass omfattende at de faller inn under lovens definisjon av "hovedombygging", møter samme krav som om tiltaket skulle være nybygging.

Komiteens medlem fra Venstre forutsetter at den samme praksisen vil gjelde for universell utforming.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at eksisterende bygg, anlegg og uteområder skal være universelt utformet fra 1. januar 2020. Eksisterende transportmidler skal være universelt utformet innen 1. januar 2025."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til departementets svarbrev av 9. mai 2008 på spørsmålene fra Venstre, og er overrasket over at man ser ut til å mene at offentlige og private tiltak skal vurderes på samme måte når det er snakk om "uforholdsmessig byrde". Disse medlemmer er i utgangspunktet meget kritisk til at det skal være mulig å påberope seg en slik uforholdsmessig byrde også etter at det er satt tidsfrister, og mener en slik adgang uansett ikke bør gjelde tiltak i offentlig regi. Disse medlemmer vil understreke at i den grad en slik bestemmelse beholdes, må det gå meget klart frem at tiltakets positive effekt for universell utforming og bedre tilgjengelighet for alle skal sees som et viktig redskap mot diskriminering og for menneskerettigheter. Det må derfor være en meget høy terskel for å kunne bruke økonomiske argumenter mot tiltak med positiv effekt.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen sørge for at muligheten til å påberope seg uforholdsmessig byrde utgår etter at tidsfrister for de enkelte kategorier av bygg, anlegg, uteområder, transport og IKT er satt og nådd. Tiltak i offentlig regi har i utgangspunktet ikke adgang til å påberope seg uforholdsmessig byrde."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener det er tiltakets betydning for diskriminering av personer med nedsatt funksjonsevne, ikke om tiltaket er offentlig eller privat eid, som skal vektlegges ved vurdering av "uforholdsmessig byrde". Det vises i denne sammenheng til forslaget om ny lovutforming under § 9 og § 12.

3.11 § 11 Plikt til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)

Med informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) menes teknologi og systemer av teknologi som anvendes til å uttrykke, skape, omdanne, utveksle, lagre, mangfoldiggjøre og publisere informasjon, eller som på annen måte gjør informasjon anvendbar.

Nye IKT-løsninger som underbygger virksomhetens alminnelige funksjoner, og som er hovedløsninger rettet mot eller stillet til rådighet for allmennheten, skal være universelt utformet fra og med 1. juli 2011, men likevel tidligst tolv måneder etter at det foreligger standarder eller retningslinjer for innholdet i plikten. For eksisterende IKT-løsninger gjelder plikten fra 1. januar 2021. Plikten omfatter ikke IKT-løsninger der utformingen reguleres av annen lovgivning.

Organet utpekt etter § 16 annet ledd kan gi dispensasjon fra plikten etter annet ledd dersom det foreligger særlig tungtveiende grunner.

Kongen skal gi forskrifter med nærmere bestemmelser om avgrensning av virkeområdet og innholdet i plikten til universell utforming etter denne paragrafen.

Komiteens merknader

Komiteen tilslutter seg Regjeringens mål om at all teknologisk utvikling innen media og IKT skal bygge på universell utforming.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Venstre, vil berømme Regjeringen for å ha lyttet til høringsinstansene og igangsatt en utredning av IKT i etterkant av at Syse-utvalget avla sin innstilling. Dette bidrar til at et svært viktig samfunnsområde blir del av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, og at Stortinget har et beslutningsgrunnlag i sitt arbeid med denne delen av loven.

Flertallet tilslutter seg Regjeringens forslag til plikt til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), samtidig som den imøteser konklusjonene fra den varslede utredningen av øvrige varer og tjenester. Flertallet viser i den forbindelse til at Regjeringen og høringsinstanser har påpekt at forslaget til krav om generell tilrettelegging/universell utforming av IKT kan inneholde begrensninger det vil være mulig å vurdere når utredningen av varer og tjenester foreligger.

Komiteen støtter videre forslaget om at tidsfrister for universell utforming av IKT tas inn i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, og at lovens virkeområde skal være IKT-løsninger rettet mot allmennheten. Komiteen mener også fleksibiliteten

det legges opp til i konkretisering av anvendelsesområde, er framtidsrettet og vil sikre en lov som åpner for at den teknologiske utviklingen kan få anvendelse i utvikling av standarder/retningslinjer og forskrifter til loven.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at IKT i utdanningssektoren dekkes etter bestemmelser om individuell tilrettelegging og etter tilsvarende rettigheter i opplæringslovene. Flertallet viser til at utredningen om IKT og universell utforming ikke omfatter IKT i utdanningssektoren. Flertallet understreker viktigheten av at investeringer i IKT i utdanningssektoren, skoler og i annen opplæring er universelt utformet og mener det må arbeides videre med utredning på dette punktet.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, vil påpeke at universelt utformet IKT-verktøy i utdanningssektoren er nødvendig, men ikke fjerner behovet for individuell tilrettelegging. Det kan imidlertid være av vesentlig betydning for at den individuelle tilretteleggingen blir mulig.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, støtter Regjeringens holdning til at fjernsynsmedier er et område myndighetene bør utrede hensiktsmessigheten av å stille strengere og mer generelle krav enn i dag, blant annet når det gjelder teksting. Flertallet vil også tilføye at lignende krav er aktuelle når det gjelder norsk filmproduksjon for kino, og bør vurderes i forbindelse med den pågående prosessen med digitalisering av kinoene.

Flertallet støtter Regjeringens forslag til tidsfrister for krav om universell utforming av eksisterende og ny IKT.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre ser ingen grunn til å utrede om teksting av kinofilmer og TV-programmer skal omfattes av loven, siden det å få med seg innholdet i en film eller et program åpenbart må falle inn under filmens og programmets "alminnelige funksjon".

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti støtter at universell utforming av ny IKT skal gjelde fra 1. juli 2011, ettersom det vil ta noe tid å utvikle standarder på området. Disse medlemmer mener videre, i likhet med en rekke høringsinstanser, at Regjeringens foreslåtte tidsfrist når det gjelder eksisterende IKT-løsninger er for lite ambisiøs, og foreslår at den skyves frem fra 1. januar 2021 til 1. januar 2019.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre understreker at all film og alle TV-sendinger bør tekstes i tråd med ønskene til de hørselshemmedes organisasjoner, og registrerer Regjeringens lite offensive holdning til dette viktige spørsmålet.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om snarest å sikre at all film og alle TV-sendinger tekstes av hensyn til hørselshemmede."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å sikre at tidsfristen for universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) settes til 1. januar 2019."

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil understreke at lovforslaget § 11 om tidsfrister for universell utforming av IKT vil omfatte IKT-løsninger med et brukergrensesnitt rettet mot allmennheten. Et køordningssystem vil være omfattet dersom det er elektronisk basert. Billettautomater vil også være omfattet, men det er gjort avgrensning mot IKT der utformingskravene reguleres av annet regelverk. Dette er aktuelt i tilknytning til nye transportmidler, der det er varslet at det vil komme krav om universell utforming av IKT i transportregelverket. Dersom billett-automatene ikke blir omfattet av krav der, vil automatene være omfattet av § 11.

Komiteen tilslutter seg Regjeringens forslag om, og begrunnelse for, at håndhevingen og behandling av dispensasjonssaker legges til det nye forvaltningsorganet under Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD); Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) og at FAD gjøres til klageinstans.

Komiteen støtter Regjeringens forslag om å gi DIFI rett til å gi pålegg om retting, og vil som Regjeringen understreke at dette i praksis vil fungere mer hensiktsmessig etter lovens intensjon enn en åpning for å pålegge stans ville gjort.

Komiteen tilslutter seg Regjeringens forslag om å gi DIFI innsynsrett i virksomhetene og at det derfor innføres en opplysningspliktbestemmelse som inntas i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven et-

ter mønster av § 11 i diskrimineringsloven. Komiteen er også tilfreds med at IKT integreres i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ved at Likestillings- og diskrimineringsombudet kan få til vurdering klager om brudd på plikten til generell tilrettelegging etter § 9, også når det gjelder IKT rettet mot allmennheten.

3.12 § 12 Plikt til individuell tilrettelegging

Arbeidsgiver skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av arbeidsplass og arbeidsoppgaver for å sikre at en arbeidstaker eller arbeidssøker med nedsatt funksjonsevne kan få eller beholde arbeid, ha tilgang til opplæring og annen kompetanseutvikling samt utføre og ha mulighet til fremgang i arbeidet på lik linje med andre.

Skole- og utdanningsinstitusjon skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av lærested og undervisning for å sikre at elever og studenter med nedsatt funksjonsevne får likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.

Kommunen skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av barnehage tilbud for å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne får likeverdige utviklings- og aktivitetsmuligheter.

Kommunen skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven av varig karakter for den enkelte, for å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne får et likeverdig tilbud.

Plikten etter første til fjerde ledd omfatter ikke tilrettelegging som innebærer en uforholdsmessig byrde. Ved vurderingen av om tilretteleggingen medfører en uforholdsmessig byrde skal det særlig legges vekt på de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen, virksomhetens ressurser og tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer.

Brudd på plikten til individuell tilrettelegging etter første til femte ledd regnes som diskriminering.

Komiteens merknader

Komiteen støtter Regjeringens forslag om at individuell tilrettelegging blir del av den nye diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Individuell tilrettelegging skal utfylle plikten til generell tilrettelegging, og er en svært viktig del av diskrimineringsvernet. Komiteen støtter videre Regjeringens forslag om at en plikt til individuell tilrettelegging skal gjelde på områdene arbeidsliv, skole og utdanning, barnehage og visse kommunale tilbud, og at dette lovfestes i den nye loven. Komiteen mener også Regjeringens forslag til fordeling av kompetanse mellom Likestillings- og diskrimineringsombudet og

sektormyndighetene er formålstjenlig og i tråd med etablert forvaltningsskikk.

Komiteen vurderer de tre kriteriene om at det skal være varighet i relasjonen mellom person med nedsatt funksjonsevne og pliktsubjektet, at virksomheten skal ha et særlig ansvar for personen og at arenaen skal utgjøre en vesentlig del av personens liv, som hensiktsmessige avgrensninger av virkeområdet for plikten til individuell tilrettelegging.

Komiteen viser til at full nytte av universell utforming for mange forutsetter individuell tilrettelegging og bruk av hjelpemidler. Komiteen understreker at plikten til individuell tilrettelegging bare kan oppfylles på en tilfredsstillende måte om kvaliteten og tilgangen på og opplæring i bruk av nødvendige hjelpemidler er god, og imøteser i denne sammenheng den varslede gjennomgangen av hjelpemiddelområdet for en videreutvikling av hjelpemiddelemidlingen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til behandlingen av Dokument nr. 8:78 (2005-2006) om forslag fra stortingsrepresentantene Martin Engeset og Erna Solberg om innføring av "Green Card-ordning" for arbeidssøkere med behov for særskilt tilrettelegging av arbeidsplassen, jf. Innst. S. nr. 196 (2005-2006), hvor en samlet komité uttrykte utålmodighet i arbeidet med å sikre en god garantiordning for individuell tilrettelegging for mennesker med særskilt behov for tilrettelegging i arbeidslivet:

"Komiteen viser til at garantibeviset «Garanti for oppfølging» er ment å være et dokument som arbeidssøkere med funksjonsnedsettelse og med behov for tilrettelegging av arbeidsplass kan legge ved jobbsøknaden, slik som blant annet Abelia har uttrykt ønske om. Komiteen imøteser derfor den varslede evalueringen av gjeldende garantiordning og forutsetter at gjennomgangen tar for seg både innhold, regelverksutforming og spørsmål om i hvilken grad ordningen er gjort tilstrekkelig kjent for brukerne."

Spørsmålet om et slikt garantibevis har siden vært tatt opp i Stortinget ved flere anledninger etter at representantforslaget ble behandlet, hvor en har etterlyst konkret oppfølging. Disse medlemmer registrerer at det i Regjeringens forslag til Revidert nasjonalbudsjett for 2008 er foreslått å gjøre endringer i innretningen for den tilrettelegging som komiteen tidligere har etterlyst. For at en slik ordning skal ha den ønskede effekt, er det viktig å gjøre den kjent blant arbeidsgivere, brukere og hjelpeapparat. Antallet mennesker som har fått slik tilrettelegging har hittil vært oppsiktsvekkende lav, og disse medlemmer forutsetter derfor at Regjeringen styrker innsatsen med å gjøre ordningen kjent.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme de nødvendige lovforslag som sikrer at arbeidsplasser for personer med nedsatt funksjonsevne tilrettelegges basert på støtteordninger finansiert av NAV."

Komiteen mener forslaget i Revidert nasjonalbudsjett for 2008 om sammenslåing av de to ordningene tilretteleggingsgaranti og garantibevis under kap. 605 post 21, til en ordning kalt "Tilretteleggingsgarantien", bør bli et positivt bidrag til å sikre raskere hjelp til tilpassing av arbeidsplassen for personer med nedsatt funksjonsevne. Komiteen deler vurderingene om at det er nødvendig med sterk informasjonsinnsats for å gjøre ordningen kjent blant arbeidsgivere, brukere og hjelpeapparat. Denne innsatsen kan gjøres mer effektivt og målrettet når ordningene nå samles i ett tiltak.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Venstre, støtter også Regjeringens forslag om at plikt til individuell tilrettelegging ikke skal gjelde tiltak som medfører uforholdsmessig byrde, og mener dette er i tråd med de øvrige bestemmelsene som foreslås innført i det nye lovverket.

Komiteen vil understreke at et godt samarbeid mellom tilrettelegger og den det tilrettelegges for er en forutsetning for at plikt til individuell tilrettelegging skal fungere godt i praksis og vil i den forbindelse vise til den verdifulle kompetansen som finnes både i fagmiljøer og i organisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne.

Komiteen støtter Regjeringens forslag om å lovfeste plikten til individuell tilrettelegging i arbeidslivet i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, i tråd med gjeldende bestemmelser i arbeidsmiljøloven. Tilsvarende støtter komiteen Regjeringens forslag om at bestemmelser om plikt til individuell tilrettelegging vil virke ved siden av sektorlovene i skole og utdanning.

Komiteen støtter også at plikten til tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne i barnehage innføres i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som en presisering av det vernet disse barna allerede har etter barnehageloven. Komiteen tilslutter seg Regjeringens forslag om at det er kommunene som pålegges plikt til tilrettelegging, og ikke den enkelte barnehage.

Komiteen støtter at visse tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven pålegges plikt til individuell tilrettelegging, med den avgrensningen til tjenester av varig karakter som

foreslås. Den nye lovbestemmelsen gir i utgangspunktet ikke nye rettigheter etter sektorlovgivningen, men kan gi grunnlag for å fastslå om det foreligger diskriminering.

Komiteen mener i tråd med Regjeringens forslag at det er viktig at brudd på plikten til individuell tilrettelegging skal anses som diskriminering. Dette både for å sikre entydighet i lovverket og for å understreke menneskerettighetsaspektet ved diskrimineringsvernet.

Komiteen viser til sine generelle merknader om lovens bestemmelser om uforholdsmessig byrde. For å unngå uklarhet om hvilken fortolkning som skal legges til grunn ved lovanvendelsen, fremmer komiteen på denne bakgrunn følgende forslag til ny utforming av lovparagrafen:

"§ 12 femte ledd annet punktum skal lyde:

Ved vurderingen av om tilretteleggingen medfører en uforholdsmessig byrde skal det særlig legges vekt på tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer, de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen og virksomhetens ressurser."

3.13 § 13 Bevisbyrde

Hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har funnet sted brudd på bestemmelsene i §§ 4, 6, 7, 8, 9 eller 12, skal det legges til grunn at brudd har funnet sted hvis ikke den som er ansvarlig for handlingen, unnlatsen eller ytringen, sannsynliggjør at det likevel ikke har funnet sted slikt brudd.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, støtter Regjeringens forslag om at det skal innføres delt bevisbyrde i saker om plikt til generell tilrettelegging, plikt til individuell tilrettelegging, trakassering, instruks om å trakassere eller diskriminere, saker om gjengjeldelse, samt i saker om indirekte og direkte diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Flertallet støtter videre Regjeringens vurdering av at bevisbyrdekravene i likestillingsloven og diskrimineringsloven bør legges til grunn, og at det derfor ikke innføres krav i tråd med arbeidsmiljøloven § 13-8 der det heter at den som mener seg krenket etter de aktuelle diskrimineringsbestemmelsene, må fremlegge opplysninger som gir grunn til å tro at det har funnet sted diskriminering.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet stiller seg negativ til at det kan kreves delt bevisbyrde. Etter disse medlemmers oppfatning bør bevisførselen ligge til den som reiser sak. Disse medlemmer kan ikke se at delt bevisbyrde vil gi et mer effektivt vern mot diskriminering.

Disse medlemmer ønsker heller ikke at delt bevisbyrde skal gjelde ved brudd på plikten til generell og individuell tilrettelegging.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

"§ 13 skal lyde:

Hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har funnet sted brudd på bestemmelsene i §§ 4, 6, 7, 8, 9 eller 12, gjelder vanlige regler for bevisbyrde."

3.14 § 14 Arbeidsgivers opplysningsplikt i ansettelsessaker

Arbeidssøker som mener seg forbigått i strid med § 4 eller § 12 første ledd, kan kreve at arbeidsgiveren skriftlig opplyser om utdanning, praksis eller andre klart konstaterbare kvalifikasjoner for arbeidet hos den som ble ansatt.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen merknader.

3.15 § 15 Organisasjoners adgang til å opptre som fullmektig mv.

Som fullmektig i forvaltningssak etter loven her kan det brukes en organisasjon som helt eller delvis har til formål å arbeide mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne.

Som prosessfullmektig i saker for domstolene etter loven her kan det brukes en person utpekt av og med tilknytning til en organisasjon som helt eller delvis har til formål å arbeide mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Dette gjelder ikke for Høyesterett.

Retten kan nekte å godta en prosessfullmakt hvis det etter rettens skjønn er fare for at prosessfullmektigen ikke har tilstrekkelige kvalifikasjoner til å ivareta partens interesser på en tilfredsstillende måte.

En prosessfullmektig skal ved siden av fullmakt som nevnt i tvisteloven § 3-4 til samme tid fremlegge skriftlig orientering fra organisasjonen om prosessfullmektigens kvalifikasjoner.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har ingen merknader.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet legger til grunn at når en fullmektig opptre, skal personen ha de nødvendige kvalifikasjoner til å ivareta partens interesse på en tilfredsstillende måte.

3.16 § 16 Håndheving

Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda skal med unntak av §§ 10 og 11 føre tilsyn med og medvirke til gjennomføringen av loven her, jf. diskrimineringsombudsloven. Krav etter § 17 reises for de alminnelige domstolene.

Kongen utpeker hvilket organ som skal føre tilsyn med at kravene i § 11 overholdes. Organet kan gi pålegg om retting mot en virksomhet som ikke oppfyller kravene gitt i eller i medhold av § 11 annet ledd, og kan treffe vedtak om tvangsmulkt for å sikre gjennomføring av pålegg dersom fristen for å etterkomme pålegget er oversittet. Reglene i diskrimineringsombudsloven § 8 første til tredje ledd gjelder tilsvarende.

Organet utpekt etter annet ledd kan kreve de opplysningene som er nødvendige for å gjennomføre sine oppgaver etter loven, samt kreve adgang til IKT-løsninger som nevnt i § 11. Det samme gjelder klageinstansen ved klage over vedtak etter annet ledd.

Søksmål om gyldigheten av vedtak truffet av organet utpekt etter annet ledd eller klageinstansen må reises innen tre måneder etter at underretning om vedtaket er mottatt. Vedtak etter annet ledd kan ikke bringes inn for domstolene uten at klageadgangen er utnyttet og klagen er avgjort.

Kongen kan gi forskrift om regler om tvangsmulkten etter annet ledd, herunder om tvangsmulktens størrelse, varighet og andre bestemmelser om fastsettelse og gjennomføring.

Komiteens merknader

Komiteen støtter Regjeringens forslag om å legge håndheving av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven til de allerede etablerte håndhevingsinstansene, Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda, med de unntak som fremkommer i Ot.prp. nr. 44 (2007-2008). Komiteen mener en samordnet håndheving av diskrimineringsvernet gir god oversikt og virker til det beste for brukerne.

Komiteen vil understreke betydningen av at tilbudet fra Likestillings- og diskrimineringsombudet må dekke hele landet, og at tilgangen på deres kompetanse er like god for alle brukere. Komiteen tilslutter seg videre Regjeringens forslag om at Nasjonalt Dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne innlemmes i Likestillings- og diskrimineringsombudet. Denne integrasjonen vil etter komiteens mening gi kompetanseutvikling på hele diskrimineringsfeltet og øke fagmiljøenes muligheter for samarbeid, noe som vil bidra til å styrke diskrimineringsvernet i Norge. Komiteen understreker betydningen av at ombudets håndhevingsfunksjon er godt kjent gjennom lett tilgjengelig infor-

masjon for alle grupper med ulike former for funksjonsnedsettelse. Spesielt vil komiteen understreke viktigheten av god informasjon beregnet på unge funksjonshemmede.

Komiteen viser til statsrådets svarbrev av 13. mai 2008 hvor det redegjøres nærmere for forholdet mellom Likestillings- og diskrimineringsombudets og Likestilling- og diskrimineringsnemndas forhold til annen sektormyndighet som er gitt ansvar i håndheving av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Syse-utvalget foreslo i sitt lovforslag § 11 en adgang til å bringe klage over vedtak av plan- og bygningsmyndighetene om dispensasjon fra tidsfristene om universell utforming inn for nemnda. Det ble foreslått at nemnda skulle ha adgang til å oppheve plan- og bygningsmyndighetenes dispensasjonsvedtak. Dette ble ikke fulgt opp i det framlagte lovforslaget. Komiteen deler statsrådets vurdering av at det vil være uheldig å ha to ulike saksbehandlingsløp for klager over dispensasjon. Statsråden viser i sitt svarbrev til at en slik rett til overprøving i realiteten vil føre til at nemnda blir en forvaltningsdomstol, noe som vil være et brudd på norsk forvaltningstradisjon.

3.17 § 17 Oppreisning og erstatning

Den som uaktsomt opptrer i strid med § 4, § 6 første til fjerde ledd, § 7, § 8 eller § 12, kan pålegges å betale oppreisning til fornærmede. Oppreisningen fastsettes til det beløpet som finnes rimelig under hensyn til partenes forhold og omstendighetene for øvrig.

Arbeidssøker eller arbeidstaker kan kreve oppreisning for overtredelse av § 4, § 6 første til fjerde ledd, § 7 eller § 8 i arbeidslivet uten hensyn til arbeidsgivers skyld. Arbeidstaker-, arbeidsgiver- og yrkesorganisasjoner har tilsvarende ansvar overfor den som søker om å bli eller er medlem eller deltaker i organisasjon.

Erstatning for økonomisk tap som følge av brudd på loven her kan kreves etter alminnelige erstatningsregler.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen merknader.

3.18 § 18 Ikrafttredelse

Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelser til ulik tid.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen merknader.

3.19 § 19 Endringer i andre lover

Med virkning fra lovens ikrafttredelse gjøres det endringer i følgende lover:

- lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner
- lov 23. mai 1997 nr. 31 om eierseksjoner
- lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap mv.
- lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler
- lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag
- lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag
- lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv.
- lov 10. juni 2005 nr. 40 om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda
- lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.

Det vises til proposisjonen for nærmere redegjørelse av hvilke endringer.

Komiteens merknader

Komiteen har ingen merknader.

4. KOMITEENS BEHANDLING

Som ledd i komiteens behandling av proposisjonen ble det 28. april 2008 avholdt åpen høring. Følgende organisasjoner deltok:

- Foreningen for el-overfølsomme
- Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)
- Hørselshemmedes Landsforbund
- Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO)
- Mental Helse Norge
- Norges Blindeforbund
- Norges Døveforbund
- Norsk Epilepsiforbund
- Norsk Forbund for Utviklingshemmede
- Norges Handikapforbund
- Norsk Thyreoideaforbund
- Stopp Diskrimineringen
- Synshemmede Akademikeres Forening
- Unge Funksjonshemmede

I forbindelse med komiteens behandling ble det oversendt en rekke spørsmål til departementet. Svarbrevene ligger vedlagt innstillingen.

5. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen utforme og implementere en standard for universell utforming av jernbanestasjoner som også ivaretar hensynet til andre togoperatører enn NSB AS.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen stille krav om tilgjengelighet for alle gjennom universell utforming ved innkjøp av nye tog og ved oppgradering av eksisterende materiell gjennom statens rammeavtale med NSB og anbud innenfor togtrafikken.

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen ta en gjennomgang av alle prosjektene innenfor jernbanen og sørge for at disse oppfyller kravet om tilgjengelighet for alle gjennom universell utforming.

Forslag 4

Stortinget ber Regjeringen om å sikre at informasjon rettet mot allmennheten blir inkludert i betegnelsen fysiske forhold i § 9 Plikt til generell tilrettelegging.

Forslag 5

Stortinget ber Regjeringen om å sikre at informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i arbeidsliv og utdanning blir omfattet av § 9 Plikt til generell tilrettelegging.

Forslag 6

Stortinget ber Regjeringen sørge for at krav om universell utforming innarbeides i offentlige anbud.

Forslag 7

Stortinget ber Regjeringen om snarest å sikre at all film og alle TV-sendinger tekstes av hensyn til hørselshemmede.

Forslag fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti:

Forslag 8

Stortinget ber Regjeringen om å sikre at glassflater på bygninger blir merket av hensyn til synshemmede innen 1. januar 2011.

Forslag fra Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre:*Forslag 9*

Stortinget ber Regjeringen om å sikre at fristen for universell utforming av nye bygninger fra 1. juli 2009 blir å anse som en eksakt frist.

Forslag 10

Stortinget ber Regjeringen sørge for at muligheten til å påberope seg uforholdsmessig byrde utgår etter at tidsfrister for de enkelte kategorier av bygg, anlegg, uteområder, transport og IKT er satt og nådd. Tiltak i offentlig regi har i utgangspunktet ikke adgang til å påberope seg uforholdsmessig byrde.

Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:*Forslag 11*

§ 1 skal lyde:

Lovens formål er å fremme likeverd og sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunns-skapte funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes.

Forslag fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:*Forslag 12*

Stortinget ber Regjeringen utrede alternative finansieringsordninger og nivå for finansiell støtte til universell utforming av eksisterende bygg/anlegg og uteområder rettet mot allmennheten. Det forutsettes at støtteordningen ikke skal fullfinansiere tiltak og at det ikke skal iverksettes utbetalinger før de aktuelle virksomhetene bruker egne midler på tiltakene. Det forutsettes at støtteordningene ikke skal dekke kostnader til ordinært vedlikehold eller oppussing.

Forslag 13

Stortinget ber Regjeringen om å sikre at tidsfristen for universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) settes til 1. januar 2019.

Forslag fra Fremskrittspartiet:*Forslag 14*

Stortinget ber Regjeringen fremme de nødvendige lovforslag slik at fristen for å tilrettelegge eksisterende bygg, anlegg og uteareal m.m. til universell utforming, settes til 2025.

Forslag 15

Stortinget ber Regjeringen fremme de nødvendige lovforslag som sikrer at arbeidsplasser for personer med nedsatt funksjonsevne tilrettelegges basert på støtteordninger finansiert av NAV.

Forslag 16

§ 13 skal lyde:

Hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har funnet sted brudd på bestemmelsene i §§ 4, 6, 7, 8, 9 eller 12, gjelder vanlige regler for bevisbyrde.

Forslag fra Kristelig Folkeparti og Venstre:*Forslag 17*

Stortinget ber Regjeringen sørge for at Norge snarest ratifiserer FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, og tilleggsprotokoll nr. 12 til Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) som omhandler diskriminering.

Forslag fra Kristelig Folkeparti:*Forslag 18*

Stortinget ber Regjeringen om å sikre at det innføres én, allmenn tidsfrist for universell utforming av eksisterende bygninger lagt til 1. januar 2019.

Forslag fra Venstre:*Forslag 19*

Stortinget ber Regjeringen legge til rette for en ordning hvor det gis dispensasjon fra vanlige avskrivningsregler og det gis mulighet til å utgiftsføre utgifter for universell utforming direkte over resultatregnskapet samme år opptil en fastsatt beløpsgrense på for eksempel 1 mill. kroner per år.

Forslag 20

Stortinget ber Regjeringen sørge for at prinsippet om aktiviseringsplikt speilvendes, og at offentlige og private virksomheter må søke om unntak fra denne hvis kravet skal fravikes.

Forslag 21

Stortinget ber Regjeringen legge til rette for at eksisterende bygg, anlegg og uteområder skal være universelt utformet fra 1. januar 2020. Eksisterende transportmidler skal være universelt utformet innen 1. januar 2025.

6. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Odelstinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven)

§ 1 *Formål*

Lovens formål er å fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Loven skal bidra til nedbygging av samfunnskapte funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes.

§ 2 *Virkeområde*

Loven gjelder på alle samfunnsområder med unntak av familieliv og andre forhold av personlig karakter.

Loven gjelder i riket. Med unntak av §§ 3, 9, 10, 11 og 12 gjelder loven også på Svalbard og Jan Mayen, på installasjoner og fartøy i virksomhet på norsk kontinentalsokkel og på norske skip og luftfartøyer uansett hvor de befinner seg. Kongen kan gi forskrift om anvendelsen av lovens bestemmelser i §§ 3, 9, 11 og 12 på de områdene som er nevnt i andre punktum.

Kongen gir forskrift om lovens anvendelse for utsendte arbeidstakere, jf. arbeidsmiljøloven § 1-7.

§ 3 *Aktivitets- og rapporteringsplikt*

Offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål.

Arbeidsgivere i privat sektor som jevnlig sysselsetter mer enn 50 ansatte, og arbeidsgivere i offentlig sektor skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål innenfor sin virksomhet. Aktivitetsplikten omfatter blant annet rekruttering, lønns- og arbeidsvilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter og beskyttelse mot trakassering. Arbeidslivets organisasjoner har tilsvarende aktivitetsplikt innenfor sine virkefelt.

Virksomheter som i lov er pålagt å utarbeide årsberetninger, skal i årsberetningen redegjøre for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme lovens formål.

Offentlige myndigheter og offentlige virksomheter som ikke er pliktige til å utarbeide årsberetning, skal gi tilsvarende redegjørelse i årsbudsjettet.

Ved håndhevingen av tredje og fjerde ledd gjelder reglene i diskrimineringsombudsloven.

§ 4 *Forbud mot diskriminering*

Direkte og indirekte diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt.

Med direkte diskriminering menes at en handling eller unnlattelse har som formål eller virkning at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne blir behandlet dårligere enn andre blir, er blitt eller ville blitt behandlet i en tilsvarende situasjon.

Med indirekte diskriminering menes enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer på grunn av nedsatt funksjonsevne stilles dårligere enn andre.

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller dem som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering etter loven her. Forskjellsbehandling i arbeidslivet må i tillegg være nødvendig for utøvelsen av arbeid eller yrke.

Forbudet mot diskriminering i paragrafen her omfatter diskriminering på grunn av funksjonsevne som er nedsatt, antas å være nedsatt, har vært nedsatt eller vil kunne bli nedsatt, samt diskriminering av en person på grunn av dennes forhold til en person med nedsatt funksjonsevne.

Det er forbudt å medvirke til brudd på diskrimineringsforbudet i paragrafen her.

Diskriminering som skyldes mangelfull fysisk tilrettelegging, er uttømmende regulert i §§ 9 og 12.

§ 5 *Positiv særbehandling*

Særbehandling som bidrar til å fremme lovens formål, anses ikke som diskriminering etter loven her. Særbehandlingen skal opphøre når formålet med den er oppnådd.

§ 6 *Forbud mot trakassering*

Trakassering på grunn av nedsatt funksjonsevne er forbudt.

Med trakassering menes handlinger, unnlattelser eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlig, nedverdiggende eller ydmykende.

Forbudet mot trakassering i paragrafen her omfatter trakassering på grunn av funksjonsevne som er nedsatt, antas å være nedsatt, har vært nedsatt eller vil kunne bli nedsatt, samt trakassering av en person på grunn av dennes forhold til en person med nedsatt funksjonsevne.

Det er forbudt å medvirke til brudd på bestemmelsen i første til tredje ledd.

Arbeidsgiver og ledelsen i organisasjoner og utdanningsinstitusjoner skal innenfor sitt ansvarsområde

de forebygge og søke å hindre at det skjer trakassering i strid med paragrafen.

§ 7 *Forbud mot instruks*

Det er forbudt å gi instruks om å diskriminere eller trakassere i strid med §§ 4 og 6. Det er også forbudt å gi instruks om gjengjeldelse i strid med § 8.

Det er forbudt å medvirke til brudd på bestemmelsen i første ledd.

§ 8 *Forbud mot gjengjeldelse*

Det er forbudt å gjøre bruk av gjengjeldelse overfor noen som har fremmet klage om brudd på bestemmelsene i §§ 4, 6, 7, 9 eller 12, eller som har gitt uttrykk for at klage kan bli fremmet. Dette gjelder ikke dersom klageren har opptrådt grovt uaktsomt.

Første ledd gjelder tilsvarende for vitner i en klagesak.

Det er forbudt å gjøre bruk av gjengjeldelse overfor noen som har unnlatt å følge en instruks i strid med § 7.

Det er forbudt å medvirke til brudd på forbudet mot gjengjeldelse i paragrafen her.

§ 9 *Plikt til generell tilrettelegging (universell utforming)*

Offentlig virksomhet skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming innenfor virksomheten. Tilsvarende gjelder for privat virksomhet rettet mot allmennheten.

Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene slik at virksomhetens alminnelige funksjon kan benyttes av flest mulig.

Offentlig og privat virksomhet rettet mot allmennheten har plikt til å sikre universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjon så langt det ikke medfører en uforholdsmessig byrde for virksomheten. Ved vurderingen av om utformingen eller tilretteleggingen medfører en uforholdsmessig byrde skal det særlig legges vekt tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer, hvorvidt virksomhetens alminnelige funksjon er av offentlig art, de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen, virksomhetens ressurser, sikkerhetsmessige hensyn og vernehensyn.

Brudd på plikten til å sikre universell utforming etter tredje ledd regnes som diskriminering.

Det regnes ikke som diskriminering etter fjerde ledd dersom virksomheten oppfyller nærmere bestemmelser i lov eller forskrift om innholdet i plikten til universell utforming.

Kongen kan gi forskrift om innholdet i plikten til universell utforming på områder som ikke er omfattet av krav i eller i medhold av annet lovverk, jf. femte ledd.

§ 10 *Universell utforming av bygninger, anlegg mv.*

For bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten gjelder kravene til universell utforming i eller i medhold av plan- og bygningsloven.

§ 11 *Plikt til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)*

Med informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) menes teknologi og systemer av teknologi som anvendes til å uttrykke, skape, omdanne, utveksle, lagre, mangfoldiggjøre og publisere informasjon, eller som på annen måte gjør informasjon anvendbar.

Nye IKT-løsninger som underbygger virksomhetens alminnelige funksjoner, og som er hovedløsninger rettet mot eller stillet til rådighet for allmennheten, skal være universelt utformet fra og med 1. juli 2011, men likevel tidligst tolv måneder etter at det foreligger standarder eller retningslinjer for innholdet i plikten. For eksisterende IKT-løsninger gjelder plikten fra 1. januar 2021. Plikten omfatter ikke IKT-løsninger der utformingen reguleres av annen lovgivning.

Organet utpekt etter § 16 annet ledd kan gi dispensasjon fra plikten etter annet ledd dersom det foreligger særlig tungtveiende grunner.

Kongen skal gi forskrifter med nærmere bestemmelser om avgrensning av virkeområdet og innholdet i plikten til universell utforming etter denne paragrafen.

§ 12 *Plikt til individuell tilrettelegging*

Arbeidsgiver skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av arbeidsplass og arbeidsoppgaver for å sikre at en arbeidstaker eller arbeidssøker med nedsatt funksjonsevne kan få eller beholde arbeid, ha tilgang til opplæring og annen kompetanseutvikling samt utføre og ha mulighet til fremgang i arbeidet på lik linje med andre.

Skole- og utdanningsinstitusjon skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av lærested og undervisning for å sikre at elever og studenter med nedsatt funksjonsevne får likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.

Kommunen skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av barnehagetilbud for å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne får likeverdige utviklings- og aktivitetsmuligheter.

Kommunen skal foreta rimelig individuell tilrettelegging av tjenestetilbud etter sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven av varig karakter for den enkelte, for å sikre at personer med nedsatt funksjonsevne får et likeverdig tilbud.

Plikten etter første til fjerde ledd omfatter ikke tilrettelegging som innebærer en uforholdsmessig byrde. Ved vurderingen av om tilretteleggingen medfører en uforholdsmessig byrde skal det særlig legges

vekt på tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer, de nødvendige kostnadene ved tilretteleggingen og virksomhetens ressurser.

Brudd på plikten til individuell tilrettelegging etter første til femte ledd regnes som diskriminering.

§ 13 *Bevisbyrde*

Hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at det har funnet sted brudd på bestemmelsene i §§ 4, 6, 7, 8, 9 eller 12, skal det legges til grunn at brudd har funnet sted hvis ikke den som er ansvarlig for handlingen, unnlatsen eller ytringen, sannsynliggjør at det likevel ikke har funnet sted slikt brudd.

§ 14 *Arbeidsgivers opplysningsplikt i ansettelsesaker*

Arbeidssøker som mener seg forbigått i strid med § 4 eller § 12 første ledd, kan kreve at arbeidsgiveren skriftlig opplyser om utdanning, praksis eller andre klart konstaterbare kvalifikasjoner for arbeidet hos den som ble ansatt.

§ 15 *Organisasjoners adgang til å opptre som fullmektig mv.*

Som fullmektig i forvaltningssak etter loven her kan brukes en organisasjon som helt eller delvis har til formål å arbeide mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne.

Som prosessfullmektig i saker for domstolene etter loven her kan brukes en person utpekt av og med tilknytning til en organisasjon som helt eller delvis har til formål å arbeide mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Dette gjelder ikke for Høyesterett.

Retten kan nekte å godta en prosessfullmakt hvis det etter rettens skjønn er fare for at prosessfullmektigen ikke har tilstrekkelige kvalifikasjoner til å ivareta partens interesser på en tilfredsstillende måte.

En prosessfullmektig skal ved siden av fullmakt som nevnt i tvisteloven § 3-4 til samme tid fremlegge skriftlig orientering fra organisasjonen om prosessfullmektigens kvalifikasjoner.

§ 16 *Håndheving*

Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda skal med unntak av §§ 10 og 11 føre tilsyn med og medvirke til gjennomføringen av loven her, jf. diskrimineringsombudsloven. Krav etter § 17 reises for de alminnelige domstolene.

Kongen utpeker hvilket organ som skal føre tilsyn med at kravene i § 11 overholdes. Organet kan gi pålegg om retting mot en virksomhet som ikke oppfyller kravene gitt i eller i medhold av § 11 annet ledd, og kan treffe vedtak om tvangsmulkt for å sikre

gjennomføring av pålegg dersom fristen for å etterkomme pålegget er oversittet. Reglene i diskrimineringsombudsloven § 8 første til tredje ledd gjelder tilsvarende.

Organet utpekt etter annet ledd kan kreve de opplysningene som er nødvendige for å gjennomføre sine oppgaver etter loven, samt kreve adgang til IKT-løsninger som nevnt i § 11. Det samme gjelder klageinstansen ved klage over vedtak etter annet ledd.

Søksmål om gyldigheten av vedtak truffet av organet utpekt etter annet ledd eller klageinstansen må reises innen tre måneder etter at underretning om vedtaket er mottatt. Vedtak etter annet ledd kan ikke bringes inn for domstolene uten at klageadgangen er utnyttet og klagen er avgjort.

Kongen kan gi forskrift om regler om tvangsmulkten etter annet ledd, herunder om tvangsmulktens størrelse, varighet og andre bestemmelser om fastsettelse og gjennomføring.

§ 17 *Oppreisning og erstatning*

Den som uaktsomt opptre i strid med § 4, § 6 første til fjerde ledd, § 7, § 8 eller § 12, kan pålegges å betale oppreisning til fornærmede. Oppreisningen fastsettes til det beløpet som finnes rimelig under hensyn til partenes forhold og omstendighetene for øvrig.

Arbeidssøker eller arbeidstaker kan kreve oppreisning for overtredelse av § 4, § 6 første til fjerde ledd, § 7 eller § 8 i arbeidslivet uten hensyn til arbeidsgivers skyld. Arbeidstaker-, arbeidsgiver- og yrkesorganisasjoner har tilsvarende ansvar overfor den som søker om å bli eller er medlem eller deltaker i organisasjon.

Erstatning for økonomisk tap som følge av brudd på loven her kan kreves etter alminnelige erstatningsregler.

§ 18 *Ikrafttredelse*

Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelser til ulik tid.

§ 19 *Endringer i andre lover*

Med virkning fra lovens ikrafttredelse gjøres følgende endringer i andre lover:

1. I lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner skal § 48 nr. 5 tredje punktum lyde:

Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt, og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme likestilling og for å hindre forskjellsbehandling i strid med *likestillingsloven, samt for å fremme formålet i diskrimineringsloven og i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.*

2. I lov 23. mai 1997 nr. 31 om eierseksjoner gjøres følgende endringer:

§ 3 a første og annet ledd skal lyde:

I vedtektene kan det ikke settes vilkår for å være sameier som tar hensyn til *kjønn*, etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion, livssyn eller *nedsatt funksjonsevne*. Slike omstendigheter kan ikke regnes som saklig grunn til å nekte godkjenning av en sameier eller bruker av eiendommen eller tillegges vekt ved bruk av eventuell forkjøpsrett. Ved slik diskriminering gjelder *likestillingsloven*, *diskrimineringsloven* og *diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*.

I vedtektene kan det heller ikke settes vilkår for å være sameier som tar hensyn til *seksuell* orientering. Slike omstendigheter kan ikke regnes som saklig grunn til å nekte godkjenning av en sameier eller bruker av eiendommen eller tillegges vekt ved bruk av eventuell forkjøpsrett.

§ 21 annet ledd skal lyde:

En sameier kan med styrets godkjenning gjennomføre tiltak på fellesarealene som er nødvendige på grunn av sameierens eller husstandsmedlemmens *nedsatte funksjonsevne*. Godkjenning kan ikke nektes uten saklig grunn.

3. I lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap mv. gjøres følgende endringer:

Nytt § 3-3 syvende ledd skal lyde:

Foretak som jevnlig sysselsetter mer enn 50 ansatte, skal redegjøre for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme formålet i diskrimineringsloven og i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Nåværende § 3-3 syvende og åttende ledd blir nytt åttende og niende ledd.

Nytt § 3-3a ellefte ledd skal lyde:

Foretak som jevnlig sysselsetter mer enn 50 ansatte, skal redegjøre for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme formålet i diskrimineringsloven og i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Nåværende § 3-3a ellefte og tolvte ledd blir nytt tolvte og trettende ledd.

4. I lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler gjøres følgende endringer:

§ 1-8 første og annet ledd skal lyde:

Ved utleie av husrom kan det ikke tas hensyn til *kjønn*, etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion, livssyn eller *nedsatt funk-*

sjonsevne. Slike omstendigheter kan ikke regnes som saklig grunn til å nekte opptak i husstand, framleie, personskifte eller tillegges vekt ved opphør av leieforholdet. Ved slik diskriminering gjelder *likestillingsloven*, *diskrimineringsloven* og *diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*.

Ved utleie av husrom kan det heller ikke tas hensyn til *seksuell* orientering. Slike omstendigheter kan ikke regnes som saklig grunn til å nekte opptak i husstand, framleie, personskifte eller tillegges vekt ved opphør av leieforholdet.

§ 5-4 tredje ledd skal lyde:

Leier av bolig kan med utleierens godkjenning gjennomføre tiltak på eiendommen som er nødvendige på grunn av leierens eller husstandsmedlemmens *nedsatte funksjonsevne*. Leier av lokale kan med utleierens godkjenning sette opp vanlige skilter, markiser o.l. Godkjenning etter første og annet punktum kan ikke nektes uten saklig grunn.

5. I lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag skal § 1-4 første og annet ledd lyde:

(1) I vedtektene kan det ikkje setjast vilkår for å vere andelseigar som tek omsyn til *kjønn*, etnisitet, nasjonalt opphav, avstamning, hudfarge, språk, religion, livssyn eller *nedsatt funksjonsevne*. Slike omstende kan ikkje reknast som sakleg grunn til å nekte godkjenning av ein andelseigar eller ha vekt ved tildeling av bustad. Ved slik diskriminering gjeld *likestillingsloven*, *diskrimineringsloven* og *diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*.

(2) I vedtektene kan det heller ikkje setjast vilkår for å vere andelseigar som tek omsyn til *seksuell* orientering. Slike omstende kan ikkje reknast som sakleg grunn til å nekte godkjenning av ein andelseigar eller ha vekt ved tildeling av bustad.

6. I lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag gjøres følgende endringer:

§ 1-5 første og annet ledd skal lyde:

(1) I vedtektene kan det ikkje setjast vilkår for å vere andelseigar som tek omsyn til *kjønn*, etnisitet, nasjonalt opphav, avstamning, hudfarge, språk, religion, livssyn eller *nedsatt funksjonsevne*. Slike omstende kan ikkje reknast som sakleg grunn til å nekte godkjenning av ein andelseigar eller brukar eller ha vekt ved bruk av forkjøpsrett. Ved slik diskriminering gjeld *likestillingsloven*, *diskrimineringsloven* og *diskriminerings- og tilgjengelighetsloven*.

(2) I vedtektene kan det heller ikkje setjast vilkår for å vere andelseigar som tek omsyn til *seksuell* orientering. Slike omstende kan ikkje reknast som sakleg grunn til å nekte godkjenning av ein andelseigar eller brukar eller ha vekt ved bruk av forkjøpsrett.

§ 5-11 annet ledd skal lyde:

(2) Ein andelseigar kan med godkjenning frå styret gjennomføre tiltak på eigedommen som trengst på grunn av *nedsatt funksjonsevne* hos ein brukar av bustaden. Godkjenning kan ikkje nektast utan sakleg grunn.

7. I lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. skal ny § 3 a lyde:

§ 3 a *Aktivitets- og rapporteringsplikt*

Offentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål.

Arbeidsgivere i privat sektor som jevnlig sysselsetter mer enn 50 ansatte, og arbeidsgivere i offentlig sektor skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål innenfor sin virksomhet. Aktivitetsplikten omfatter blant annet rekruttering, lønns- og arbeidsvilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter og beskyttelse mot trakassering. Arbeidslivets organisasjoner har tilsvarende aktivitetsplikt innenfor sine virkefelt.

Virksomheter som i lov er pålagt å utarbeide årsberetninger, skal i årsberetningen redegjøre for tiltak som er iverksatt og tiltak som planlegges iverksatt for å fremme lovens formål.

Offentlige myndigheter og offentlige virksomheter som ikke er pliktige til å utarbeide årsberetning, skal gi tilsvarende redegjørelse i årsbudsjettet.

Ved håndhevingen av tredje og fjerde ledd gjelder reglene i diskrimineringsombudsloven.

8. I lov 10. juni 2005 nr. 40 om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda skal § 1 annet ledd lyde:

Ombudet og nemnda skal føre tilsyn med og medvirke til gjennomføringen av følgende regelverk:

1. Lov 9. juni 1978 nr. 45 om likestilling mellom kjønnene, hvis ikke annet fremgår av denne loven.
2. Lov 3. juni 2005 nr. 33 om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv., hvis ikke annet fremgår av denne loven.
3. Lov ... om forbud mot diskriminering på grunn av *nedsatt funksjonsevne*, hvis ikke annet fremgår av denne loven.

4. Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern kapittel 13, med unntak av § 13-1 tredje ledd og § 13-8.

5. Lov 23. mai 1997 nr. 31 om eierseksjoner § 3a annet ledd.

6. Lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler § 1-8 annet ledd.

7. Lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag § 1-4 annet ledd.

8. Lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag § 1-5 annet ledd.

9. I lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. gjøres følgende endringer:

§ 4-1 fjerde ledd skal lyde:

(4) Atkomstveier, sanitæranlegg, arbeidsutstyr mv. skal så langt det er mulig og rimelig være utformet og innrettet slik at arbeidstakere med *nedsatt funksjonsevne* kan arbeide i virksomheten.

§ 12-9 tredje ledd første punktum skal lyde:

Dersom barnet har kronisk sykdom, langvarig sykdom eller har *nedsatt funksjonsevne* og det derfor er en markert økning av risikoen for at arbeidstaker får fravær fra arbeidet, har arbeidstaker rett til fri etter første ledd i inntil 20 dager hvert kalenderår.

§ 12-9 femte ledd annet punktum skal lyde:

Det samme gjelder hvis det er to om omsorgen, men en av dem er langvarig avskåret fra tilsynet med barnet på grunn av *nedsatt funksjonsevne*, innleggelse i helseinstitusjon som langtidspasient eller tilsvarende forhold.

§ 13-1 første ledd skal lyde:

(1) Direkte og indirekte diskriminering på grunn av politisk syn, medlemskap i arbeidstakerorganisasjon, seksuell orientering eller alder er forbudt.

§ 13-1 nytt sjettede ledd skal lyde:

(6) Ved diskriminering på grunn av *nedsatt funksjonsevne* gjelder diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

§ 13-5 oppheves.

Oslo, i arbeids- og sosialkomiteen, den 3. juni 2008

Karin Andersen

leder

Dagfinn Sundsbø

ordfører

Vedlegg 1**Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 29. april 2008****Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) om lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne – Spørsmål**

Det vises til brev av 17. april 2008 fra saksordfører Dagfinn Sundsbø.

Det foreslås hjemmel i ny plan- og bygningslov for forskrifter om tidsfrister for oppgradering av eksisterende bygninger til universell utforming. Forslaget om denne hjemmelen inngår i ny plan- og bygningslov, som ble fremmet for Stortinget av Kommunal- og regionaldepartementet 4. april 2008, jf. Ot.prp. nr. 45 (2008-2009) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen).

Jeg kan opplyse at det ikke er tatt stilling til hvordan planer for prioriteringer og økonomiske konsekvenser vil bli presentert. Forskriftsforslag knyttet til oppgradering av ulike bygningskategorier må imidlertid vurderes i sammenheng med budsjettprosessen. Forskrifter må også på vanlig høring. De økonomiske konsekvensene av krav til oppgradering av ek-

sisterende bygninger skal utredes nærmere for hver enkelt bygningskategori i sammenheng med forskriftsarbeidet.

Når det gjelder ratifikasjonen av FNs konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, har Justisdepartementets Lovavdeling vurdert at det er uklart i hvilken utstrekning konvensjonen forutsetter ytterligere lovtiltak når det gjelder rettskrav på tilgang til varer og tjenester. Dette er spørsmål Barne- og likestillingsdepartementet vil komme nærmere tilbake til i forbindelse med en ratifikasjon av konvensjonen.

Barne- og likestillingsdepartementet vurderer for tiden organisering, mandat mv. for en utredning av rettskrav for varer og tjenester mv., med sikte på at et slikt utredningsarbeid kan igangsettes så snart som mulig. Dette utredningsarbeidet må sees i sammenheng med varslet EU-direktiv om likebehandling av person med nedsatt funksjonsevne utenfor arbeidslivet.

Vedlegg 2**Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 5. mai 2008****Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) Om lov om forbud mot diskriminering av personer med nedsatt funksjonsevne - Likestillings- og diskrimineringsombudets initiativrett i saker om lovforslaget § 9**

I ovennevnte Odelstingsproposisjon vil vi med dette gjøre komiteen oppmerksom på en unøyaktighet som fremkommer i spesialmerknaden til § 9 på s. 261 annen spalte. I proposisjonen er det forutsatt at Likestillings- og diskrimineringsombudet kan ta opp saker av eget initiativ, også når det er saker om mulig brudd på plikten til generell tilrettelegging i lovens

§ 9. Dette er omtalt på s. 261 i annen spalte, sjette avsnitt.

I Syseutvalgets lovforslag var det forutsatt at en person med nedsatt funksjonsevne måtte rammes av den mangelfulle tilretteleggingen for at det skal foreligge diskriminering. Dette vilkåret er ikke videreført i departementets lovforslag. Det er derfor ikke noe krav om at en konkret person blir rammet ved å bli utestengt fra virksomhetens alminnelige funksjon, slik formuleringen på s. 261 i annen spalte, fjerde avsnitt (siste setning) kan gi inntrykk av.

Vedlegg 3

Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til Venstres stortingsgruppe, datert 9. mai 2008

Diskriminerings- og tilgjengelighetslov, Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) - Svar på spørsmål fra Venstres Stortingsgruppe

Det vises til brev av 24. april 2008 fra Venstres Stortingsgruppe ved André N. Kjelstad.

Norge har fortsatt ikke undertegnet tilleggsprotokollen til FN-konvensjonen (om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne). I tillegg er vergemålsloven og ny helse- og sosiallov utsatt til 2009.

1. Når har Regjeringen tenkt å ratifisere FN-konvensjonen?

SVAR

Vergemålslovgivningen må bringes i samsvar med konvensjonen før Norge ratifiserer, siden det her er tale om en sivil rettighet. En proposisjon om ny vergemålslov vil tidligst kunne fremmes for Stortinget i vårsesjonen 2009 og det er ikke sannsynlig at vergemålsloven vil kunne settes i kraft i inneværende stortingsperiode.

Ratifisering av konvensjonen antas ikke å kreve endringer i lovgivningen forøvrig. Spørsmålet om hvor strenge krav konvensjonen stiller til virkeliggjøring av rettighetene og i hvilken grad norske forhold oppfyller disse kravene er under vurdering. Her er det ulike tilnærminger både nordisk og internasjonalt.

Spørsmålet om undertegning og ratifisering av den frivillige tilleggsprotokollen behandles av Utenriksdepartementet (UD). Tilleggsprotokollen gir dem som mener at de ikke får oppfylt de rettighetene konvensjonen gir, rett til å klage til en FN-komite etter at alle nasjonale klagemuligheter først er brukt. UD utreder hva dette vil kunne innebære for Norge, og et høringsnotat om dette er under arbeid. Konklusjonene er ennå ikke trukket.

I forslag til ny forsikringslov Ot.prp. nr. 41 (2007-2008) finnes følgende formulering: "Personer som har en tilstand som medfører en særlig risiko, for eksempel uførhet, vil fortsatt kunne nektes forsikring for slik risiko, men selskapet må vurdere grunnlaget for avslaget med grundig enn i dag."

2. Hvordan harmonerer dette kriteriet med forslag til ny antidiskrimineringslov?

SVAR

Forbudet mot diskriminering er begrenset ved at visse former for forskjellsbehandling aksepteres. Det

kreves at forskjellsbehandlingen skal være nødvendig for å ha et saklig formål, og at forskjellsbehandlingen ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles. Slike begrensninger gjelder både etter internasjonale menneskerettskonvensjoner, EU-retten og i norsk diskrimineringslovgivning. Det legges til grunn at det er saklig å nekte forsikring mot uførhet ved uførhet eller høy risiko for uførhet. Uførhet som skyldes andre risikofaktorer enn selve uførheten gir ikke grunnlag for å nekte forsikring. Helseopplysninger vil være relevante for risikovurderingen uavhengig av nedsatt funksjonsevne eller ikke. Personer med nedsatt funksjonsevne skal vurderes likt med andre med hensyn til helseopplysninger, og det vil derfor ikke være forskjellsbehandling.

Nedsatt funksjonsevne vil ikke i seg selv (uavhengig av risiko) kunne danne grunnlag for å nekte forsikring. I det siste tilfellet vil det kunne være snakk om diskriminering i strid med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

En viktig del av arbeidet med de ulike diskrimineringslovene er å sikre at ulike diskrimineringsgrunnlag får lik grad av vern og samme mulighet til å delta i samfunnet på lik linje med andre.

3. Hvordan vil Regjeringen sørge for at det foreliggende lovforslaget sikrer dette for personer med nedsatt funksjonsevne?

SVAR

Det foreliggende lovforslag innebærer at det innføres et vern mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne på alle samfunnsområder. Saker om diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne håndheves av et felles håndhevingsapparat for alle saker om diskriminering etter gjeldende diskrimineringslovgivning, som består av Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Personer med nedsatt funksjonsevne gis derfor et lovforankret vern mot diskriminering, og mulighet for håndheving av rettigheter, på tilsvarende måte som ved diskriminering på grunn av kjønn, etnisitet, språk og religion mv.

I tillegg inneholder lovforslaget regler om universell utforming og tilgjengelighet. Disse bestemmelsene er inntatt i forslaget for å fremme likeverdige vern, da den typiske diskrimineringssituasjon for personer med nedsatt funksjonsevne nettopp skyldes manglende tilgjengelighet som er et hinder for sam-

funnsdeltakelse. Tilgang til informasjon og IKT og adgang til bygg og transport er viktige spørsmål i denne sammenheng. Det vises her til departementets svar på henholdsvis spørsmål 4 - 25.

For eventuelt øvrige spørsmål om likeverdig vern for alle diskrimineringsgrunnlag vises det til at det er nedsatt et lovutvalg som skal legge fram forslag til en ny samlet diskrimineringslov. Utvalget skal legge frem sin innstilling 1. juli 2009.

Tidsfrister for nye bygg, anlegg og uteområder

I Ot.prp. nr. 44 s. 154 anføres følgende: "Selv om det ikke blir satt noen eksakt frist for krav om universell utforming i PBL, blir det lagt opp til at de nye reglene for nybygg skal gjelde fra byggesaksdelen til PBL og nye forskrifter trer i kraft."

4. Kan Regjeringen bekrefte at alle nye bygg, anlegg og uteområder vil være omfattet av plikten til universell utforming fra det tidspunktet loven trer i kraft? Hvis ikke: når vil i så fall plikten til universell utforming omfatte alle nye publikumsrettede bygg, anlegg og uteområder?

SVAR

I § 29-3 i forslaget til ny plan- og bygningslov stilles det krav om at søknadsppliktige tiltak innenfor sin funksjon skal være universelt utformet i samsvar med forskrifter gitt av departementet. Tiltakene er således i lovforslaget ikke begrenset til bygninger, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten.

Nærmere presisering av plikten til universell utforming vil komme i forskrift. Kommunal- og regionaldepartementet tar sikte på at forskrifter til lovens byggesaksdel skal foreligge fra det tidspunkt plan- og bygningsloven trer i kraft. Det antas at loven trer i kraft i løpet av 2009.

Tidsfrister for eksisterende bygg, anlegg og uteområder

5. Når mener Regjeringen at det vil være rimelig/nødvendig at skoler og andre offentlige bygg med obligatoriske tilbud er universelt utformet?

SVAR

Det er foreløpig ikke tatt stilling til prioriteringer når det gjelder oppgradering av ulike bygningskategorier. Forskriftsforslag knyttet til oppgradering av ulike bygningskategorier må vurderes i sammenheng med budsjettprosessene. Forskrifter må også på vanlig høring. De økonomiske konsekvensene av krav til

oppgradering av eksisterende bygninger skal utredes nærmere for hver enkelt bygningskategori i sammenheng med forskriftsarbeidet.

Regjeringen slår selv fast at den årlige fornyelsen av bygningsmassen er anslått til ca. 2 %.

6. Hvordan mener Regjeringen det er mulig å sikre lik mulighet for deltakelse for mennesker med nedsatt funksjonsevne uten å forsere med konkrete tidsfrister for eksisterende bygg, anlegg og uteområder?

SVAR

Regjeringen har gjennom forslaget til ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov kraftig forsterket forutsetningene for å øke tilgjengelighet i det norske samfunn. Loven inneholder en plikt til generell tilrettelegging. Loven stiller krav om at offentlige og private virksomheter rettet mot allmennheten har plikt til å sikre universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjoner. Selv om denne plikten avgrenses mot en uforholdsmessighetsvurdering, så innføres det også en aktivitetsplikt knyttet til universell utforming. Dette innebærer at virksomheten skal jobbe målrettet, planmessig og aktivt for å fremme universell utforming.

For å sikre en god implementering av loven, samt ta i bruk flere virkemidler for å fremme økt tilgjengelighet og universell utforming, så vil regjeringen legge frem en ny handlingsplan for økt tilgjengelighet og universell utforming ved årsskifte 2008/2009.

Disse tiltakene vil samlet bidra til å skape langt større forutsetninger for like muligheter og deltakelse for personer med nedsatt funksjonsevne, men vil ikke fjerne alle barrierer over natten. Av den grunn vil man fortsatt ha et fokus på kompensatoriske virkemidler og særløsninger der dette fortsatt er nødvendig.

7. Hvordan vil Regjeringen sikre det de kaller "en prioritert og skrittvis tilnærming" ikke blir fragmentert og utforutsigbar?

SVAR

Regjeringen har på politisk- og administrativt nivå etablert et godt tverrdepartementalt samarbeid for å sikre en helhetlig og samordnet politikk for personer med nedsatt funksjonsevne. Dette apparatet vil også bli anvendt i det systematiske og langsiktige arbeidet som skal finne sted for å fremme økt tilgjengelighet.

Det vil bli redegjort nærmere for mål, strategier og tiltak i varslet handlingsplan for økt tilgjengelighet og universell utforming jfr. svar på pkt 6.

8. *Syseutvalget avgrenset kravet om universell utforming til virksomhetens alminnelige funksjon. På hvilken måte speiler beregningene av kostnadene ved universell utforming denne avgrensingen?*

SVAR

Norsk institutt for by- og regionsforskning (NI-BR) har på oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet kartlagt standarden på et utvalg bygninger for å vurdere kostnadene knyttet til en oppgradering til standarden universell utforming. Rapporten er avgrenset til kostnader for bygg, anlegg og uteområder rettet mot allmennheten. At det kun er tiltak rettet mot allmennheten som omfattes av kravet tilsvarer i stor grad Syseutvalgets avgrensning til virksomhetens alminnelige funksjon. I en restaurant vil for eksempel servering av mat og drikke samt tilgang til toalett måtte anses å være omfattet av kravet. Dette er virksomhetens alminnelige funksjon og det er disse funksjonene som er rettet mot allmennheten. Arbeidsplassen - som kjøkken, lager og personalrom - faller derimot utenfor. Dette er områder som ikke omfattes av virksomhetens alminnelige funksjon og de er heller ikke rettet mot allmennheten.

Uforholdsmessig byrde

I § 10 i lovforslaget avgrenser Regjeringen plikten til universell utforming i forhold til uforholdsmessig byrde.

9. *Skal offentlige myndigheter som stat, fylkeskommune, kommune, etater osv. kunne påberope seg "uforholdsmessig byrde" når det gjelder universell utforming av bygg, anlegg og uteområder de eier eller leier?*

SVAR

Uforholdsmessighetsbegrensingen omfatter alle pliktsubjektene, enten de er offentlige eller private, og enten de eier eller leier. Det er ikke lagt inn noe skille mellom offentlige og private virksomheter. I vurderingen er det imidlertid lagt inn som et av momentene hvorvidt virksomheten er av offentlig art.

10. *Skal muligheten til å påberope seg "uforholdsmessig byrde" gjelde for både nye og eksisterende tiltak?*

SVAR:

Uforholdsmessig byrde i lovforslaget § 9 omfatter både nye og eksisterende tiltak. Når det gjelder nye tiltak kan det eventuelt ligge en begrensning dersom virksomhetene har oppfylt krav til universell utforming i lov eller forskrift, jf. lovforslaget § 9 femte ledd.

11. *Skal det fortsatt være mulig å påberope seg "uforholdsmessig byrde" etter at tidsfrister for universell utforming av de enkelte prioriterte bygg, anlegg og uteområder er satt?*

SVAR

Dersom det er satt tidsfrister med krav om oppgradering i forskrift til plan- og bygningsloven og oppgradering av enkelte bygningskategorier, må det legges til grunn at det er de materielle kravene i slik forskrift som skal legges til grunn. I Ot.prp. nr. 45 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (byggesaksdelen), kapittel 17.5.7 uttaler Kommunal- og regionaldepartementet følgende: *"Ved utarbeidelse av forskriftene vil departementet legge til grunn et prinsipp om vurdering av forholdsmessighet der en avveining av kost/nytte og andre viktige hensyn som verneverdi og sikkerhet vil inngå. Departementet vil foreta en nærmere konkretisering av uforholdsmessighetsvurderingen ved utarbeidelse av de enkelte forskrifter."*

12. *Skal konsekvensen av å påberope seg "uforholdsmessig byrde" fri en tiltakshaver fra plikten til universell utforming eller lette plikten til å gjelde tiltak som øker tilgjengeligheten?*

SVAR

Når det gjelder virksomhetens ressurser er det i lovforslaget lagt til grunn at det skal foretas en helhetsvurdering av virksomhetens økonomiske situasjon. Ressursene må vurderes opp mot kostnadene ved tiltaket og de øvrige momenter i uforholdsmessighetsvurderingen. En økonomisk sterk virksomhet vil dermed kunne pålegges mer vidtrekkende forpliktelser enn en virksomhet med svak økonomi.

"Når det gjelder plikten til universell utforming (for næringslivet, vår merknad) i § 9 anslår departementet at kostnadene vil være begrensede, på grunn av den uforholdsmessighetsbegrensning som er innført i bestemmelsen, "(s. 247)

13. *Betyr det at Regjeringen mener at private tiltakshavere i all hovedsak vil kunne påberope seg utforholdsmessig byrde?*

SVAR

Det vises til svaret på spørsmål 9 over.

14. *Når kan Stortinget forvente at de enkelte forskriftene foreligge*

SVAR:

Forskrifter til diskriminerings- og tilgjengelighetslovens § 11 IKT mv.

Det er et mål at forskrifter skal foreligge ett år før kravene skal gjøres gjeldende. Krav til ny IKT skal

gjelde fra 1. juli 2011. Forskriftsarbeidet og arbeidet med standarder vil følge opp den utviklingen som skjer i samfunnet, hvor det er en løpende utvikling av IKT-løsninger.

Forskrifter om plikten til universell utforming av tiltak

Kommunal- og regionaldepartementet tar sikte på å fastsette forskrifter samtidig med plan- og bygningslovens ikraftsetting. Det antas at loven trer i kraft i løpet av 2009.

Forskriftsendringer i regelverket for transportmidler

Samferdselsdepartementet tar sikte på å fastsette forskriftsendringer i regelverket for transport, med sikte på at det stilles krav om universell utforming av nye transportmidler fra 1. januar 2009. Det samme gjelder krav om universell utforming av nye passasjerskip, der Sjøfartsdirektoratet har hatt forslag til forskriftsendringer på høring våren 2008.

15. Har regjeringen sammenlignbare eksempler på at uforholdsmessig byrde på samme måte avgrenser diskrimineringsvernet for andre grunnlag som kjønn og etnisitet?

SVAR

Poenget med regelen om uforholdsmessig byrde er at det ikke skal være plikt til tiltak som det ut fra en konkret vurdering av nytte og ulemper ved tiltaket vil være urimelig å pålegge en virksomhet. En lignende uforholdsmessighetsvurdering gjelder også etter andre diskrimineringslover. Når det gjelder diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. er dette uttrykt slikt i diskrimineringsloven § 4 fjerde ledd: *"Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering [...]."*

Ved diskriminering på grunn av kjønn heter det i likestillingsloven § 3 tredje ledd: *"I særlige tilfeller er indirekte forskjellsbehandling likevel tillatt dersom handlingen har et saklig formål uavhengig av kjønn, og det middel som er valgt er egnet, nødvendig og ikke uforholdsmessig inngripende."*

IKT

Regjeringen avgrenser krav om universell utforming kun til IKT rettet mot allmennheten, og unntar IKT-basert utstyr og systemer ved offentlige og private arbeidsplasser og ikke minst utdanningsinstitusjoner.

16. Hva er begrunnelsen for regjeringens avgrensning mot særlig utdanningsinstitusjonene?

SVAR

Plikten til universell utforming av IKT retter seg mot universell utforming som ikke reguleres av annet lovverk. Skole og arbeidsliv er særskilt regulert i sektorlovgivning. I diskriminerings- og tilgjengelighetsloven er diskrimineringsvernet fulgt opp i plikt til individuell tilrettelegging.

Det er neppe tvil om at et å få med seg innholdet i en film, som for eksempel hva som blir sagt, er en del av en kinos "alminnelige funksjon". Regjeringen lar ikke loven omfatte teksting av kino og tv, men vil utrede om dette etter hvert bør omfattes av loven.

17. Hvorfor vil ikke Regjeringen heller utrede hvordan dette skal omfattes av loven?

SVAR

Kultur- og kirke departementet (KKD) har ansvar for regulering av teksting av kinofilmer og tv. Konsekvensene av krav på disse områdene er ikke fullt ut klarlagt. Det er derfor bestemt at KKD skal utrede om det bør stilles lovkrav.

Alle utenlandske filmer som går på kino tekstes. Dette er distributørens ansvar. Etter KKD's syn er det ønskelig at alle norske kinofilmer er tilgjengelige i tekstede versjoner. Derfor finnes det en egen tilskuddsordning for teksting av norske filmer på kino for å sikre de hørselshemmede tilgang til norske kinofilmer. Digitalisering av kinoene vil imidlertid medføre at den fysiske tekstingen av digitale filmer blir langt rimeligere og distribusjon av tekstede filmer enklere. I den digitale fremtid bør det stilles krav om at alle kopier av norske filmer som får produksjonstilskudd av Norsk filminstitutt skal inkludere mulighet for visning med tekst, jf. St.meld. nr. 22 (2006-2007).

KKD vil utrede hvorvidt det bør stilles generelle krav til fjernsynssektoren når det gjelder teksting, og evt. om det bør være et særkrav for statskanalene. KKD vil vurdere om det er grunnlag for å komme tilbake til Stortinget på dette feltet.

Regjeringen åpner for dispensasjon også når det gjelder kravet om universell utforming av IKT, og nevner spesielt personvern, sikkerhet og tidsfrister ved anskaffelser.

18. Hvordan vil Regjeringen unngå at dispensasjon på grunn av slike tidsfrister blir et smutthull i regelverket?

SVAR

I proposisjonen er det lagt til grunn av dispensasjon kun skal gis dersom det foreligger særlig tung-

veiene grunner. I proposisjonsteksten fremgår det at nivået for når dispensasjon kan gis skal legges høytt slik at lovens formål ikke uthules. Kun særlig tungtveieende grunner skal kunne gi grunnlag for dispensasjon. Hensynet til sikkerhet og personvern er eksempler på slike tungtveieende hensyn. Også større IKT-prosjekter som er igangsatt, men hvor nye delleveranser vil omfattes av nye krav, vil kunne være grunnlag for dispensasjon dersom det vil være forbundet med urimelig høye kostnader å ta hensyn til de nye kravene. Gjennom en klar og samordnet håndheving vil en sørge for at bruken av dispensasjoner er i samsvar med lovens formål.

Regjeringen vil la nye transportmidler bli omfattet av kravet om universell utforming.

19. Når vil dette kravet være absolutt? Vil et slikt krav omfatte alt av stasjoner, holdeplasser m.m? Et mindretall i Syseutvalget foreslo at kravet til eksisterende materiell skulle være tilgjengelighet, og ikke universell utforming, nettopp oppå grunn av kostnadene ved dette. Har regjeringen vurdert hva en slik løsning vil koste?

SVAR

a) Nye transportmidler skal etter planen omfattes av kravet fra og med 01. januar 2009, og det tas sikte på at kravene til nye transportmidler skal gjelde for avtaler anskaffelse av nytt materiell inngått etter denne dato.

b) Stasjoner, holdeplasser mv. er ikke transportmidler, men infrastruktur og omfattes ikke av kravet til transportmidler. Infrastruktur for transportformål omfattes av kravene i plan- og bygningsloven. Oppgradering av eksisterende transportinfrastruktur inngår blant de kategoriene som omfattes av forskriftshjemmelen i plan- og bygningsloven. Prioritering av oppgraderingstiltak i samferdselssektoren skal skje med grunnlag i Nasjonal Transportplan.

c) Kravet om universell utforming for nye transportmidler er vurdert å ikke medføre vesentlig økte kostnader. For transportmidler, unntatt togmateriell, tilsier utskiftingstakten (materiellets levetid) at det ikke er hensiktsmessig å stille krav til oppgradering av eksisterende materiell. For togmateriell er det vanlig med større oppgraderinger eller levetidsforlengelser i løpet av levetiden til materiellet og det vil derfor stilles krav om å gjennomføre tiltak for økt tilgjengelighet for eksisterende togmateriell i forbindelse med at det gjøres større oppgraderinger.

Regjeringen peker på vern av kulturminner som en mulig dispensasjonsgrunn fra kravet om universell utforming.

20. Skal kulturminner være fritatt fra plikten til universell utforming, eller skal plikten lempes?

SVAR

Kulturminner vil kunne være omfattet av plikten til universell utforming i lovforslaget § 9. Gjelder det eksempelvis en fredet bygning mv. må det søkes tilatelse fra kulturminnemyndighetene til alle tiltak som på en eller annen måte kan virke inn på, eller forandre kulturminnet. Mange bygninger som er underlagt vern som kulturminne er i daglig bruk som publikumslokaler mv. Interessesetninger mellom vern, bruk og tilgjengelighet kan derfor være til stede. I mange tilfeller vil det kunne etableres løsninger gjennom et faglig samarbeid. Vernehensyn er blant de hensynene som skal inngå i uforholdsmessighetsvurderingen. Departementet ser i tillegg at det kan være et særlig behov for å avklare forholdet mellom Likestillings- og diskrimineringsombudet og kulturminnemyndighetene i saker som berører vernehensyn, og vil sørge for dette på en hensiktsmessig måte.

21. Hvordan vil dette påvirke kravet om universell utforming?

Det vises til svar på spørsmål 20.

22. På hvilken måte vil regjeringen sikre både viktige verdier som kulturminner og universell utforming side om side.

SVAR

Dette vil bli en del av oppfølgingen av loven, og må baseres på et godt og konstruktivt samarbeid fra sak til sak.

Tidsfrister

Selv om det ikke er satt en eksakt frist for krav om universell utforming i PBL blir det lagt opp til at de nye reglene om nybygg skal gjelde fra byggesaksdelen til PBL og nye forskrifter trer i kraft.

23. Skal dette også gjelde byggesaksdelen?

SVAR

Ja, disse kravene vil være i eller i medhold av plan- og bygningslovens byggesaksdel.

Regjeringen går ikke innfor at det fastsettes tidsfrister for oppgradering av eksisterende bygg rettet mot allmennheten.

24. Hva vil kostnadene være ved å sette tidsfrister for universell utforming av eksisterende bygg hvis tidsfristen for gjennomføring settes til henholdsvis 10, 15 og 20 år?

SVAR

Norsk institutt for by- og regionsforskning (NTBR) på oppdrag fra kommunal- og regionaldeparte-

mentet kartlagt standarden på et utvalg bygninger, anlegg og uteområder for å vurdere kostnadene knyttet til oppgraderingen. NIBR anslår at universell utforming av eksisterende publikumsbygg vil ha en kostnadsramme på 14,3 til 23,4 milliarder kroner. I tillegg anslås 1,3 milliarder kroner å tilkomme som kostnader ved arealtap. Det er knyttet stor usikkerhet til tallene ettersom utvalgsmaterialet for undersøkelsen var begrenset. Den årlige fornyelsen av bygningsmassen er anslått til ca. 2 %, dette vil ha en viss betydning for kostnadene sett i forhold til hvor lang tidsfrist som settes for gjennomføring. I tillegg er det anslått at det gjøres ombyggings- og rehabiliteringsarbeider for 60 til 70 milliarder kroner årlig. Med ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov og ny plan- og bygningslov vil en på en bedre måte kunne sikre at universell utforming blir ivaretatt i ombyggings- og rehabiliteringsarbeider. Også dette kan ha en viss betydning i forhold til lengden på tidsfristen.

På grunn av den store økonomiske belastningen er det foreslått en skrittvis og prioritert tilnærming. Det foreslås derfor en hjemmel til å gi forskrifter om oppgradering av bestående bygg, anlegg og uteområder til en standard tilsvarende universell utforming. Over tid kan så krav til enkelte bygningskategorier (skoler, postkontor, rådhus, sykehus, kinoer, restau-

ranter, forretninger med videre) fastsettes i egne forskrifter. Det foreslås at hver forskrift fastsetter en egen frist for oppgradering av hver enkelt bygningskategori. Fordi det knytter seg stor usikkerhet til beregningene av kostnadene, er det nødvendig å kartlegge konsekvensene nærmere i arbeidet med forskriftene. Kommunal- og regionaldepartementet forbereder nå nye utredninger for å innhente et bedre grunnlag for å beregne samfunnsøkonomiske konsekvenser.

25. Hva vil kostnadene ved å oppgradere busstopp, gang- og sykkelveger, jernbane og t-banestasjoner til universell utforming med en tidsfrist på henholdsvis 10, 15 og 20 år være?

SVAR

Kostnaden vil i utgangspunktet være den samme uavhengig av tidsfrist, men med en viss reduksjon på ulike tidspunkter på grunn av at det vil ha skjedd en naturlig oppgradering av infrastrukturen. Det som er viktig er at belastningen på de årlige budsjettene vil variere avhengig av tidsfristen. Tar vi utgangspunkt i en total kostnad på omlag 60 mrd. kr blir den årlige ekstra kostnaden omlag 6 mrd. kr/år ved en tidsfrist på 10 år og omlag 3 mrd kr/år ved 20 år.

Vedlegg 4

Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 13. mai 2008

Spørsmål vedr Ot prp. nr. 44 – Likestillings- og diskrimineringsombudets rett til å overprøve sektormyndigheters vedtak om dispensasjon fra krav til universell utforming

Det vises til brev av 28. april 2008 fra Arbeids- og sosialkomiteen ved Dagfinn Sundsbø.

I brevet blir det bedt om en lovteknisk vurdering av likestillings- og diskrimineringsombudets rett til å overprøve sektormyndighetenes vedtak om dispensasjon fra krav om universell utforming. Det vises til lovforslaget § 9 fjerde ledd, jf. femte ledd.

Lovforslaget legger håndhevingen av bestemmelsene om diskrimineringsvern til likestillings- og diskrimineringsapparatet, dvs. Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet) og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (nemnda). Ombudets og nemndas kompetanse er nærmere regulert i diskrimineringsombudsloven.

Syseutvalget foreslo i sitt lovforslag § 11 en adgang til å bringe klage over vedtak av plan- og bygningsmyndighetene om dispensasjon fra tidsfristene om universell utforming inn for nemnda. Det ble foreslått at nemnda skulle ha en adgang til å oppheve plan- og bygningsmyndighetenes dispensasjonsvedtak. Dette ble ikke fulgt opp i departementets lovforslag. Å ha to ulike saksbehandlingsløp for klager over dispensasjon vil etter departementets vurdering være uheldig. Det bemerkes imidlertid at Syseutvalget ikke foreslo at nemnda skulle ha en generell ad-

gang til å overprøve vedtak om dispensasjon på andre aktuelle områder.

Når det gjelder ombudets og nemndas kompetanse i forhold til andre forvaltningsmyndigheter, bygger forslaget på den avgrensning av kompetansen til disse organene som er trukket opp i diskrimineringsombudsloven, og som allerede gjelder på andre diskrimineringsområder. Dette innebærer nemnda ikke kan overprøve andre forvaltningsmyndigheters vedtak. Det samme gjelder ombudet (ved såkalte "hastevedtak"). Det følger av diskrimineringsombudsloven § 9 at nemnda ikke kan oppheve eller endre vedtak av andre forvaltningsmyndigheter. I slike saker kan ombudet og eventuelt nemnda gi en uttalelse. Spørsmålet har vært opp til vurdering i forbindelse med forslaget til diskrimineringsombudslov, jf. Ot.prp. nr. 34 (2004-2005) kapittel 8.2. Det ble vist til at en overprøving i realiteten vil føre til at nemnda blir en forvaltningsdomstol, noe som vil være et brudd på norsk forvaltningstradisjon. Det vises også til at forvaltningsvedtak stort sett kan påklages til et høyere forvaltningsorgan, og at behovet for å gripe inn dermed ikke blir så stort. Forvaltningen vil være forpliktet til å behandle eventuell kritikk som blir reist. Det vises til Ot.prp. nr. 34 (2004-2005) s. 65-66.

En endring i kompetansen til håndhevingsapparatet bør i tilfelle være samordnet i forhold til flere diskrimineringslovverk. Det vises til at et lovutvalg for tiden utreder en samlet diskrimineringslov, og skal avgi innstilling innen 1. juli 2009.

Vedlegg 5**Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 21. mai 2008****Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne**

Det vises til brev av 8. mai 2008 fra Fremskrittspartiets Stortingsgruppe der det anmodes om lovteknisk bistand til flere spørsmål i forbindelse med forslag Fremskrittspartiet vurderer i forbindelse med sin behandling av proposisjonen. Innledningsvis vil jeg bemerke at departementet vil så langt mulig yte bistand overfor Stortinget, herunder lovteknisk bistand. Departementet har imidlertid ikke mulighet til å yte lovteknisk bistand til de enkelte partigruppene slik det her etterspørres.

Jeg vil imidlertid gjerne knytte noen generelle kommentarer til noen av de spørsmålene som reises i brevet.

1. I §10 vises det til universell utforming i medhold av plan- og bygningsloven. Dersom det innføres en frist pr. 1. juli 2009 for nye bygg og en frist pr. 1. januar 2025 for eksisterende bygg hvordan må dette gjenspeiles i lovverket?

I proposisjonen har regjeringen lagt til grunn at nærmere krav om universell utforming av nye og eksisterende bygninger skal komme i plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter. Å endre denne innretningen definerer jeg ellers som et spørsmål av lovteknisk karakter.

2. Vi vurderer å foreslå innført en utvidet adgang gjennom "Green card"-ordningen for individuell tilrettelegging slik at 5. ledd i § 12 blir overflødig. Hvilke konsekvenser får dette for lovttekstens utforming og hvorledes må eventuell ny tekst utformes.

Jeg anser dette spørsmålet å være av lovteknisk karakter, og viser til mine generelle merknader innledningsvis.

3. I forbindelse med § 13 ønsker vi at bevisbyrden skal tillegges den som mener det har funnet sted brudd på bestemmelsene i §§ 4, 6, 7, 8, 9 eller 12. Hvilke endringer i lovtteksten vil dette føre til?

Jeg anser dettes spørsmål å være av lovteknisk karakter, og igjen viser jeg til mine generelle kommentarer om bistand.

4. Dersom det fremmes forslag om å innføre et fond for tilpasning av eksisterende bygg, bør dette inntas i loven? I så fall hvordan skal teksten utformes?

Å innføre et fond for å dekke kostnader til oppgraderinger og tilpasninger av eksisterende bygg er i tilfelle en løsning som bør utredes nærmere, før en kan ta stilling til hensiktsmessigheten av en eventuell lovfesting.

Jeg ber også om å få beregnet provenyvirkningene av å endre fristen for universell utforming av eksisterende IKT-løsninger fra 1. januar 2021 til h.h.v. 2018, 2017, 2016 eller 2015 samt provenyvirkningen av å innføre en frist for å gi eksisterende bygg, som er beregnet på allmenn tilgang, universell utforming innen 2025.

KOSTNADER VED ENDRET FRIST FOR UNIVERSELL UTFORMING AV EKSISTERENDE IKT

Det foreligger ikke beregninger av provenyvirkninger av å endre fristen for eksisterende IKT-løsninger frem i tid. Fra tidligere analyser vet vi at det å gjøre eksisterende IKT-løsninger universelt utformet medfører store kostnader, i motsetning til å stille tilsvarende krav til ny IKT. IKT-løsninger med en beregnet levetid som strekker seg lengre enn til 2015-2021 (avhengig av innslagstidspunkt) vil dermed bli påvirket og få store utgifter i forbindelse med endringer/kjøp av nye løsninger lenge før det som er forutsatt som følge av nye krav.

KOSTNADER VED OPPGRADERING AV EKSISTERENDE BYGNINGER

Norsk institutt for by- og regionsforskning (NIBR) på oppdrag fra kommunal- og regionaldepartementet har kartlagt standarden på et utvalg bygninger, anlegg og uteområder for å vurdere kostnadene knyttet til oppgraderingen. NIBR anslår at universell utforming av eksisterende publikumsbygg vil ha en kostnadsramme på 14,3 til 23,4 milliarder kroner. I tillegg anslås 1,3 milliarder kroner å tilkomme som kostnader ved arealtap. Det er knyttet stor usikkerhet til tallene ettersom utvalgsmaterialet for undersøkelsen var begrenset.

I stor grad vil kostnaden være den samme uavhengig av hvilken frist som settes for oppgradering, men med noe reduksjon i forhold til nybygging og ombyggingsarbeider. Den årlige fornyelsen av bygningsmassen er anslått til ca. 2 %, dette vil ha en viss

betydning for kostnaden sett i forhold til hvor lang tidsfrist som settes for gjennomføring. I tillegg er det anslått at det gjøres ombyggings- og rehabiliteringsarbeider for 60 til 70 milliarder kroner årlig. Med ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov og ny plan- og bygningslov vil en på en bedre måte kunne sikre at universell utforming blir ivaretatt i ombyggings- og rehabiliteringsarbeider. Også dette kan ha en viss betydning i forhold til lengden på tidsfristen.

På grunn av den store økonomiske belastningen er det foreslått en skrittvis og prioritert tilnærming. Det foreslås derfor en hjemmel til å gi forskrifter om oppgradering av bestående bygg, anlegg og uteområ-

der til en standard tilsvarende universell utforming. Over tid kan så krav til enkelte bygningskategorier (skoler, postkontor, rådhus, sykehus, kinoer, restauranter, forretninger med videre) fastsettes i egne forskrifter. Det foreslås at hver forskrift fastsetter en egen frist for oppgradering av hver enkelt bygningskategori. Fordi det knytter seg stor usikkerhet til beregningene av kostnadene, er det nødvendig å kartlegge konsekvensene nærmere i arbeidet med forskriftene. Kommunal- og regionaldepartementet forbereder nå nye utredninger for å innhente et bedre grunnlag for å beregne samfunnsøkonomiske konsekvenser.

Vedlegg 6**Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til arbeids- og sosialkomiteen, datert 23. mai 2008****Ot.prp. nr. 44 (2007-2008) Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne**

Det vises til brev av 21. mai 2008 med svar på spørsmål fra Fremskrittspartiets Stortingsgruppe vedrørende Ot.prp. nr. 44 (2007-2008). Jeg ser i ettertid behov for å utdype mitt svar på anmodningen om lovteknisk assistanse.

Som sagt i brevet av 21. mai 2008 vil departementet så langt mulig yte bistand overfor Stortinget. Dette gjelder også lovteknisk bistand. For å vurdere omfanget av en slik bistand er det viktig at oppdraget er mest mulig presist utformet. Dersom den lovtekniske bistanden viser seg å bli omfattende vil ikke departementet ha kapasitet til å yte ønsket bistand innenfor et begrenset tidsrom. I tråd med tidligere praksis ved behandling av forslag som ikke antas å ha støtte fra et flertall i Stortinget tilrår jeg at forslaget fremmes i formen "Stortinget ber regjeringen fremme et forslag om ...". Dersom forslaget oppnår flertall vil regjeringen snarest legge fram forslag til konkret lovtekst.

Når det gjelder de konkrete spørsmålene fra Fremskrittspartiets Stortingsgruppe jf. brev av 8. mai 2008, vil det i tråd med det som er sagt overfor, innebære et omfattende arbeid å gi grundige svar på spørsmålene. Generelt vil jeg knytte følgende foreløpige kommentarer til spørsmålene.

1.

Det er selvsagt mulig å innta frister i plan- og bygningsloven som foreslått, men lite heldig å legge tidsfrister inn i en lov. Tidsfristene det her er snakk om vil bli fremmet i forskriftsform. Gjennom at tidsfrister knyttet til enkelte bygningskategorier fastsettes i forskrift, vil kravene kunne settes i verk raskere enn ved nye lovendringer.

2.

Når det gjelder spørsmålet om "Green card"-ordning for individuell tilrettlegging ber jeg om at spørsmålet blir utdypet slik at det blir klarere hvilke forut-

setninger som legges til grunn for en slik ordning, slik at det blir lettere å besvare spørsmålet knyttet til § 12 femte ledd.

3.

Bevisbyrden i lovforslaget § 13 er delt, da det i saker om diskriminering ofte vil fremtre som uklart hva som har vært avgjørende for den handlingen som er foretatt og om det har skjedd diskriminering. I slike saker vil styrkeforholdet mellom partene ofte være skjevt, i den diskriminertes disfavør. Det vil ofte være vanskelig å bedømme om det har skjedd diskriminering ettersom de reelle grunnene for handlingen kan være uklare eller skjulte. Et eksempel som synliggjør ulikt styrkeforhold mellom partene er en ansettelsessituasjon, der det kun er arbeidsgiver som vet hvilke hensyn som var avgjørende for valget av en arbeidssøker. Av disse hensyn er en regel om delt bevisbyrde ansett nødvendig for å effektivisere diskrimineringsvernet.

I tillegg kan nevnes at delt bevisbyrde følger av EUs rådsdirektiv 2000/78/EF om likebehandling i arbeidslivet, der diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne er omfattet. Direktivet er ikke formelt omfattet av EØS-avtalen, men Norge har likevel deltatt i EUs handlingsprogram om bekjempelse av diskriminering fra januar 2004. Det ble da fra norsk side erklært at det er ønskelig at norsk lovgivning er i overensstemmelse med blant annet EUs rådsdirektiv 2000/78/EF (St.prp. nr. 11 (2003-2004)).

Dersom det skulle være ønskelig å falle tilbake på de alminnelige bevisbyrdereglene for sivile saker, vil bestemmelsen i § 13 enten kunne sløyfes helt, eller det kan eventuelt tas inn en henvisning til alminnelige at bevisregler gjelder, for eksempel slik:

"I saker etter denne lov gjelder vanlige bevisbyrderegler."

Jeg tar imidlertid forbehold om dette tekstforslaget siden det ikke har vært tid til nødvendig kvalitets-sikring, herunder avklaring med Lovavdelingen i Justisdepartementet.

